

50 rokov Javiska

S tohtoročným Európskym rokom kultúrneho dedičstva spája redakciu a divadelníkov jedno veľké jubileum. Náš časopis sa pod posledným svojim názvom dožil polstoročnice pravidelného vydávania – s výnimkou jedného roka. Nie je to maličkosť a ani samozrejmá. V ponovembrových časoch vznikalo veľa nových časopisov, ale zároveň aj zanikali staré.

Za to, že časopis stále vychádza, treba vďačiť finančnej podpore Ministerstva kultúry SR, vydavateľovi Národnému osvetovému centru, celému radu autorov – odborníkov, teatroológov, divadelníkov – a, samozrejme, aj záujmu čitateľov a divadelníkov, ktorí sa v kritických chvíľach vedeli postaviť za časopis a jeho vydávanie.

Jubilejný ročník budú sprevádzať okrem vydania troch čísel viažucich sa k minulosti Javiska aj niektoré podujatia. Prvým z nich bolo pracovné kolokvium pod názvom 50 rokov Javiska, na ktorom vystúpili významné osobnosti našej teatrologie – Vladimír Štefko, Karol Horák, Martin Timko, Marián Mikola, Miloš Mistrík, Vladislava Fekete, Zuzana Nemcová, Miroslav Zwiefelhofer, Martina Mašlárová, Ľubomír Šárik, Silvester Lavrík, predchádzajúce šéfredaktorky Mária Jenčíková Fekar a Viki Janoušková. Doznievanie tohto príjemného dňa si budete môcť čiastočne prežiť aj vy v tomto čísle. Vybrali sme doň živé príspevky, v ktorých autori spomínajú na Javisko v dobrom i problematických obdobiach. Referáty podrobne analyzujúce jednotlivé obdobia si účastníci kolokvia pripravili zodpovedne a rozsiahlo, z nich pripravuje redakcia ucelený zborník zaznamenávajúci celú doterajšiu históriu časopisu pre amatérske divadlo na Slovensku od roku 1925. Fotografiami z kolokvia ilustrujeme aj toto číslo.

Jedinečnosť výročia nášho časopisu si budeme pripomínať po celý rok nielen nasledujúcimi číslami, ale aj na divadelných podujatiach. Účastníci Hviezdoslavovho Kubína a Scénickej žatvy si budú môcť pozrieť malé výstavy z histórie a vypočuť čítania zo starších čísel časopisu.

Výročie si môžete pripomenúť aj vy, napríklad odporúčaním časopisu svojim kolegom na pravidelný odber alebo podobne ako redakcia – výstavnými pultmi či panelmi, tematickými alebo spomienkovými večerami v divadelných súboroch či kultúrno-osvetových zariadeniach.

Ak chceme, aby časopis existoval aj po svojej päťdesiatke, potrebuje uznanie jeho predchádzajúcich hodnôt, ale aj živú vodu, ktorá ho udrží v nasledujúcich rokoch.

Jaroslava Čajková

O
b
s
a
h

TÉMA ČÍSLA

Javisko a jeho predchodcovia
Jaroslava Čajková

Pracovníci a spolupracovníci redakcie Javisko

Čriečky z pamäti
Vladimír Štefko

Rozpamätávanie
Ľubomír Šárik

Čo mi dalo Javisko...
Belo Felix

Prvé slobodné roky v Javisku
Eva Vopálenská

Spomienky sklerotičky
Mária Fekar Jenčíková

K dvom prúdom slovenského divadla
Viki Janoušková

Javisko – metodická pomôcka praktického divadelníka
Silvester Lavrík

HRA

Pavol Dobšínský – Matúš Zahatlan (Andrej Ferkó)
Prostonárodné

FESTIVALY

Pozitíva a úskalia veku dospelosti
Martin Timko

ZO ŽIVOTA DIVADELNÍKOV

Kráľ slovenských javísk Ivan Stodola
Ján Bábik

Výstava Fenomén Bednárík alebo tiež fenomén Zeleneč
Martin Timko

Hurbanovo divadelné dedičstvo nielen v Hlbokom
Jaroslava Čajková

Divadlo v službách výchovy
Ľubica Bekéniová

Divadelné inscenácie dolnozemskej Slovákov
Zuzana Tárnociová

Zázračná truhlica
Ľubica Bekéniová

Rozjarená divadelná Senica
Viera Juríčková

DO KNIŽNICE

Seneca takmer súborne
Jaroslava Čajková

Dramatické a divadelné podnety nielen pre znevýhodnených
Tomáš Kubiš

Knižné zaujímavosti v Prospeře
Divadelný ústav

Tvorivá dramatika a literatúra
jč

SPOMIENKY

Andrej Navara, Milan Žarnovický

Javisko a jeho predchodcovia

História časopisu Javisko a jeho predchodcov je okrem zápasu o existenciu najmä históriou napätia medzi divadelníkmi tvoriacimi na profesionálnej a ochotníckej báze. V každom čase však šlo o udržanie platformy pre reflexiu divadelného života a odbornú pomoc divadelníkom a ich tvorbe.

Slovenské ochotnícke divadlo reflektovali už od polovice 19. storočia rôzne slovenské periodiká (Slovenské pohľady, Orol a i.), no až po vzniku Československej republiky vznikli podmienky pre jeho vlastný samostatný časopis. Stalo sa tak vďaka Ústrediu slovenských ochotníckych divadiel (ÚSOD), ktoré sa na svojom III. riadnom valnom zhromaždení pod vedením Jozefa Gašparíka dňa 29. 3. 1925 rozhodlo „vydávať malý divadelný časopis, vzorne populárny. Časopis tento určený bude pre vzdelanie najširších kruhov nášho ochotníctva.“ A tak už 1. mája 1925 vyšiel ako vestník Ústredia slovenských ochotníckych divadiel pod protektorátom Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine *Slovenský ochotník*, ktorý chcel „statočne, poctive a svedomite slúžiť ochotníctvu, hercom i režisérom, nášmu divadelnému obecnstvu, slovenskému divadlu a národu“. V roku 1925 vyšli štyri čísla Slovenského ochotníka vo formáte A5, jeho redaktormi sa stali Zdenek Novák a Štefan Krčméry. Od začiatku prinášal metodické materiály pre divadelníkov – k javiskovej reči, stavbe scény, detskému divadlu, organizovaniu divadelného života, ale aj materiály o minulosti slovenského ochotníctva (Mária Pietrová) i súčasného zahraničného (najmä francúzskeho) ochotníctva. V nasledujúcich dvoch rokoch vychádzal Slovenský ochotník ako mesačník s letnou dvojmesačnou prestávkou, teda 10 čísel za rok v rovnakom formáte. Od začiatku sa snažil o systematickosť so súpisom a triedením všetkých článkov.

Súbežne so snahami ochotníkov sa podobne aktivizovalo aj Slovenské národné divadlo, ktorého činnosť reflektovali, a záujemcov vzdelávali dvojjazyčný týždenník pre divadlo a umenie *Javisko/Die Bühne* (1925 – 26, vydavateľ a zodpovedný redaktor František Zimák, redaktor Peter Sopko), neskôr časopis pre propagáciu SND – *Naše Divadlo* (1928 – 1931, redaktor a vydavateľ Ján Hrušovský).

Spoločné národné a kultúrne ciele ochotníckeho aj profesionálneho divadla viedli tak k transformácii Slovenského ochotníka na „nový všeobecne divadelný list“ – *Naše divadlo*. Vychádzal v trochu väčšom formáte, s kvalitnejšou grafikou a tlačou od začiatku roka 1928 ako „nový mesačník... venovaný divadelnému umeniu ako celku“. Stal sa „kronikárom nášho divadelného života“ a mal „sledovať a analyzovať celú divadelnú činnosť na Slovensku“. Jeho vedúcimi redaktormi sa stali najprv Janko Lacko (vydával aj prílohu dramatických textov Divadielko), neskôr významná osobnosť slovenského divadelníctva Ferdinand Hoffmann. Pod jeho vedením sa časopis dostal na vysokú odbornú úroveň, informoval a vzdelával všetkých divadelníkov i záu-

jemcov o divadlo. Písali doň významní humanitní vedci európskeho formátu Vojtech Kristián Blahník a Fiodor Stepun, slovenskí režiséri Ferdinand Hoffmann a Janko Borodáč, literárny vedec Andrej Mráz, jazykovedec Henrich Bartek. Dejiny hudby a divadla na Slovensku spracúval Štefan Hoza, SND reflektoval Rudo Uhlár, dramaturgické vstupy a úpravy prinášal Anton Prídavok, fotografie uverejňoval Karol Plicka, cenné rady z oblasti techniky javiskového umenia odovzdávali Jozef Cincík a neskôr výtvarník František Kudláč. Počas existencie slovenského štátu prebral redigovanie *Nášho divadla* Ivan Turzo-Nosický. Od roku 1943 dostal časopis „nové rúcho“ v podobe formátu A4 a fotograficky krásnej, hĺbkotlačovej dvojhárkovej obálky. Vojnové udalosti spôsobili, že časopis v rokoch 1944 – 45 nevychádzal, ale hneď po vojne od začiatku novej sezóny v septembri 1945 sa vo vydávaní pokračovalo. Časopis reagoval na aktuálne povojnové problémy v divadelníctve, prinášal metodické materiály, najmä v problematike divadelnej réžie a výslovnosti, ale jeho obsahová sila sa v porovnaní s minulosťou oslabila.

Po oslobodení došlo k silnejšiemu prepojeniu medzi českou a slovenskou kultúrou aj medzi ochotníckymi divadelníkmi. Jeho výsledkom bol vznik Ústredného výboru Československého ochotníctva (zo zástupcov Ústrední matice divadelních ochotníků českých a Ústredia slovenských ochotníckych divadiel), ktorý na svojom zasadnutí 16. 12. 1945 v Prahe sa rozhodol vydávať vlastný štvrťročník v Martine a jeho zodpovedným redaktorom mal byť Ivan Turzo-Nosický, slovenskú časť redigoval Miloš Borský. Tak vychádzal jednu sezónu aj *Československý ochotník* (prvé číslo vyšlo v novembri 1946) so zaujímavými teoretickými a historickými odborne fundovanými materiálmi.

Prudké spoločensko-politické zmeny koncom 40. rokov zasiahli aj Naše divadlo. Časopis stratil predchádzajúcu koncepciu, navyše v januári 1949 došlo k zlúčeniu ÚSOD-u a Matice slovenskej, ktorá sa následne stala jeho vydavateľom. Výsledkom týchto zmien bolo zúženie záberu časopisu z celého divadelného života na problematiku ochotníckeho divadla. Z časopisu slovenského divadelníctva sa od marca 1949 stal časopis divadelného ochotníctva, ktorý vychádzal do roku 1951.

Masové vyhlásenie a spoločensko-politická podpora Súťaže ľudovej umeleckej tvorivosti (SLUT) v roku 1951 i následné včleňovanie ochotníckeho divadla do masových organizácií viedli k zániku špecializovaného *Nášho divadla* a k vzniku časopisu súborov ĽUT – mesačníka *Ľudová tvorivosť* –, ktorý začala vydávať Matica slovenská (aj v spojitosti s budovaním svojho odboru ĽUT) od septembra 1951. Jedným z cieľov časopisu bolo odstránenie dovtedajšej „izolovanosti jednotlivých druhov ĽUT“, treba však povedať, že divadlo, bábkové divadlo a recitácia v ňom zaplňali značnú časť obsahu. Vedúcim redaktorom časopisu sa stal František Oktávec, od januára 1953 Eduard Alexander Sopúšek. Súbežne s Ľudovou tvorivosťou vydávala Matica slovenská aj pravidelný mesačník kultúrnych a repertoárových materiálov pre závodné kluby, masové, kultúrne organizácie a školy – mesačník *Naša práca* (vo formáte A5); od roku 1953 jej vydávanie prebralo Vydavateľstvo Osveta v Martine. Hlav-

Pohľad na účastníkov kolokvia – zľava M. Timko, V. Štefko, V. Fekete, J. Čajková, Z. Račková

nými redaktormi boli spočiatku Štefan Pasiar, František Lančarič a od júla 1952 až do jej konca v roku 1963 Ľudovít Petrovský. V niektorých rokoch (1959 – 61) vychádzala Naša práca ako repertoárová príloha Ľudovej tvorivosti, na základe silného vplyvu Slovenského ústredia ľudovej umeleckej tvorivosti (neskôr Osvetového ústavu v Bratislave). Jeho odborní pracovníci (Štefan Pleško, Milan Gabriš, Martin Jančuška v oblasti divadla a umeleckého slova, Cyril Zálešák vo folklóre, Cyril Gáll v hudbe) výrazne vstupovali do obidvoch periodík jednak ako autori odborných článkov v Ľudovej tvorivosti, jednak ako aktívni členovia redakčnej rady Našej práce (predseda Štefan Pleško) s metodickými materiálmi. V roku 1958 (od 10. čísla) prebral vedenie redakcie Ľudovej tvorivosti Martin Jančuška a od januára 1959 sa aj sídlo jej vydavateľa (Vydavateľstva Osveta) premiestnilo z Martina do Bratislavy, a tým aj ústredný vplyv štátu na celú oblasť divadla a umeleckého slova.

Rozmach a metodická pozornosť ľudovej umeleckej tvorivosti vo všetkých oblastiach si však vyžiadali opätovnú špecializáciu časopisu, a tak sa Ľudová tvorivosť začala v roku 1962 štiepiť na tri zložky – Umelecké slovo; Výtvarníctvo, fotografia, film; Hudba, spev, tanec. V nasledujúcom roku, od januára 1963 už vychádzalo *Umelecké slovo* samostatne ako časopis ĽUT pre ochotnícke (neskôr herecké) divadlo, bábkové divadlo, umelecký prednes a malé javiskové formy. Vydávala ho Slovenská národná rada (SNR, od roku 1964 Povereníctvo SNR), odbor školstva a kultúry vo Vydavateľstve Osveta, od roku 1966 premenovanom na Obzor, n. p., Bratislava. Vedúcim redaktorom Umeleckého slova bol Martin Jančuška. Časopis bol pod dohľadom jedného z najvyšších štátnych orgánov a vychádzal ako pravidelný mesačník až do konca roka 1968. Reflexívne aj metodicky sa orientoval najmä na problémy praxe, najmä bábkového divadla a umeleckého prednesu (J. Mistrík), no prinášal aj inšpiratívne podnety z profesionálneho divadla, zo zahra-

ničia, prípadne z teórie divadla. Časopis vždy osviežovali ukážky z literárnej tvorby – poetickej, prozaickej a dramatickej i začínajúcich autorov.

Na žiadosť čitateľov jasnejšie pomenovať názov časopisu vo vzťahu k javiskovej a scénickej tvorbe sa od januára 1969 zmenil názov časopisu na *Javisko* (pod názvom *Javisko SND* vychádzal aj mesačník vo formáte A5 v rokoch 1950 – 1964). Javisko zostalo naďalej časopisom pre záujmovú umeleckú činnosť (nový pojem pre ĽUT) – ochotnícke divadlo herecké, bábkové, umelecký prednes a malé javiskové formy – pod rovnakým redakčným vedením. Zmenilo len formát z A4 na A5 a vydavateľa zo SNR na Ministerstvo kultúry SSR, avšak aj naďalej vo Vydavateľstve Obzor, n. p. Od roku 1972 podľa vzoru Našej práce vychádzala v Javiske príloha *Malý repertoár*, ktorý sa viazal vždy k určitej téme. Od roku 1973 sa časopis dostal priamo pod vydavateľskú pôsobnosť Osvetového ústavu a priamy vplyv jeho divadelného oddelenia, ktoré viedla Oľga Lichardová. Krátko viedla aj redakciu Javiska, no od čísla 9/1973 odovzdala túto funkciu Vladimírovi Štefkovi, ktorý posilnil predovšetkým oblasť divadla, a to nielen o hĺbkovú reflexiu bohatej existujúcej praxe, ale podporil najmä vzdelávaciu a metodickú funkciu časopisu. Uchoval repertoárovú prílohu a zaviedol pravidelné vzdelávacie rubriky, ktoré systematicky naplňali významní odborníci a vedci – k histórii divadla a divadelnej réžii (M. M. Dedinský), herectvu (L. Čavojský), scénografii (J. Zavarský), ruskému divadlu (K. Martínek) a i. –, a spevnil spoluprácu s redakčnou radou časopisu (M. Mikola, J. Kamenistý, J. Mistrík, Ľ. Vajdička a i.). Od roku 1975 dostal časopis farebnú obálku a výrazne sa posilnil jeho význam pre divadelníkov i širšiu kultúrnu verejnosť. Redakčná výmena nastala až v roku 1983, keď Vladimíra Štefka vo vedení vystriedal Andrej Navara, ktorý rozšíril redakciu, zosystemizoval jej prácu (D. Vizár, Ž. Lihositová-Poláková, E. Antalová) a udržal obsahovú úroveň časopisu najmä odbornou

dokumentáciou bohatého divadelného života 80. rokov. V polovici roka 1989 Andrej Navara z redakcie odišiel a za vedúceho redaktora bol poverený na krátky čas vtedajší redaktor pre divadlo a malé javiskové formy Damian Vizár, no číslo 2/1990 už vznikalo pod vedením redaktorky Evy Vopálenskej. Revolučné udalosti roka 1989 uvoľnili prílev rôznych vplyvov aj v Javisku, ktoré prestalo byť upäté na tvorbu ochotníkov a otváralo sa viac aj profesionálnemu divadlu, zahraničiu, novým divadelným formám a prejavom či dovtedy zakázaným autorom (Havel, Kopecný) a témam; snažilo sa zaznamenať prudké spoločensko-organizačné zmeny. Stalo sa programovo, časopisom pre všetky druhy divadelných aktivít“ (od 5/1990).

Porevolučné udalosti však priniesli aj prvé obmedzenia finančných možností, a tak sa začal aj dlhoročný zápas o existenciu Javiska. Najprv sa vrátilo len k čiernobielej obálke, no už v nasledujúcom roku 1991 došlo k vážnejším kultúrno-spoločenským udalostiam – zrušeniu tlače profesionálneho divadla (týždenník Dialóg, neskôr aj dvojtýždenník Film a divadlo). Na základe rokovaní a dohody viacerých divadelných a kultúrnych inštitúcií s Ministerstvom kultúry SR práve Javisko malo zachraňovať celú situáciu a zaznamenávať kontinuitu vývoja profesionálneho aj amatérskeho divadla. Vydávať ho malo Národné osvetové centrum (premenovaný Osvetový ústav od 6/1991) a vedúcim redaktorom sa od čísla 8/1991 stal bývalý dramaturg SND PhDr. Anton Kret, CSc. Dovtedajšiu odbornú redakčnú radu nahradilo redakčné kolégium zostavené zo zástupcov tuteurských inštitúcií (Národné osvetové centrum, Združenie divadelných kritikov a teoretikov, Národné divadelné centrum, Združenie divadelných ochotníkov Slovenska) a Javisko sa stalo „revue divadelného umenia“. Z amatérskej tvorby sa reflektovali len vrcholné podujatia – celoslovenské prehliadky v rubrike Festivaly (Scénická žatva, Hviezdoslavov Kubín, Akademický Prešov a i.), články prinášala aj rubrika Z ochotníckeho života. Hlavná časť obsahu časopisu sa otvorila profesionálnemu divadlu – recenziám inscenácií, divadelným osobnostiam, rozhovorom a pod., ale aj všeobecne zaujímavým materiálom o divadle. Od januára 1992 sa po desaťročiach vrátilo k formátu A4 a k farebnej obálke. Finančné problémy však pokračovali ďalej, k nim sa v roku 1994 pridružilo napätie medzi redakciou a vydavateľom, na základe čoho A. Kret načas opustil miesto šéfredaktora. Prelom roka 1994/95 predstavoval ukončenie dlhoročnej spolupráce s vydavateľstvom Obzor, krátkodobý mesačný presun časopisu pod vydavateľa Národné divadelné centrum (1/1995), odtiaľ opätovný návrat do Národného osvetového centra, ktoré už Javisko nielen vydávalo, ale aj tlačilo (až do roku 2009, s ročnou prestávkou v roku 2001), čím sa spočiatku znížila kvalita jeho tlače. Došlo k rozpadu redakčného kolektívu, no prudké obraty nenarušili pravidelnú periodicitu časopisu, hoci číslo 2/1995 – už „divadelnú revue“ – pripravoval Anton Kret ako staronový šéfredaktor sám. Od ďalšieho čísla si vytvoril nový redakčný kolektív, z ktorého v nasledujúcom roku redaktorka Adela Demeková prebrala vedúcu funkciu. Obnovila širšie zloženie redakčnej rady zo zástupcov kultúrnych a divadelných inštitúcií a snažila sa udržať časopis pestrý, reagujúci na dianie v divadle. Javisko sa stalo skutočnou revue, chcelo byť pre všetkých divadelníkov, ba aj širšiu verejnosť, čím strácalo koncepčnosť i niekdajšiu

metodik. Na jeseň 1999 došlo k výraznej aktivite neprofesionálnych divadelníkov, ktorí sa hlásili o väčšiu podporu štátu a také transformačné zmeny, ktoré zabezpečia ďalšiu existenciu amatérskeho divadla a „uchovanie časopisu Javisko pre potreby neprofesionálneho divadla“ (Uznesenie Celoslovenskej konferencie neprofesionálneho divadla, 27. 11. 1999 v Žiari nad Hronom). Redakčnú zodpovednosť časopisu tak prebral načas priamo vydavateľ – Národné osvetové centrum, reprezentované jeho námestníčkou Janou Kaplanovou (od 11/1999). Následne sa počas roka 2000 opäť postupne rozpadol a nanovo utvoril malý redakčný kolektív pod vedením Márie Jenčíkovej (10/2000), ktorá aj napriek finančným problémom a konfliktu medzi redakčnou radou a vydavateľom zlepšila vzhľad časopisu (obálka, grafika, formát i tlač), obsahovo sa však podstatnejšie nezmenil. Od roku 2002 sa Javisko stalo dvojmesačníkom, pričom nová koncepcia divadelníčky Vladislavy Fekete (od 3/2002) vytvorila v časopise vždy iný, divadelne monotematický priestor. V tejto koncepcii pokračovala aj dramaturgička Viki Janoušková (od 5/2002), čím sa odborná obsahová úroveň časopisu ešte zvýšila, no ochotnícke/amatérske/neprofesionálne divadelné aktivity sa z časopisu takmer celkom vytratil. Opätovná nespokojnosť ochotníkov a pretrvávajúce finančné problémy s vydávaním časopisu spôsobili odchod šéfredaktorky a takmer jeho zlikvidovanie v roku 2004 (vyšlo jedno číslo pod vedením Ľubora Hallona).

S podporou Ministerstva kultúry SR sa začiatkom roka 2005 obnovilo pravidelné vydávanie Javiska pod vedením Jaroslavy Čajkovej, ktorá zachovala predchádzajúcu monotematickosť čísel, ale zároveň ju dôsledne orientovala na záujmy a potreby amatérskych tvorcov a organizátorov. Časopis sa tak stal od roku 2005 štvrtročníkom amatérskeho divadla a umeleckého prednesu. Prinášal a odborne spracúval témy, ktoré boli súčasťou amatérskeho divadla alebo ho mohli inšpirovať a divadelníkov vzdelávať. Reflektovalo prehliadky, podujatia a problémy predovšetkým amatérskeho divadla a umeleckého prednesu, sústredilo sa nielen témami, ale aj rubrikami na užšiu, no stabilnú cieľovú skupinu čitateľov. V tejto periodicite vychádzalo pravidelne až do roku 2012. Od roku 2007 až doteraz sú úryvky jednotlivých čísel pravidelne uverejňované aj na webovej stránke NOC – <http://www.nocka.sk/javisko>.

Od roku 2013 vychádzajú pravidelne tri tematické čísla, pričom prvé číslo sa venuje primárne vzdelávaniu, druhé číslo spracúva okrem témy aj súťažnú sezónu vo všetkých divadelných žánroch a tretie číslo zasa Scénickú žatvu.

Národné osvetové centrum, ktoré stále rediguje a vydáva Javisko – v roku 2018 je to 50 rokov –, tak nesie zodpovednosť za uchovanie a kontinuitu viac ako 90 ročníkov vydávania časopisu pre ochotníckych/neprofesionálnych divadelníkov. Pre časopis Javisko je tento fakt výsadou, ktorú sa nepodarilo uchrániť iným oblastiam umeleckej tvorby. To všetko boli argumenty, prečo sa NOC rozhodlo pripraviť v jubilejnom ročníku vydávania časopisu pracovné kolokvium 50 rokov Javiska, z ktorého bude vydaný aj zborník.

Jaroslava Čajková
Foto: Marie Kukulová Starovecká

Pracovníci a spolupracovníci redakcie Javisko

Šéfredaktori

† Martin Jančuška	1969 – 1973
† Oľga Lichardová	1973
Vladimír Štefko	1973 – 1983
† Andrej Navara	1983 – 1989
† Damian Vizár	1989 – 1990
Eva Vopálenská	1990 – 1991
Anton Kret	1991 – 1996
Adela Demeková	1996 – 1999
Jana Kaplanová / Emil Borčín	1999 – 2000
Mária Jenčíková-Fekar	2000 – 2002
Vladislava Fekete	2002
Viki Janoušková	2002 – 2003
Ľubor Hallon	2004
Jaroslava Čajková	2005 – 2018

Redaktori

Elena Slobodová	1969 – 1970
† Anna Vobrubová	1970 – 1981
	zást. ved. redakcie 1974 – 1981
Žarka Lihositová, od r. 1981 Poláková	1973 – 1994
Mikuláš Jarábek	1981 – 1984
† Andrej Maťašík	1981
Elena Antalová	1984 – 1991
† Damian Vizár	1984 – 1989, 1990 – 1994, 2004
Jaroslava Čajková	1992 – 1995
Božena Čahojová	1995
Ľubica Krénová	1995
Adela Demeková	1995 – 1996
Marián Mikola	1995 – 1997
Zuzana Nemcová	1996
Marta Bábiková	1997 – 2000
Nadežda Lindovská	1998 – 2000
Eva Gajdošová	2000 – 2001
Vladislava Fekete	2001 – 2005
Iveta Jurčová	2005
Vladimír Štefko	2005 – 2011
Karol Horváth	2005 – 2006
Michal Ditte	2006 – 2008
Viera Maťašíková	2008 – 2010
Natália Oravcová	2011 – 2013
Jana Mikuš Hanzelová	2011 – 2016

Výtvarní redaktori a grafici

Gustáv Erteľ	1969 – 1972
Dušan Michalec	1972 – 1979
Daniela Maňáková	1979 – 2000
Igor Imro	1992
František Jablonovský	1995
Andrej Halač	2000
Štefan Benci	2000 – 2002
Marek Štepanovský	2002
Jana Slezáková	2002 – 2006
Nora Nosterská	2006 – 2009
Viera Maťašíková	2010, 2013 – 2015
Zuzana Ondrovičová	2011 – 2012, 2015 – 2017

Jazykovi redaktori

† Hilda Holinová	2000 – 2002
Katarína Vrablicová	2014 – 2018

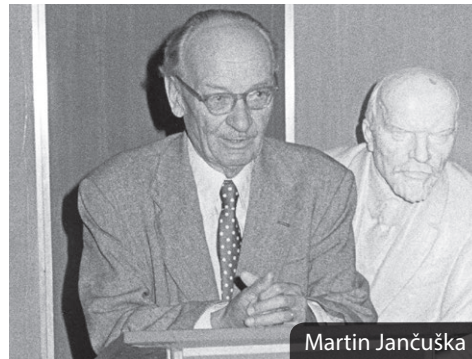
Redakčná rada

Ján Beňo	1969
Milan Polák	1969 – 1971
Vladislav Brza	1969 – 1972
Lenka Dedinská	1969 – 1972
Ján Slivko	1969 – 1973
Karol Horák	1969 – 1973, 2000 – 2003, 2003
Vladimír Štefko	1969 – 1973, 2003
† Ján Ozábal	1969 – 1973, 1973 – 1981
† Ladislav Luknár	1969 – 1977
† Oľga Lichardová	1969 – 1990
† Jozef Mistřík	1969 – 1990
† Ivan Šenšel	1969 – 1990
Štefan Akács	1970 – 1971
† Ján Poliak	1970 – 1972
Anton Kret	1971 – 1972
† Viera Smreková	1971 – 1990
† Jana Kusková, od 1991 Keprtová	1972 – 1990, 1991 – 1996
Ján Kamenistý	1973 – 1990
Marián Mikola	1973 – 1990 (predseda 1985 – 1990), 1991 – 1996, 1996 – 2000
Ľubomír Vajdička	1973 – 1990

Marián Záhorák	1974 – 1976
† Bohuš/mil Socha	1976 – 1990
Alena Štefková	1976 – 1991, 1999 – 2000, 2003
† Magda Vašková	1977 – 1990
† Milan Žarnovický	1978 – 1990, 1990 – 1991
Katarína Revallová	1982 – 1991
Ivan Kováč	1990
† Andrej Maťašík,	1990 – 91 (predseda),
	1991 – 1996, 1996 – 1997
Zuzana Bakošová-Hlavenková	1990 – 1991, 2003
Božena Čahojová	1990 – 1991
Jana Kákošová	1990 – 1991
Alena Kerná	1990 – 1991
Roman Polák	1990 – 1991
Darina Porubjaková	1990 – 1991
Blaho Uhlár	1990 – 1991
Eliška Sadílková	1996 – 1997
Matej Vagač	1996 – 1997
Samuel Bakoš	1996 – 1998
† Anna Gamanová	1996 – 1999
Michal Babiak	1996 – 2000
† Adela Gáborová	1996 – 2000
Emil Horváth	1996 – 2000
Dagmar Inštitorisová	1996 – 2003
Ľubomír Šarik	(predseda), 1999 – 2000
	2013 – 2018
Karol Horváth	1999 – 2000
Peter Janků	1999 – 2000
Eva Pernecká	1999 – 2000
Ján Tazberík	1999 – 2000
Ján Zavorský	1999 – 2000
Silvester Lavrík	2000 – 2001
Dagmar Kročanová-Roberts	2000 – 2001
Jozef Krasula	2000 – 2001, 2003, 2013 – 2018
Dagmar Hubová	2000 – 2002
Jana Kaplanová	2000 – 2002
Juraj Sarvaš	2000 – 2002
Miloš Mistřík	2000 – 2003
Ľubo Burgr	2003
Martin Ciel	2003
Július Gajdoš	2003
Marija Havran	2003
Géza Hizsnyan	2003
Zora Jaurová	2003
Miroslava Kovářová	2003
Alena Senešiová	2003
Martina Šimová	2003
Zuzana Uličianska	2003
Svetlana Waradzinová	2003
Michal Ditte	2013 – 2018
Soňa Pariláková	2013 – 2018
Miroslav Zwiefelhofer	2013 – 2018

Marián Mikola

Martin Jančuška

Anton Kret

Vladimír Štefko

Fotografie sú z konferencie k 10. výročiu Javiska v roku 1978
Foto: archív redakcie

Čriečky z pamäti

Nebudem hodnotiť Javisko v časoch, keď som v ňom pôsobil (1973 – 1983, pozn. red.). To je úloha pre iných. Chcem len pripomenúť zopár faktov, ktoré sa len ťažko alebo len veľmi ťažko dajú prečítať čítaním časopisu.

Keď som za zložitých okolností preberal funkciu vedúceho redaktora, bol to časopis tak trochu učiteľský. Hlavným redaktorom bol pôvodne učiteľ a riaditeľ Slovenského domu ĽUT Martin Jančuška. A hodne učiteľov do periodika aj prispievalo. Hoci aj on otváral možnosti pre mladších a odbornejších, moje prvé rozhodnutie bolo rozšíriť tematickú škálu i škálu prispievateľov o väčších a modernejších autorov.

Sledoval som ochotnícke divadlo zhruba od roku 1962, tu musím pripomenúť zástoj Olgy Lichardovej, ktorá na čele divadelného oddelenia Osvetového ústavu prispievala k modernizácii ochotníckeho divadla. Zblízka som videl, ako z roka na rok amatérske divadlo košatie, zbavuje sa nánosov schematizmu z päťdesiatych rokov. A zbadalo sa mi, že pre tých amatérov a o nich už treba písať inak, menej staromilsky, že už netreba iba potľapkávanie po pleci. Inak povedané, chceli sme v redakcii zdvihnúť latku náročnosti. Neskôr to M. M. Dedinský presne pomenoval, keď povedal, že Javisko nechce vyrábať profesionálov, ale chce učiť ochotníkov premýšľať o divadle profesionálne.

Ďalšou ambíciou bolo zintenzívniť vzťah čitateľov k svojmu časopisu. Realizovalo sa to jednak anketou *Javisko, aké si?!*, súťažou o najlepšie divadelné fotografie, zriadením rubriky *Kronika* s cieľom zachytiť aj menšie činy na menších javiskách.

V oblasti, ktorú by som nazval vzdelávanie, sme zásadne odstúpili od dávnejšie uplatňovaných príspevkov – rád, ako treba danú hru inscenovať, a podobne. Dôraz sme kládli na interpretáciu drámy a rozširovanie znalostí o jej repertoári. Oblúbenou rubrikou sa stal *Dramaturgický pozorník* približujúci novinky dramatickej tvorby – domácej i zahraničnej.

Prispievateľmi sa stali aj renomovaní kritici a teatrológovia zo sféry profesionálneho divadla – mnohí z nich nadobudli k ochotníctvu srdečný vzťah. Publikovali sme aj tých, ktorí nesmeli publikovať – ukrývali sme ich pod rôznymi pseudonymami a značkami.

Nemožno zabúdať, že moje pôsobenie v Javisku bolo v časoch tvrdej normalizácie. Strana a vláda všetko sledovali a represívne opatrenia nikdy neboli len za dverami. Preto sme používali maskovaciu metódu, napríklad ideologicky „správny“ úvodník, neraz od politických činiteľov, ktorý len naoko vystihoval koncepciu redakcie. Alebo repertoárová príloha okrem hodnotných hier, pásiem či súborov básní prinášala aj príležitostné pásma, napríklad k politickým výročiam. Keďže politická vrchnosť vyžadovala angažovanú tvorbu aj od súborov, tie neraz po príležitostných repertoárových materiáloch aj siahali. Možno dobrým príkladom

stratégie redakcie bolo výročie Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, keď sme zaradili v príslušnom ročníku seriál prof. Dr. Karla Martínka o sovietskej avantgarde.

Systematickou starostlivosťou o rozširovanie vedomostí o divadle aj za hranice prítomného divadelníctva boli cykly o scénografii Jána Zavorského (vznikla z toho populárna publikácia), *Veľkí divadelní režiséři* z pera M. M. Dedinského (knižne vyšla práca vo vydavateľstve Tatran), Opletalovej seriál o vývine divadelného kostýmu, cyklus o pantomíme od Zuzany Bakošovej-Hlavenkovej, seriál o divadelnej fotografii od skvelého pražského fotografa Dr. Jaromíra Svobodu a iné.

Keď som preberal Javisko, vychádzalo v náklade 1 200 exemplárov, keď som odchádzal, náklad predstavoval 4800 kusov. Ten náklad bol priam existenčne dôležitý. Po krátkom čase totiž Poštová novinová služba odmietla distribuovať Javisko do novinových stánkov. Isteže, bolo práčne a neekonomické dodávať do stánkov dva či tri kusy. Predplatné bolo teda mimoriadne dôležité pre udržanie časopisu.

Usilovali sme sa aj o kontakt s profesionálnym divadlom, napríklad publikovaním medailónov profesionálnych divadelníkov, mnohí z nich mali ochotnícku minulosť. Znamenali sme, že viacerí profesionáli Javisko pravidelne čítali, napríklad Miloš Pietor, Pavol Haspra, Koloman Čillík, mnohí martinskí či nitrianski herci.

Moje stručné čriečky spomienok končím načisto osobne – cítil som sa v Javisku dobre a za mnohé mu vďačím aj na dráhe kritika a historika slovenského divadelníctva. A ešte čosi: Javisko mi umožnilo, spolu s činnosťou porotcu, získať mnoho priateľov (aj keď som ich kritizoval) a spoznať tajomnú energiu ľudí, ktorí k ochotníckemu divadlu priľnuli. Mnohí na celý život.

Vladimír Štefko
Foto: Marie Kukulová Starovecká

Rozpamätávanie (Priznania a vyznanie)

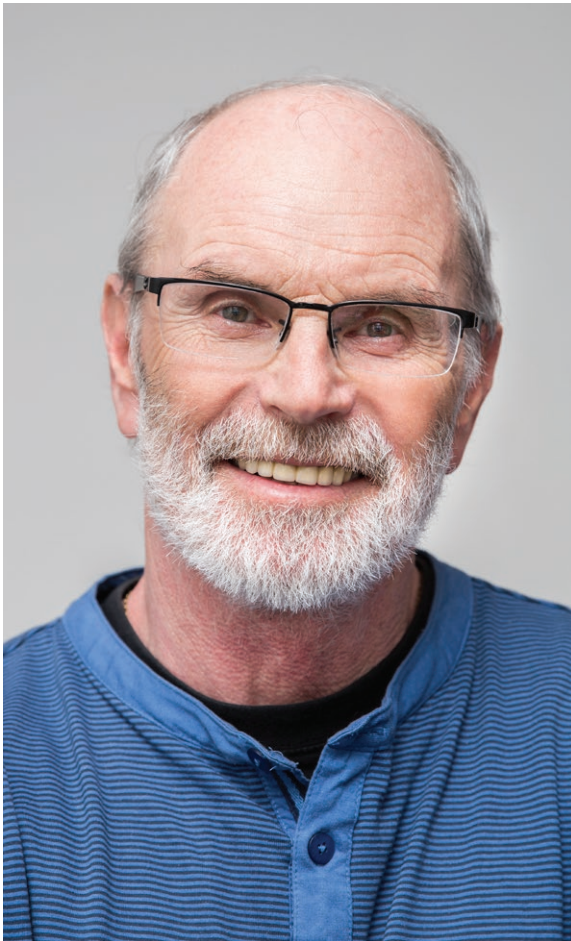
„Prírodná krása je krásna vec, umelecká krása
je krásna predstava o veci.“

(Immanuel Kant)

S Javiskom ma zoznámil v roku 1972 na jednom seminári Karol Horák a toto stretnutie s časopisom pre amatérsku tvorbu sa stalo podstatným vo vývoji môjho myslenia o divadle. Na jeho stránkach som sa stretol s menami dvoch divadelníkov, teatroológov a dramaturgov. Prvým bol Vladimír Štefko, s ktorého menom som sa ako stredoškolač stretol na stránkach Slovenských pohľadov v polemike s istým kritikom. Vtedy som netušil, že toto náhodné stretnutie ma privedie k záujmu o divadelnú kritiku ochotníckeho divadla.

Práve v Javisku som si pri jeho príspevkoch uvedomil, že nestačí iba zmyslami vnímať a oddávať sa príbehu. Spoznal som spôsob, akým treba o divadelnej inscenácii uvažovať. Zaujal ma odborný register pojmov, ktoré však vždy osvetľoval príkladmi zrozumiteľnými predpokladanému príjemcovi a tým boli ochotnícki tvorcovia. Jeho postrehy, nech už išlo o rozhovor s tvorcami, o recenziu alebo analýzu, vždy zaujali koncepčnou celistvosťou. Štylistika jazykových prostriedkov vždy korešpondovala so zvoleným žánrom. Najviac som si cenil a cením doposiaľ jeho citlivé opisy, interpretácie a hľadanie hodnôt. Bol pre mňa ako internista, ktorý živému organizmu inscenácie načúva a z citlivo vnímaných príznakov buduje konštrukciu zrozumiteľnej výpovede. Jeho štýl myslenia a rečnícky prejav ma uchvacujú aj v súčasnosti. Nebol kritikom – patológom, ktorý chcel na neživom organizme poukázať na isté orgány, neničil, ale tvoril cestu, po ktorej sa vybrali ochotníci, a jemnými poznámkami či príkladmi zo svojej úžasnej divadelnej pamäti poukazoval na drobné kolízie tvorcov. Nikdy nehovoril, ako to robia iní a inde. Vždy kráčal po ceste, ktorou sa vybrali tvorcovia, a na ich vlastnej ceste poukazoval na problémové miesta. Nachádzanie problémov, analýza tematickej výstavby aj rozbor jednotlivých zložiek tvoriacich organizmus ochotníckej inscenácie – tento postup vždy rešpektoval. Túto schopnosť som si od neho požičal a usilujem sa podľa nej hodnotiť ochotnícke či amatérske divadelné predstavenia.

Úmyselne nehovorím o inscenáciách. Tie vedel Vladimír Štefko na najvyšších súťažných fórach ako vynikajúci rečník aj primerane interpretovať. Vždy však jeho jazyk a výber slovného inventára obsahoval teatrologickú terminológiu smerujúcu ústretovo k ochotníkom rôzneho veku a skúseností tak, aby slovám porozumeli. Rešpekt pred publikom bol a je pre mňa školou, ktorej abecedu som sa učil pri tomto majstrovi a teraz ju používam vo svojej hodnotiteľskej praxi.

Ak by nebolo časopisu Javisko, v ktorom sa vždy môžeme presúvať v čase, nebol by som si uvedomil to najpodstatnejšie na kritickom odkrývaní divadelnej skutočnosti – spôsobe *myslenia* o divadle, filozofii, živote –, že zmysel inscenácie hranej aj ochotníkmi sa nemusí uzatvárať končiacim sa príbehom na scéne. Zmysel nie je samozrejماً vec a dozrieva v nás niekedy mimo priestoru divadelnej produkcie. Z jeho úvah ma očarili poznámky o hodnotách a cenách. Dajú sa vôbec hodnoty poznávať? Vladimír Štefko v Javisku v ťažkých časoch vedel o nich vraviť s ľudskou zainteresovanosťou aj v metaforách. To som si vážil, že nepodľahol oficiálnemu duchu doby, ale stál na strane pravdy inscenácie. Z jeho spôsobu myslenia mi skôr vychádza, že dôležitejšia je cesta hľadajúca pravdu ako samotné jej nájdenie...

Články z rôznych kútov Slovenska a ochotníckeho života sú odrazom jeho zrelej a nerozkoľsanej istoty, že divadlo stále nemôže zastúpiť nijaký iný druh umenia pre jeho bezprostrednosť. Každá repríza je v podstate originálom a účasť na nej je rituál, ktorým sa prehlbuje skrytý mýtus, že divadlo tak skoro ľuďmi obývaný svet neopustí. Za toto poznanie vďačím Vladimírovi Štefkovi a časopisu Javisko, v ktorom som toto všetko spoznával a učil sa porozumieť svetu divadla. Čím viac sa pred nami ukazovalo, tým ho bolo na konci menej, až ostala iba (bez ohľadu na žáner) očistná katarzia prebúdajúca v človeku ľudskosť.

Druhým mojim vzorom hodnotiteľa na stránkach javiska bol Anton Kret. Upútal ma raz poznámkou, že postaťou divadla (aj amatérskeho) je herec. A ja dodnes rešpektujem túto poznámku, lebo som si už vtedy uvedomil, že na javisku nebudem stáť ja, ale amatérsky herec so svojimi interpretačnými limitmi. Mojou povinnosťou ako tvorca je rešpektovať jeho schopnosti a nikdy ho neobetovať veľkosti vlastnej predstavy či zložitosti slovnej výpovede. Na inom mieste ako brilantný analytik a dramaturg hovorí o tom, že tvorca má právo vytvoriť neopakovateľné umelecké javiskové dielo, ale súčasne má právo vytvoriť aj dielo, ktoré sa len hľadá. Nikdy ochotnícku inscenáciu neanalyzoval iba po jednotlivých zložkách. Hľadal koreň a dôvod tvorcov uviesť práve takéto divadelné dielo. Vždy hovoril o látke, téme, probléme a až na poslednom mieste bol tvar. Oceňoval prácu inscenátorov, ale nezavádzal, nelichotil – vždy s dostatočnými a presvedčivými argumentmi obnažoval problematizujúce miesta. Často vychádzal z detailu a dospel k jeho priemetu do celého diela, ba pokračoval aj ďalej v životnom kontexte témy. Divadelný diskurz nebol pre neho iba mimetickým zobrazením predlohy. Chápal ho ako spoznávanie celého kontextu hry. A vedel aj poradiť, ako si počítať s ochotníckou dramaturgickou prácou. Upozorňoval tvorcov, že nestačí inscenáciu naštudovať, ale treba ju predstaviť publiku. Diváka považoval v ochotníckom divadle za neodmysliteľnú časť inscenácie. Istý divadelný kritik „so sekerou v ruke“ raz povedal, že divadlo bez diváka je ako márnica bez mŕtvol.

Tóno Kret videl v divákovi partnera, ktorého musí tvorca rešpektovať. Nikdy nebol anatómom, vždy ukazoval na dynamické prejavy hereckej kreativity ochotníckej inscenácie. Obrazne povedané, na dôkaz „srdca“ inscenácie ju nikdy nenechal uhnúť, aby v rukách víťazoslávne držal „srdce“ ako tromf svojej anatomickej analýzy. V tomto si boli s Vladimírom Štefkom veľmi podobní – rešpektovali

Herectvo — postać a zmysel javiskového života

ANTON KRET

„To, čo sa sochár a maliar usilovali vytvoriť z kameňa alebo na plátne, tvorí teraz herec zo seba, zo svojej postavy, z údiv svojho tela; v záujme uvedomelého umeleckého života to odráža na črtách svojej tváre.“ (R. Wagner, *Gesammelte Schriften und Dichtungen*, Leipzig, 1902, s. 78.)

Nadávať sa, že táto wagnerovská pravda je prilapdána a pristará na to, aby sme ňou začínali zasvätený rozhovor o herectve? Ze existujú dnes modernejšie a zaujímavejšie definície herectva vyslovené ústami súčasných osnoveateľov divadelných škôl a koncepcií 20. storočia Craigom a Stanislavským počnúc Ariaudom, Grotowským, Lubimovom alebo Erosom končiac?

Áno, existujú. Existujú definície o hercovi-nadbábke, o hercovi-vykonaťateľovi biomechanických úkonov, o hercovi-tvorcovi atmosféry, o hercovi-komunikátorovi medzi autorom a percipientom... Boli a sú koncepcie herca ako realizátora režijných pokynov, herca ako posla neba a sprostredkovateľa jeho ideí, herca ako šaša a tvorca i zdroja zábavy zároveň...

To všetko o herectve platí a v rôznych druhoch herectva aj naozaj existuje.

Ale Wagnerovej definícii prísne podlieha aj napríklad Stanislavského základné heslo herca „Cez vedomú hereckú psychotechniku k podvedomej tvorivej práci ľudskej prirodzenosti!“ (K. S. Stanislavskij, *Herceva práca* I. Bratislava, 1953, str. 497.) a rovnako sa jej podriaďuje aj Brookovo kinetické herectvo, aj Mejercholdovo herectvo kultúry tela. Napokon, aj jeden z tvorcov mejercholdovskej koncepcie balagánového divadla, básnik Valerij Briusov, vychádza z Wagnera, keď tvrdí: „Herec na javisku splňa tú istú úlohu ako sochár pred hromadou hlíny: Musí v hmatateľnej podobe stelesniť taký istý obsah.“ A dodáva: „Dielo, ktoré tvorí herec, je formou jeho vlastnej práce.“ (V. Briusov, *Neužnaja pravda*, Sankt Peterburg, 1902, str. 67.)

Zostane teda pri tejto „forme jeho vlastnej práce“, pri hercovom diele ako javiskovom artefakte, pri divadle v užšom zmysle.

Všetci veľkí herci svetových javísk, všetky Dusseové, Grassoovia, Bernhardtové, Saljapinovovia či Chaplinovia vychádzali z daností, z daru prírody, zo zriedkavej schopnosti odhalíť zovňajškom vlastnú dušu, použiť svoj vlastný výrobný nástroj na vyjadrenie vlastného „výrobku“ – svojho vlastného duševného stavu. Takto sa to robilo už dávno, ale kodifikovalo to až naše storočie a Stanislavskij bol prvý, kto na základe tohoto poznatku a jeho analýzy dokázal vytvoriť systém prípravy herca. Stanislavského systém tejto prípravy je univerzálny, ale mnohí ho zamieňajú s akýmsi univerzálnym kľúčom k režijnému a hereckému prerorozprávaniu hry na javisku a tým sa nechalo zmiasť veľa divadelníkov. Stanislavskij nienelze pochopiť dušu herca, ale prenikol aj do ducha predstavenia, ktoré dokázal rozložiť ako orchester na jednotlivé nástroje. Určil miesto a funkciu každého z týchto nástrojov. Kvalifikoval chuť, vôňu a farbu zložiek predstavenia. Rozložil náhrdelník na perličky a popísal každú z nich. Ale zložil si svoj náhrdelník musí každú sám. Podľa vlastnej fantázie, vlastného vkusu a vlastných potrieb.

Herec je perlou z náhrdelníka. Vďaka Stanislavskému, poznáme túto perlu oveľa dokonalejšie, ako ju napríklad poznalo 19. storočie, hoci ani tomuto storočiu nechýbali veľkí herci. Co teda značí, že analýza predstavenia a v nej analýza herca nemá nič spoločného s budúcou syntézou vytvárajúcou novú kvalitu. Poznanie zložiek, častí celku môže síce zaradiť urýchlenné, ale vonkajšom nie zlepšenú budúcu skladbu týchto zložiek.

Ale opíť vďaka Stanislavskému vieme aj to, že rozloženie predstavenia na jednotlivé zložky a jednu z týchto zložiek – herectvo – na zložky nižšieho stupňa, môžeme ľahšie a jednoduchšie určiť poradie dôležitosti technického vypracovania, opracovania či prepracovania týchto zložiek. „Poznať systém – vraví Stanislavskij – to nestačí. Treba vedieť a chcieť. Na to potrebujete každodenný a stály nácvik a výcvik, a to v celej našej hereckej praxi.“ (K. S. Stanislavskij, c. d., str. 498.)

„Stály nácvik a výcvik“ je to, čo nás dnes zaujíma a to dokonca z dvoch príčin: raz z príčiny všeobecnej, to značí z hľadiska tam-

297

Javisko 10/1976

tvorcovi a citlivo vnímali komunikačný kanál medzi hľadiškom a javiskom.

To som sa aj z príspevkov Antona Kreta v Javisku naučil a usilujem sa ostať dobrým hodnotiteľom, ktorý rešpektuje úsilie tvorcov. Tejto pokore ma na stránkach Javiska naučili teatroológovia Vladimír Štefko a Anton Kret.

Lubo Šárik
Foto: archív redakcie
a Marie Kukulová Starovecká

Čo mi dalo Javisko...

Musím sa priznať, že som ani ako školák, ani ako mladý človek neprešiel aktívnou skúsenosťou divadelníka, hoci účinkovanie hudobníka možno s istou dávkou tolerancie považovať za divadelnú skúsenosť. To mi však nebránilo, aby som pripravil dve inscenácie s deťmi – dnes viem, že z divadelného hľadiska bola jedna horšia ako druhá. S inscenáciou Bola raz jedna trieda som dokonca súťažil na obvodnej prehliadke v Žarnovici. Bolo to koncom 70. rokov a vtedy som prvý raz držal v rukách odborný časopis Javisko. Prečítal som si aj recenziu onej prehliadky, ale o našej inscenácii sa autor zmienil len veľmi letmo – asi tak ako recenzent v britskom hudobnom časopise Melody Maker o jednej skupine (povedzme, že sa volala A. B. C.): Včera sa v londýnskej Albert Hall konal koncert skupiny A. B. C. – a teraz príde tá recenzia: WHY? (Prečo?). To je celé.

Ale už o 10 rokov, v 12. čísle ročníka 1989 venovalo Javisko rozsiahlu a veľmi pochvalnú recenziu (Damian Vizár) vystúpeniu súboru ATĎ pri ZUŠ v Žiari nad Hronom. Na Scénickej žatve '88 sme sa prezentovali inscenáciou Aprílová škola (réžia I. Novotná, hudba B. Felix). Ešte predtým uverejnilo Javisko v roku 1986 moju štúdiu Hudobná zložka v divadle hranom deťmi. Bolo to pre mňa – oveľa viac hudobníka ako divadelníka – obrovské povzbudenie. Publikoval som v časopise, do ktorého prispievali také osobnosti ako Mišo Kováč Adamov, Vladimír Štefko, Oleg Dlouhý, Brigita

Hamvasová-Koppová, Elena Bakošová, Ľubo Šárik... Oni, ale aj mnohí ďalší boli mojimi učiteľmi, ako písať o divadle – a Javisko vytváralo komunitu ľudí s rovnakou „krvnou skupinou“, komunitu, ktorá mi pomohla prežiť normalizáciu so statusom občana druhej kategórie. Javisko so svojimi redaktormi sa bezvýhradne postavilo za metódy tvorivej dramatiky a – aspoň pre mňa – bolo súčasťou ostrova slobodného kritického myslenia.

Recenzie našich inscenácií (ATĎ v Žiari nad Hronom, Vrabčiaci v Banskej Bystrici) boli pre mňa jednak potvrdením toho, čo na poli hudby v detskom divadle robím, ale aj výzvou, ako to robiť lepšie. A to, že mi redakcia umožnila publikovať správy z divadelných prehliadok, ale aj náročnejšie štúdie (Detské hudobné divadlo ako prostriedok socializácie a rozvoja komunikačných zručností rómskych detí; Bábka – jej súčasnosť v divadle detí a pre deti; Hudba v kresťanskom divadle; Princípy tvorby a výberu hudby v detskom divadle), bolo pre mňa opäť výzvou udržať sa na vysokej odbornej úrovni, ktorú Javisko nastolilo. Ďakujem za to všetko!

Želám časopisu, ale najmä jeho redakcii veľa elánu, tvorivých nápadov, chuti do práce. Napriek všetkému a všetkým!

Belo Felix

Foto: Marie Kukulová Starovecká

Účastníci kolokvia, B. Felix prvý sprava

Sprava Ľubor Hallon, Eva Vopálenská, Elena Slobodová, Alena Štefková

Prvé slobodné roky v Javisku

Krok za krokom sa vraciam k spomienkam, keď som v roku 1989 nastúpila do Javiska ako vedúca redaktorka. S odvahou, možno trochu novinárskou skúsenosťou, ale predovšetkým s hlbokou pokorou, pretože pred mnou tu bol skúsený, ľudsky vzácny šéfredaktor Vlado Štefko. Nahradiť som ho nemohla – bol teatrológ, písal dejiny ochotníckeho divadla, nechýbal na žiadnom festivale. Ale mala som trochu guráže, lebo som v časopise Televízia šestnásť rokov sledovala povestné bratislavské pondelkové televízne inscenácie. A nielen sledovala. Bola som pri zrode mnohých z nich, robila reportáže, rozhovory, glosy, recenzie...

Guráž bola, lenže amatérske divadlo som poznala veľmi málo. Kedysi som účinkovala v Divadielku pod kupolou, robila som v Košiciach s Jirkom Colombom a Evou Sepešiovou pantomímu, s Jurom Bindzárom a Mirom Košickým som účinkovala v povestnom bratislavskom Věčku... Bolo to však žalosťne málo na prácu v časopise o amatérskom divadle.

Pomohol mi čas, keď sme sa začali pozeráť na Európu, divadelnú Európu. Hľadali sme podnety, vnímali divadlo v širších obrysoch, koketovali s myšlienkou, že keď zanikol časopis Film a divadlo, možno ho sčasti nahradíme. Pomohol mi aj Peter Kerlik, ktorý sa za časopis prihovril u ministra kultúry Ladislava Snopka. A tak sa stalo, že kým sa ostatné kvalitné periodiká navždy stratili v novej slobode, my sme sa nestratili. Ale nerobím si ilúzie, že to bol práve Snopko, kto zachránil Javisko. Mohla to byť aj náhoda...

Na svoje krátke pôsobenie v Javisku mám tie najlepšie spomienky. Demo Vizár sa síce ťažko vyrovnával s myšlienkou, že na poste vedúceho redaktora nesedí sám, ale po čase sa so všetkým zmieril. Žarka Poláková robila viac než mala, Elenka Antalová rovnako.

Urobili sme nový layout, robil nám ho Sveťo Mydlo. Pracovali sme všetci s plným nasadením. Aj Danka Maňáková ako technická redaktorka.

Nepamätám sa na jediný konflikt, nedorozumenie, zlyhanie. Pamätám sa len na nadšenie, tvorivé nadšenie, prácu a len prácu...

Azda to tak nastavil Vladko. Vďaka mu za to!

Eva Vopálenská

Foto: Marie Kukulová Starovecká

Spomienky sklerotičky Javisko 2000 – 2002

Začalo sa to konkurzom. Pracovala som vtedy v ekonomickom týždenníku Trend a o sporoch v redakcii Javiska som nemala tušenie.

Nastúpila som ako šéfredaktorka. Redakcia sa sťahovala, a tak ma v kancelárii čakali stohy papierov, ktoré boli také vysoké, že cez ne neprenikalo svetlo, aj keď okno bolo cez celú stenu. A čakal ma aj písací stroj. Áno, písal sa rok 2000, a aj keď som v rohu miestnosti počítač našla, honoráre či korešpondencia Javiska sa stále odohrávala na písacom stroji. Túto historickú mašinu sme neskôr používali ako dekoráciu. Miesto na prácu som získala presunom časti papierových komínov na zem.

A potom prišla Eva. Eva Gajdošová. Lepšie sa to ani začať nemohlo. Vedenie Národného osvetového centra (NOC) mi dalo voľnú ruku pri výbere spolupracovníčky a časti redakčnej rady. S Evou sme sa nepoznali, ale hneď sme si padli do oka. Skvelá voľba, skvelý človek, výborná odborníčka, ktorá priniesla nových autorov i témy. Predovšetkým tanec, v tom čase periodikami i recenzentmi dosť zanedbávaný druh divadelného umenia. A skvelou voľbou boli aj členovia redakčnej rady: Jozef Krasula, Dagmar Kročanová, Da-

gmár Hubová, Dagmar Inštorisová, Karol Horák i Silvester Lavrík, ktorí do Javiska nielen prispievali, ale predovšetkým sa u nás zastavili, kedykoľvek sme potrebovali poradiť. Mnohí z nich dokonca prišli vždy, keď išli okolo.

Jazyková korektorka Hilda Holinová mala Javisko len popri inej práci v NOC, ale rozumeli sme si. Mala nadhľad, aj v krízových situáciách vždy dobrú náladu, preskákala s nami všeličo. Napríklad prvú novú grafiku, ktorú vedenie NOC zverilo „civilkárovi“. Bol to šikovný chalan, ale Javisko bolo pravdepodobne jeho prvou samostatnou grafickou prácou. Keďže neexistovala žiadna grafická šablóna, v piatok večer sme zistili, že v počítači má uložených sedem grafických verzii vybraných stránok, zatiaľ čo iné ešte neboli vôbec zalomené. Najskôr sme teda zisťovali, ktoré verzie sú už po korektúre, a teda definitívne, a následne sme na špeciálnu výnimku generálneho riaditeľa strávili v NOC víkend. Ale Javisko vyšlo.

Kristove roky a marketing

Okrem technických zmien bol snahou novej redakcie marketing. Prvou veľkou akciou bolo nové logo, ktoré navrhol Fero Lipták. V Galérii Michalský dvor sme v roku 2001 s pomocou člena redakčnej rady Jozefa Krasulu zorganizovali krst loga a oslavu 33 rokov („Kristových rokov“) existencie Javiska za účasti jeho bývalých šéfredaktorov, spolupracovníkov i priaznivcov. A skutočne, nielenže galéria praskala vo švíkoch, ale texty i fotografie Javiska sa objavili v mienkotvorných denníkoch Slovenska.

Súčasne sme začali s priamym predajom časopisu v kníhkupectvách, pokladniach vybraných divadiel či na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika.

Nový obsah

Cieľom novej redakcie bola výrazná tematická i grafická diferenciacia textov, nové témy, rubriky a jasné členenie. Okrem Úvodníka to bol predovšetkým profilový Rozhovor (napríklad s Ľubomírom Burgrom, Jozefom Kolejákom, Vladimírom Štefkom, Jozefom Krasulom, Milanom Strotzerom, Ondrejom Spišákom, Jaquom Lemairom, Ferom Liptákom, Alenou Leľkovou, Jurajom Jakubiskom a mnohými ďalšími), v rubrike Teatro sme predstavovali slovenské divadelné súbory a zoskupenia (Divadelné združenie Partizánske, Divadlo SKRAT, Divadlo Pôtoň, Štúdio Tanca, Divadlo Publikum, Teatro Tatro, Disk Trnava a pod.). Analýza prinášala nielen hlbší, analytický rozbor a kritickú reflexiu inscenácií, ale aj jej zaradenie do širších historických súvislostí. Recenzia znamenala dva až tri pohľady na jednu inscenáciu z pera rôznych, často generačne odlišných, zato profesionálnych autorov. V rubrike Ex libris sme dali priestor recenzii na divadelné publikácie. Číslo dotvárali rubriky Info, Výročie a podobne. Samostatný a stály priestor dostali prehliadky v rubrike Festival.

V Javisku sme v rokoch 2000 – 2002 spolupracovali s profesionálnymi autormi. Jednak to boli stálice na nebi divadelnej kritiky – Vladimír Štefko, Dagmar Inštorisová, Oleg Dlouhý, Vladimír Predmerský, Ivica Ozábalová, Silvester Lavrík, Karol Horváth a i., jednak v tom čase mladí, ale dnes už renomovaní autori – Vladislava Fekete, Marek Godovič, Lucia Blažková, Karolína Žibritová, Daniel Uherek, Miroslav Ballay a ďalší. Myslím, že tieto mená svedčia o tom, že sme mali dobrý nos na mladé talenty. Priestor dostali aj recenzie na inscenácie poslucháčov Vysokej školy múzických umení a Konzervatória v Bratislave.

Prelínaním profesionálneho a neprofesionálneho divadla sme sa snažili nadviazať na „zlatú éru“ Javiska v sedemdesiatych rokoch pod vedením Vladimíra Štefka. Ten mi v rozhovore Divadlo ako osud pre Javisko č. 5/2001 na s. 3 povedal: „Niekedy mi vyčítali, že to už nie je rýdzo amatérsky časopis. Ja som si však hovoril: Chvalabohu. Je to o divadle.“ A na s. 6 inými slovami nadviazal: „Písali sme

už nielen o ochotníctve, ale aj o profesionálnom divadle. Mnohí nám to vyčítali, ale myslím, že to bolo správne.“

Neprofesionálne divadlo pracovalo v tom čase pomerne „nárazovo“. Z pohľadu mesačníka bolo problémom, že inscenácie mali premiéry naplánované tak, aby sa súbory mohli zúčastniť na postupových prehliadkach. Niektoré mesiace sa tak na poli amatérského divadla zdanlivo nedialo nič, inokedy bol pretlak materiálu. Oscilácia medzi profesionálnym a neprofesionálnym divadlom nám však umožňovala prinášať zaujímavé témy kontinuálne a v čase Scénickej žatvy vydávať monotematické číslo, pričom postupové prehliadky mali v mesačníku svoje stále miesto (rubrika Festival).

Zároveň nám táto koncepcia dávala možnosť pracovať s fotografiami v profesionálnej kvalite, lebo v amatérskom divadle bol s nimi na začiatku milénia problém. Pri našom prístupe sme prakticky vždy mali na titulnú stranu kvalitnú fotografiu od profesionálneho fotografa. Pre amatérské divadlo to bola súčasne výzva, aby inscenácie tiež prezentovali kvalitným vizuálom. Zo začiatku mali tieto ambície okrem tanečných divadiel iba Divadlo Pôtoň či Divadelné združenie Partizánske. Postupne ich však pribúdalo. Aj z tohto dôvodu sme sa neskôr začali venovať tematickým číslam, pričom ako prvú z tém sme zvolili práve divadelnú fotografiu, ktorá je náročnou disciplínou. Komplikované svetelné podmienky kladú na fotografa, ktorý má v jednom zábere kumulovať súčasne umeleckú i dokumentačnú funkciu, mimoriadne nároky. Je to práca pre človeka, ktorý má nielen dobré oko, ale aj vedomosti z optiky a fyziky.

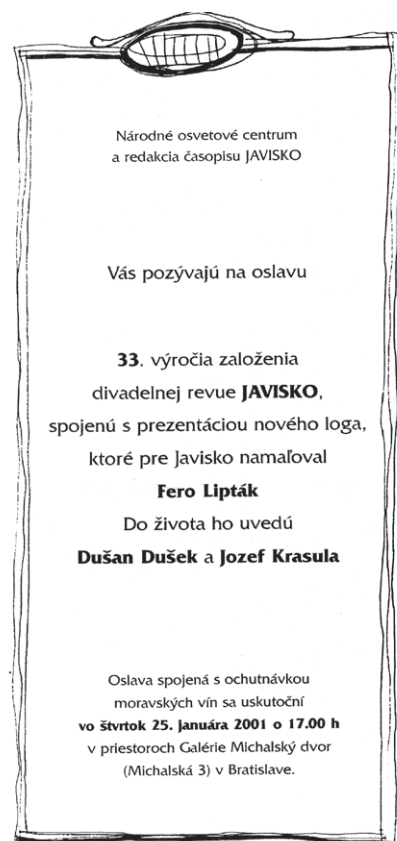
V niektorých textoch či rozhovoroch sme zabúrili aj na mimodivadelnú pôdu (napríklad film), ale aj tam bolo divadlo vždy prioritou. Napríklad v rozhovore s primárne filmovým režisérom Jurajom Jakubiskom sme sa venovali najmä divadlu.

Súčasne sme predpokladali, že oscilácia medzi profesionálnym a neprofesionálnym divadlom bude pre všetkých inšpiratívna. Ocitnúť sa na jednej pôde so špičkovými umelcami je veľká motivácia. Uniesť kritériá, ktoré neskresľuje ani žiara reflektorov, ani pravidelné príspevky zo štátneho rozpočtu, bola výzva. Mnoho divadelných súborov a združení, ktoré boli odkázané iba na vlastné zdroje, toto porovnanie zniesli.

Členenie divadla podľa zdrojov financií a absolvovaných škôl nie je správna cesta. Divadlo je buď dobré, alebo zlé. A v tom slovenskom amatérskom, neprofesionálnom divadle je množstvo súborov, ktoré porovnanie s profesionálnym divadlom znesú. A to nielen so slovenským.

Názov článku je parafrázou knihy Kornela Földváriho Pamäti sklerotika. Tá vyšla po jeho smrti pod úplne iným názvom, ale pretože sa mi o ňom v jednom z listov v súkromnej korešpondencii zveril, ďakujem mu za inšpiráciu, lebo – povedané slovami Josefa Poláčka - sklerotik má všetko, na čo si spomenie.

Mária Fekar Jenčíková
Foto: Marie Kukulová Starovecká

K dvom prúdom slovenského divadla

Jubilejná sezóna časopisu Javisko mi ponúkla možnosť jednak vrátiť sa po rokoch k pocitu zmysluplnosti, no i nedokončenosti môjho krátkeho a pre mňa ako praktickú divadelníčku a autorku podstatného a intenzívneho vstupu do sféry reflexie divadla

(... tieto čistenia sú pre každú dušu prepotrebné!...)

a jednak ma týmto terajšia redaktorka prinútila pozrieť sa na značku časopisu aj z pohľadu jeho historických zákrut.

Z krátkeho historického sumáru (J. Čajková: Javisko a jeho predchodcovia) vyskakuje fenomén „zápasu o časopis medzi divadelníkmi tvoriacimi na profesionálnej a ochotníckej báze“. Vinie sa jeho históriou ako nevyriešený problém. Problém, kvôli ktorému som sa i ja vzdala pôsobenia v Javisku, keď som bola postavená pred jednoznačnú požiadavku zmeny orientácie časopisu na dianie výlučne v ochotníckom prostredí... Nerozumela som tejto požiadavke.

Dnes už tuším... Pozerala som sa totiž na vec odborne (umenovedne) a subjektívne (psychologicky). No tento fenomén má hlbšie korene, zdá sa zasadený v histórii i sociológii.

Pár krátkych návratov: Z čoho vznikla v jednotlivých obdobiach potreba ľudí, ktorí robia divadlo z lásky a ako

voľnočasovú potrebu, brániť svoj priestor (časopis) pred ľuďmi, ktorí sa divadlom živia?

1. Napätie pretrváva od etablovania slovenského „profesionálneho divadelného umenia“ (1920). Prečo sa potreba rozmyšľať divadlom a o divadle nestala jedným homogénnym prúdom? Prečo spoločenstvo skôr existujúcich ochotníkov neprijalo týchto „druhých“ – profesionálov? Preto, že vznikli z českej kočovnej spoločnosti? Naozaj ich pociťovali ako „tých druhých“? Alebo preto, že nenadviazalo na ochotnícku tradíciu na Slovensku?

2. Ďalším významným obdobím našej amatérskej scény bolo obdobie 70. rokov, keď našim profesionálom zatváral ústa režim, no „amatérska pôda“ nebola taká sledovaná a mohli na nej pokračovať (aj formálne) hľadania zo 60. rokov. Je možné, že táto možnosť „obísť“ režim sa nesprávne interpretovala ako schopnosť jedných, resp. neschopnosť druhých?

3. Obdobie 90. rokov odvíjalo spomenuté príčiny. Režim sa skončil v roku 1989 a potreba národného vyrovnávania zanikla vznikom Slovenskej republiky v roku 1993. A napriek tomu pretrvávalo v ochotníckom priestore napätie i ponímanie profesionálnych divadelníkov ako „tých druhých“.

S týmto postojom som sa počas svojho pôsobenia v Javisku stretla ešte aj v rokoch 2002 – 2004.

Duša (jednotlivca i spoločenstva) však potrebuje problémy riešiť, hľadať harmóniu. A ak sa disharmónia znovuobjaví, je to dôkaz, že riešenie nebolo správne alebo dôsledné, resp. má hlbšie korene. A toto vydeľovanie ich zreteľne má... Bolo by potrebné ich vypátrať. Ako hovorí český filozof Jan Patočka, starostlivosť o dušu stojí v jadre európskej civilizácie a tkvie v hľadaní spôsobov jej obnovy...!

4. Stavanie neprekročiteľných hraníc, bariér, totiž zreteľne pokračuje aj dnes, odráža sa napríklad aj v postavení nezávislých divadelníkov. Nezávislá kultúra, nezriaďované umelecké subjekty, tí (naj)zraniteľnejší sú dodnes v našej spoločnosti v postavení „tých druhých“, v postavení nechceného a navyše dosť otravného dieťaťa revolúcie.

A čo je príčinou, prečo nie je divadelníctvo na Slovensku dodnes vnímané ako jeden celok, nie je jedným prúdom, ale delí sa na rôzne nekompatibilné podmnožiny?

Logickou požiadavkou na „jeden celok“ je, že musí byť zaručený voľný pohyb. Je možný voľný pohyb naprieč jednotlivými skupinami? Nie je. Existuje možnosť „profesionalizácie divadelného zoskupenia“? Neexistuje.

V susedných krajinách už za socializmu, a nehovoriac po jeho zániku, táto možnosť bola a neskôr bola i zákonne zachytená. Spomeňme si na český „Provázek“, „Hanákov“ (profesionalizovali sa ešte za socializmu), nalistujme si poľský divadelný zákon i mnohé ďalšie príklady...

A tak na Slovensku vzniknuté brázdy medzi ochotníckym a profesionálnym, dnes amatérskym, nezávislým a inštitucionalizovaným spôsobom existencie zostávajú neprepustné. Strach zo zmeny a následná izolácia a udržanie si už dosiahnutého akoby boli vyššou hodnotou a preferenciou než voľný pohyb a hľadanie spoločného ducha.

Príčinu tohto mentálneho stavu vidím hlavne v absencii „kritérií posudzovania divadelnej tvorby en bloc, na ktorých by sa celá komunita bola ochotná dohodovať“. Bez nich sa totiž „prestup“ nedá definovať.

Kým nebude snaha kritériá sformulovať a prijímať konsenzus, kým nevznikne možnosť „vzostupu“ a „zostupu“ z kategórie ochotníckej do nezriaďovanej, z nezriaďovanej do inštitucionalizovanej, a opačne smerom dole, budeme sa držať len toho, čo sme si v tejto chvíli pre seba už uzurpovali...

Uvedomme si, prosím, že laxnosť k potrebe kritérií stojí na začiatku tohto stavu. Bez nich budeme naďalej len de-

formovať (getoizovať) rozvoj nášho divadelníctva i jeho reflexiu, ničť si svoje talenty... a svoju „dušu“.

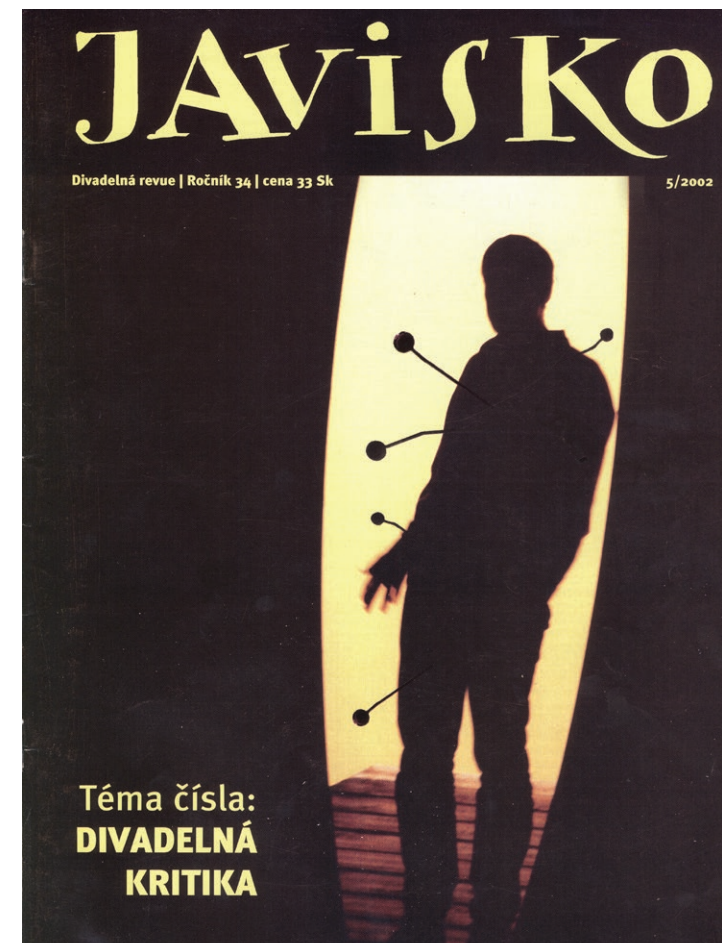
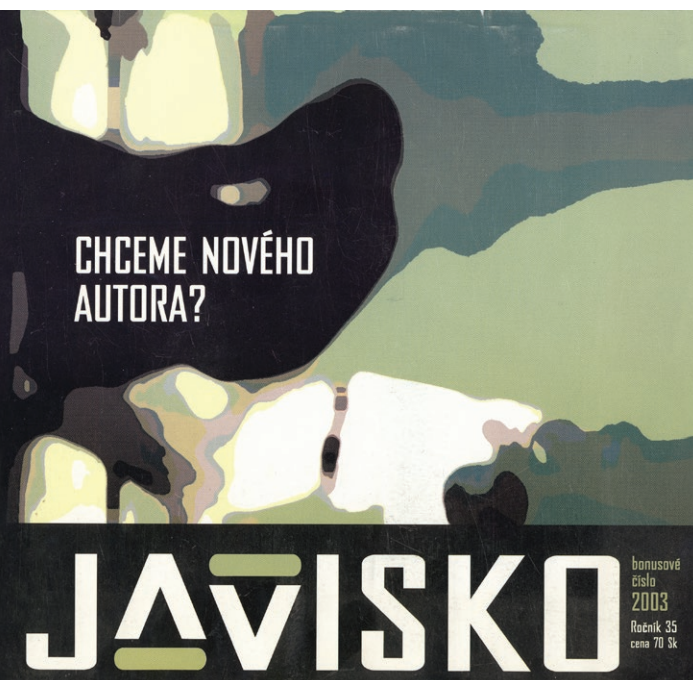
A zamyslime sa nad príčinami tohto javu nielen z umenovedného, ale i historického a sociologického hľadiska, skúsme odhaliť príčinu našej potreby hĺbiť brázdy a pokúsme sa túto tendenciu vykoreniť.

Poznáte na hľadanie takéhoto konsenzu lepší priestor ako odborný časopis...?

Tieto čistenia duše sú pre každú jej obnovu prepotrebné!
Aj pre dušu časopisu!

Želám Javisku veľa dobrého vetra, ktorý zaveje brázdy a konečne nám dovoľí voľnejšie sa nadýchnuť.

Viki Janoušková
Foto: Marie Kukulová Starovecká

Javisko – metodická pomôcka praktického divadelníka

50 Javisko
1969 | 2018

Moje najstaršie vedomé stretnutie s časopisom Javisko je spojené s referovaním o Bednárikovom Divadle Z zo Zelenč. Bolo to niekedy v prvej polovici sedemdesiatych rokov minulého storočia. Časopis mal vtedy, oproti tomu dnešnému, polovičný formát a bol – myslím – ešte čiernobiely. Ospravedlňujem sa za prípadné termínové či formálne nepresnosti, nie som encyklopedista, pamäť mi funguje skôr na asociatívnom princípe. A hoci je dnešok takrečeno katalogizačnou príležitosťou, dovoľte mi prispieť voľným spomínaním. Bude osobné a hlavne za jeho čitateľov.

Zmienku o inscenácii Jozefa Bednárika som si zapamätal preto, lebo v Javisku o nej písali tak, že sa jej nedalo odolať. Ak sa nemýlim, recenzia pochádzala od profesora Štefka. Alebo od profesora Kreta. Možno od profesora Jaborníka. Vtedy ešte profesormi neboli, ale boli bez výnimky živí. Nech o nej písal, kto chcel, nakoniec, nie je to jubileum Chamurapiho zákonníka, meno recenzenta sa dá vyhľadať, dôležité je, že inscenácia bola podľa tej prajnej recenzie presne taká, akú by som jedného dňa chcel naštudovať aj ja sám. Slobodná, farebná, uvoľnená, autentická a vo svojom vyznení smrteľne vážna. Takýchto relevantných recenzií som v Javisku za roky jeho existencie čítal stovky.

Javisko som čítaval pravidelne. Boli aj také čísla, ktoré som prečítal celé, dokonca aj s medailónmi jubilujúcich divadelníkov, hoci to ma vtedy zaujímalo zo všetkého najmenej. Nemal som ešte osemnásť a už vtedy sa šušalo – never nikomu, kto má nad tridsať. Hej, takí zachladení a oneskorení hipíci sme boli a ani sme o tom nevedeli. Ale Javisko sme čítali. Bolo pre nás, chlapcov a dievčatá, ktorí si zakladali svoje súbory po dedinách a mestečkách, výdatnou metodickou pomôckou.

Možno nie je celkom jasné, čo tým myslím, nuž sa teda pristavme pri jednoduchom konštatovaní; metodika je skoro veda, presnejšie povedané, náuka, ktorá má za úlohu pomôcť pri ľubovoľnej činnosti tak, aby sa jej vykonávateľ vyhol tým najväčším omylom. Samozrejme, najskôr ju treba pochopiť, prijať a tvorivo aplikovať v praxi. Nie vždy sa to deje vedome, málokedy bez náporu na ego tvorca, nikdy bez rizika, že som niečo vonkoncom nepochopil. Javisku sa to napriek tomu darilo. Čítali sme ho, polemizovali s ním, okázalo sme ho zhadzovali zo stola, aby sme sa potichučky, keď sa už publikum rozišlo, opäť zodvihli a čítali.

Metódou, účinnou metódou, ktorú som vypozeroval v časopise Javisko, bola pluralita. Pluralita žánrov, poetík, názorov, pluralita polemík. Popri divadle poézie dávala redakcia priestor detskému divadlu či divadlu pre deti, ortodoxnej ochotníckej činohre či večne hľadajúcemu, no málokedy

nachádzajúcemu snaženiu alternatívne naladených amatérov. Bolo teda Javisko metodickou príručkou hľadania mnohých podôb divadla? Som presvedčený, že bolo.

Všetky uvedené termíny sú pomocné a divadelná veda sa s viacerými z nich dodnes nepobratala. No my praktickí divadelníci vieme, o čom hovoríme. Napríklad vzrušená debata z deväťdesiatych rokov, ktorá mala vo svojom jadre hľadanie rozdielov medzi amatérmi a ochotníkmi, dnes pôsobí úsmevne. Pamätám sa však na divoké názorové spory na túto tému. Rovnako náruživá sa hľadala deliaca čiara medzi klasikou a alternatívnym divadlom, divadlom poézie a činohrou. Tieto debaty by nestáli za reč, keby tvorcom i adresátom divadelného diania na Slovensku nepomáhali budovať si slovník, narábať s pojmovým aparátom divadla a mapovať ho.

Dnes, v dobe informačného pretlaku, permanentne naštartovaných vyhľadávačov či neutíchajúcich virtuálnych diskusií, často anonymných, sa zdá, že tu vzdávam hold banálnej samozrejmosti, keď zdôrazňujem hľadačskú funk-

ciu Javiska. Vedel by som takému názoru oponovať dlho a myslím, že aj úspešne. Namiesto toho uvediem len jeden príklad: kto z dnes píšucich novinárov o divadle by zašiel na okresnú prehliadku do Šuňavy? Koľkí z nich vôbec vedia, kde Šuňava leží? A prečo sa tam oplatí ísť? Javisko to nielen vie, Javisko o tom aj pravidelne alebo aspoň opakovane píše. A podpísaný nie je nikto menší než dramaturg a filozof Ľubomír Šárik. Alebo to bol Géza Hizsnyan? Nie, on písal hlavne o filákovských, gombaseckých a zemplínskych súvislostiach divadla, természetesen.

Ale Javisko prinášalo aj informácie o divadelnom dianí za hranicami Slovenska. Jiráskov Hronov sa divadelníkovi zo Slovenska za zahraničie takmer neráta, ale to neznamená, že by postrehy a bonmoty profesora Císaša neboli pre nás prítiažlivou exotikou. Prostredníctvom dlho jediného časopisu o divadle sme sa my chlapci a dievčatá z vidieka dozvedali zvesti z Monaka, Moskvy, Edinburghu a mnohých iných významných festivalov a divadelných scén. A opäť to boli zvučné mená, ktoré sa pod referenciami z týchto miest objavovali so železnou pravidelnosťou.

Javisko tak tvorilo reálne prepojenie medzi našimi vlastnými javiskovými ambíciami a dianím v bližšom aj vzdialenejšom okolí. Opäť sa môže zdať, že tu vyzdvihujem čosi samozrejmé, veď čo iné by časopis o divadle mal robiť, no opäť musím oponovať. Aj ten najprogresívnejší divadelník je vo svojej podstate extrémne konzervatívny tvor. „Svoje si nedáme, cudzie nechceme“ – to by sme si mohli na pomyselné opony našich domovských scén vyšíť temer do jednej. Javisko však vedelo impulzy zvonka prinášať temer neodolateľným spôsobom. Ponúkalo, nediktovalo, inšpirovalo, nepoučalo. Ako je to možné? Som presvedčený, že to bolo dané predovšetkým tým, že malo početný a pestrý okruh zdatných externých spolupracovníkov. Prispievateľov. Lenže bez toho, kto ich dokázal zmobilizovať, presvedčiť a nakoniec aj donútiť slúbený materiál aspoň po tretej urgencii dodať, bez tých by to nešlo.

Keď časopis Javisko porovnávam s jeho kolegami v Poľsku, Česku, Maďarsku či trebárs na Ukrajine, ale aj s inými domácimi divadelnými periodikami, vychádza mi, že na rozdiel od nich má v sebe čosi plebejské. Snaživosť, neokázalosť, možno nedostatok sebaúcty. Ale aj živelnosť, prostorekosť a pokušenie páčiť sa až na samú hranicu sebazničenia. Tu

a tam záchvev geniality. Nie, to nie je výčitka. To je prihlásenie k podstate slovenského divadla. A na tom by som nenavrhol ani nič meniť. Taký zásah do DNA štruktúry nášho divadla by bol – z metodického hľadiska – pokusom o sociálne a genetické inžinierstvo. Jediným výsledkom takých snažení býva strata autenticity.

Ak by som sa mal vrátiť k premise naznačenej v názve tohto príspevku, dovoľil by som si zdôrazniť, že časopis Javisko bol za tie roky, čo ho aktívne vnímam, praktickým návodom na to, ako sa vyhnúť niektorým chybám. Zásadným chybám, malovernosti, kapitulantstvu, pocitu vylúčenosti. Stačilo zalistovať v Javisku, prečítať si naozaj žiľivo, hoci prísne formulované recenzie, reportáže či glosy, a divadelný človek zistil, že v susednej doline, neďalekom mestečku, ale trebárs aj v niektorom z centier divadelného diania sa jeho tvorcovia trápia s tým istým; ako z približného urobiť určité, z individuálneho všeobecné bez straty autenticity, s dikciou, jazykom, konfliktom, temporytmom, sviatením, kostýmovaním... s divadlom. Dialo by sa to aj bez Javiska. Ale my by sme sa o tom bez neho nedozvedeli.

Čo zaželať Javisku do ďalších desaťročí? Plus ultra! Stále ďalej! Niet sa prečo pridľho ohliadať späť, sú tu dni nové. Aby sme Javisku na rohy toho nenakládli príliš, bude stačiť, ak si aj naďalej zachová ambíciu robiť to, čo robilo doteraz, a pohľadáť tomu dobe primerané prostriedky. Ak hovorím o prostriedkoch primeraných dobe, mám tým na mysli naozaj moderný spôsob divadelnej publicistiky, nie rôzne módné výstrelky neprimerane populárne vďaka technologickým možnostiam súdobej komunikácie. Želám mu, aby dokázalo stále cítiť, čo je v divadelnom dianí na Slovensku živé, životaschopné a životodarné. Aby sa jeho redakčná rada dokázala aspoň z času na čas zísť a povedať – tadiaľto a takto áno, takto nie. Žiadny šéfredaktor to neutiahne sám. Prajem Javisku aj nám, aby sa jeho tvorcovia pustili do ďalšej práce s dôrazom na aktuálny obsah, nosnú štruktúru a jej primeranú formu. S vedomím, že pre tú čitateľskú základňu, ktorá existenciu Javiska financovaného z verejných zdrojov legitimizuje, potrebuje ostať – metodickou pomôckou. Nástrojom na zvládanie tých najzákernejších nástrah – beznádeje, kapitulantstva a do seba zahľadenej malosti.

Silvester Lavrík

Pavol Dobšinský – Matúš Zahatlan

Prostonárodnie

(slovenské národné divadlo)

1997

Kópiu rukopisu **Prostonárodnie slovenské povesti** láskavo zapožičala autorova dcéra pani Catherine Jensenová z Middleburgu, Ohio. **Matúš Zahatlan** (?1849 Bytča – 1927 Pittsburg?) spracoval dvanásť rozprávok zo známej zbierky **Pavla Dobšinského** (1828 Slavošovce – 1885 Drienčany) do rozsiahlej rozprávkovej hry v troch dejstvách: *Slncový kôň*, *Zlatá krajina* a *Pustaj*. Premiéra hry v podaní spolku *Tatrín* a v réžii Kennetha Jurigu bola v chicagskom divadle Haymarket pravdepodobne na jeseň 1911. Túto premiéru nadšene recenzoval známy čiteľ Jurigovho režijného umenia Edgar Allan Poe. Na európsku premiéru si Pegasník najmä z úsporných dôvodov vybral motív, ktorý je zrejme viac Zahatlanov ako Dobšinského, ale – prekvapivo – o to rozprávkovejší.

dramaturgia divadla Pegasník

V hre, ktorú tu podávam, je menej ľudového elementu ako v ostatných, ktoré sa po tento čas prezentujú na javištiah ochotníkov slovenských. Obsahove je zameraná na rozprávky fantastické, ktorým ich zberateľ Dobšinský Pavol pripisuje nielen starobyľný pôvod mytologický, ale i veštecké predpovedanie slávnej budúcnosti národa...

Matúš Zahatlan

OSOBY

MUŽSKÍ:
NAJJASNEJŠÍ PÁN KRÁĽ, šľachetný
vládca krajiny
GRÓF, kráľovský minister
LOMIDREVO, kromobyčajný silák
a hrdina
HUDEC, pevec či básnik slovenský
MARTIN, želiar odetý v bielej košeli
a gatiach
JURO, druhý taký želiar
BAČÍK, lichvu popásajúci

ŽENSKÉ:
STRIGA, mrzká čarodejníca
ŽELIARKA, Martinova žena
HANIČKA, tejto dcéra

ČUDESÁ:
MÁTOHA, dobré zjavenie
SMRŤ
HLAS, odnikadiaľ nikam, iba čo ho
počuť

ZLATÁ MUZIKA:
PRIMÁŠ
HUSLIKANT
BASIČKÁR
HRÁČ NA DYCH

ĽUD:
to jest horeuvedení(é) bez šľachty
i čudies

Príbeh tento v štvoro častiach
odohráva sa na Slovensku
v časoch rozprávok prostonárodných,
povedľa povesti jánošíkovskej.

Čiastka prvá na úpeku na roli,
kým čiastky nasledujúce ponajväčšími
v zátuli (záchyli) lebo stred návsia.

Text do programu:
Vitajte v divadle. Hráme Jánošíčatko.

Čiastka I.

Zblúdenie

**Bludária pod zlatým slncom
v zlatom žite všetci:**

KRÁĽ: Som najjasnejší kráľ a zablúdil som na love.

GRÓF: Ako kráľovský minister viem o tom svoje, byľku iné.

ĽUD: Bolo pred obedom, nikde ani živá duša, všetci v robote... Lomidrevo, čo sľubuješ?

LOMIDREVO: Sľubujem ihneďky pomoc pri každej krivde, pri každej nepravosti, bo inak je tá moja sila dočista nanič.

MÁTOHA: Prinosím len toľko, koľko je dobré, nechci viacej ani menej, hľa – trápiš sa o veľa a zachráni ťa málo.

ZLATÁ MUZIKA: Kázali nám za kráľom sa nebadane zadržať a pre jeho milú potechu ľubozvučne hrať. A náš jasný pán blúdi, blúdi...

HANIČKA: Mamička moja, prečo tu nie je niekto mladý, že by mi vyplnil, po čom túžim?

ŽELIARKA: Hanička moja, všetkých mladých zverbovali, má byť pekná vojna.

MARTIN: Ej, dobre je nám, ako je.

STRIGA: A ty šíp, ty ho štíp, nech mu svieti z očí tma!

HUDEC (vtisnú ho na vozíčku): Som básnik slovenský, nuž čože – poviem, ako vravím – a národ svoj, nuž národ tento, chcem z temna budiť ešte dnes. (Odtisnú ho tahet.)

ZLATÁ MUZIKA (utešene hudie): Tento ľud žije tu v kraji žita. Tam flinty letia jak divé vrany.

Čo sa mu sníva – bude vám dobre, dobre sa žobre, kde žijú dobre.

**Kráľ i gróf postretnú bačika,
čo lichvu streže:**

KRÁĽ, GRÓF: Hojže, hojže, bačik náš. Povedz razom, kdeže sme.

BAČÍK: Tu? smeže na Polhore. Ďalej už len močiare a stridží les a nikadiaľ sa odísť nedá.

GRÓF: A ľud tu žije nejaký?

BAČÍK: Toť poniže sú žirne lány a do žatvy sa všetci hotujú. KRÁĽ: Želaj si, bačik, čo ti srdce ráči. Certifikát či čestnú stuhu, bo dal si nám dobrú vešť.

BAČÍK (sa dohlboka zadumáva, za čím by sa mu srdce šlo ubažiť).

GRÓF: Tí ľudia platia dane a to nás z bludov vyvedie, veď dane – tie už znajú do nás cestu.

KRÁĽ: Múdra úvaha, pán minister.

GRÓF: Ehm! Knieža.

BAČÍK: Zo sveta som nič nevidel, nemôž si nič ani žiadať. Kebych aspoň videl dačo-dačičko z toho, čo mi núkate. Ale takto – dajte mi groš – za tým niečo vidím.

GRÓF: Čo?

BAČÍK: Čože ja viem... hoďas pálenečku. (Dostane groš a zraduje sa mu.)

GRÓF: Čože to za nôtku? Čujmeže, čujme...

**Hanička spieva a kráľ s grófom
za ňou:**

ĽUD (všetci v robote, ponajviac žnú kosákmi a snopy vŕšia).

ZLATÁ MUZIKA (preľúbzene hrá).

HANIČKA (peje):

Načo je mi moja mladá kráska, keď sa dníček za dňom v práci stráca?

A pre moju vysnívanú lásku pridá dníček iba novú vrásku.

Vienok, vienok, vienoček zelený...

HUDEC (vtisnú ho na vozíčku): Ťažko bolo na poli. Hrdlačina do úmoru. Neúprosné slnko páli a ty – rob! Ja básnik slovenský som a spievam, ako vravím... Všetci ľud môj ma živí, nuž preň je, reku, ten môj krehký verš. (Odtisnú ho het.)

KRÁĽ (dojate): Môj ľud. Moji ľudia. A bez dozoru! robia!! ku svojej poteche.

GRÓF: Ba! Strežie ich dráb môj najvernejší. Meno mu je pandúr hlad.

KRÁĽ: Hlad? Kráľ nepozná to slovo. Neznačí dačo mrzkého?

GRÓF: Nie, to je čosi ako miestny výraz pre prirodzenú chuť do práce.

Ťažká reč:

KRÁĽ: Kráľ k nim pristúpi a osloví

ich. Padnú na kolená a budú ho blahoslaviť. Alou, ľudkovia moji, som váš najjasnejší kráľ.

JURO: Ľadže, cudzogáň! Nabime ho, kým neuteká.

MARTIN: Dajme mu, keď už došiel! (Vypodkasáva rukávce.)

GRÓF: Vaše mená, trúfanci! Či viete, na koho sa opovažujete?

JURO I MARTIN: Beda, vyberači! (Padnú oba na kolená.)

ŽELIARKA: Veď je ešte nie po žatve.

HANIČKA: Mamičinka moja, to ti je pekný pán. Ani vymalovaný.

KRÁĽ: Kráľ sa povznesie nad túto nehodu. Len ho už odprevádzajte k richtárovi, nech do koča! priahajú.

ŽELIARKA: Aj by sme – aj nemožno.

Keby pánik povedali, čo je to tá koča. Mačiatečko? Cicuška?

HANIČKA: Ciculíčka, aká zlatá.

GRÓF: Ta sa k richtárovi!, s tým bude ľahšia reč.

MARTIN: Nežije tu s takým menom človek, ponížene prosím.

GRÓF: A kto vás trestá?

MARTIN: Že my úbohi sa opovažujeme panstvo! O čas oberať...

GRÓF: Tak kto vás tresce?

MARTIN: Osud sám.

GRÓF: A koľko vás je?

MARTIN: Turbovať že sme si trúfli...

Štyri tucty, čiže jedna kopa hláv, čo na tomto fliačku... (Gróf sa upozachechoce.) Ja počty znám! už hodný čas.

GRÓF: A dane platíte?

ŽELIARKA: Veď je ešte nie po žatve.

HANIČKA: Mamičinka moja, to ti je peknučký pánik.

MARTIN: Odpytujem, platíme, len priskoro, milosť urodzená...

GRÓF: Kto berie tú daň?

ŽELIARKA: Keď je zrno v mericiach, tak o deň-dva sa prištve hrúza...

MARTIN: Veľmi krutý pán sem zvíata. Zlat na zlate – taký šat, to iste náš i váš pán sám. (Martin si vychutná štyri dlhé á.)

GRÓF: A meno jeho?

MARTIN: Neuráčil vyjaviť.

GRÓF: Tak odkiaľ? chodí a kam? zas odnesie tú daň?

MARTIN: Cez stridží les a tadiaľ spätky, ta mierí jeho družina.

(Ľud smer ukazuje: čo jeden inam.)

ŽELIARKA: A hladní prídu a ostro bijú a nazad idú naťažko. A vy kedy začnete biť?

KRÁL: Tento môj ľud trpí, istá vec.
GRÓF: Teda pod strechu nás usadte, veď slnko pečie, neradno vonku kožu hriať.
MARTIN (*klame pánov, aby skrýšu nezradil*): Ja, s poprosením, poviem slovce. Viem!, čo je strecha, čul! som už o tom dáky chýr, no strechy u nás nacelkomok – čo iba nacelkomok! – až nacelkomček strechy u nás veru niet.
GRÓF: A bývate kde?
MARTIN: Že smelý som k vám – nikde. V lete na poli, v zime v lese, tam, kde je pre nás robota.
KRÁL: Tento ľud klame, barón. Iste sa skryje, keď príde slota.
GRÓF: Ehm! vojvoda. Že keď je slota, keď zima s pluštou kvári vás, tak máte! skrýšu, v nej s ohňom dym.
ŽELIARKA: Sa schúlime, však zver tak robí a v síhline jesto závetrie.
KRÁL: Zanechať reč tak, pán kráľ si praje na klozet.
GRÓF: Kráľu, nedá sa tu nič, lebo tu nič nie je. Sme v prírode, jej veleba nám skýta tíš.
KRÁL: No bez klozé sa kráľ neuvoľní, veď takým činom vyrástol!
GRÓF: Tak nám ľud v krátkej chvíli – čo sa nám žiada, postaví.
JURO: Čo sa vám žiada?
KRÁL (*umkne do kriačia a stamodtiaľ*): Dĺž-ka ča-su je re-la-tív-na a príroda múdry učiteľ. (*von z kriačia*) Čo teraz, pane?
GRÓF: Oddych v tieni, náš kráľ má... v nohách? práve dosť.
KRÁL: A potom?
GRÓF: Obed, keď slnko schladne. Potom nás nájde Gejzov pluk. Hrdinský námet pre autorov, čo píšú drámy vám ku cti. A kráľovná, nežejšia od tej hrôzy, že sa jej stratil srdca pán... A v zařirovom pavilóne rozpoviem ctenej spoločnosti historku, ktorú pán kráľ zažil, keď sa sám našiel prostred stríg.
ĽUD: Bolo pred obedom, nikde ani živá duša, všetci v robote. (*na Haničku*) Hí, veď nerobí!
POČUŤ (*hurhaj kdesi v povetrí*). (*Oboria sa na Haničku a sami ju tresú, odviečú k strige a tá ju kosákom.*)
HANIČKA: Au.

Čiastka II.

Či dobré a či zlé

Mátoha kosu prinosí a núka strige:

STRIGA: Jedenci, dvenci, trinci, štyrinci, péga, léga, šichma, lichma, divula, disky, táner, misa.
POČUŤ (*hurhaj kdesi v povetrí*).
MÁTOHA: Prinosím len toľko, koľko je dobré...
STRIGA (*gáni na kosu a zázri, bo jej kosák sa jej vidí banakvejší*): Juj, kyn kan mystikan, voten vóc poza tóč, cybala babala, kynkaraka kynka polnočného slnka. Šujo bujo filpasy?
MÁTOHA: Je to nová vec.
STRIGA (*zakľaje kosu preč*): Trontatáše cinci binci, cigoligo egreši!
MÁTOHA (*pokrčivši plecami, von*).

Pán kráľ dá ľudu privilej:

KRÁL: Tento môj ľud má takú svoju...
GRÓF: ... arómu.
KRÁL: Ach, trefné slovo, kde nabralo sa, admirál?
GRÓF: Ehm!, generál. Som človek z praxe a s celým radom titulov, pôvod mám skvelý a rozum tiež.
KRÁL: Dáš výsadu tu týmto ľuďom, či jesto dáky pergamen?
GRÓF: Vždy všetko k službe môjho kráľa. Čo napísať?
KRÁL: Dáku privilej. A ohlásiť ju hneď a zaraz.
GRÓF: Tak čujte, čo vám váš pán kráľ dal. (*Gróf si vychutná štvoro dlhých á.*) Hľa, diplom, pečať a všetko trebné – môžete brať mýto za prievoz.
MARTIN: Čo prievoz značí? Pútnik na plťke cez vodu?
GRÓF: Správne, pár grošov sa vám pridá, na pamäť, že tu bol sám kráľ.
ŽELIARKA: Keď u nás takej vody nieto...
GRÓF: No máte právo, čo je viac?
KRÁL: Môj glejt si môže toto mesto vložiť... (*nebadá nikde ničohovučkého ništ*) aspoň do truhly s klenotmi.

Pohostinstvo:

MARTIN: Slnko je nižšie, Jura nieto. Čím pohostíme pánov pár?
JURO (*vchodiacky*): Žobrem, jak

žobrem a mlynár? motoch!
zvetrelec!!! Vraj nedám, nemám – meliem z posledného, akoby o tom bola reč. Tuhľa vrecko bielej múky, zamieste, ženy, na posúch!
MARTIN: Tak vydal dačo napokonke?
JURO: Nie, to ja som tak – po našom. Vieš, nič cudzie mi nie je cudzie – prišiel som, videl a tu som.
MARTIN: Juro!!! (*Dá mu odpiť z kulaše-čutorky.*)
JURO (*si do vôle ulôchne*).
ĽUD (*si takisto z trúnku pálenčeného potroche odcmukne, opojenosť a opovážlivá smelota akomak stúpa do hláv*).
GRÓF: Hostia nás... milo... štedro... tuším... akoby... išlo z cudzieho. Chutí po chôdzi, čo má cieľ. Sú vskutku milí, takej príchylnej náture, no chýba mi v tej srdečnosti za máčny máčik kultúry.
HANIČKA: Len keď mu chutí – vylačnel. Čo pán, to lač-ník – hltavec. A my budeme jesť na jeseň. Akoby krásnô vtáča čula...
JURO: Ty si vravel, že nemáme kultúru?
GRÓF: Dvoj sa mi, chuchma! Pre istotu, čo keď sa môj kord naježí?
MARTIN: Ja dávno cítim, krúti sa, krúti sa, a predsa sa točí.
KRÁL: Veď to je slávna hypotéza talianskeho alchymistu Galilei!
MARTIN: Hyp... hyp... – netrep, keď nevieš.
KRÁL: Ako vieš, že sa krúti?
ŽELIARKA (*pripitučko*): Ťha, to u nás zná každô drobné diťacko.
KRÁL: Múdry ľud. Vie viac jak prví znalci sveta. Bien, dobre, dobre, le plus bon!
GRÓF: Na múdrom ľude múdry kráľ.
KRÁL: Ty sa mi páčiš, premiér môj.
GRÓF: Arbiter. Čo slovo, to pravda živá. Nech sa vám páčim ešte viac.
KRÁL: I kráľovná si ťa pochvaľuje.
GRÓF: Robím, čo môžem, milosť vaša, jasnejšia blesku v postrehu.
HANIČKA: Mamička moja, mamičinka, prečo tu nie je niekto mladý, čo by mi vyplnil, po čom prahnem v najtajnejšom záhybe svojej duše?

Kráľova milá hodinka:

KRÁL: Moja milá hodinka je tu, lež kráľovná kráľu nepriniesla, čo o tomto čase jeho jest...

GRÓF: ... a moje slabú chvíľku predtým, lepšie sa darí prvý vrh, no moje ešte časík zatým, keď doznie iná muzika. (*kráľovi*) Však sú tu ženy plných tvarov, hláv prázdnych, no a krátkych nôh a každá z nich má za česť hosta, čo jazdiť smie aj na koňoch.
KRÁL: Poď ku mne, dieťa, a dvor nech je preč, kráľ tu má takú zhovorku.
HANIČKA: Mamenko moja, to na mňa? kývol, ten pekný pekný, pekný! pán!
KRÁL: Len prístúp bližšie, dcérečka milá, a povedz, koľko je ti liet.
HANIČKA (*vyprskne*): Nevládzem, pane, toľko zrátať, no prsia mám na druhý rok.
KRÁL: Bien, tak je dobre... srdiečko búcha? Buch, buch, buch?
HANIČKA: Čo si mi doniesol?
KRÁL: Milú hračku. Kedy! si sa umývala?
HANIČKA: Umývala? Čo to je? Jáj! Čo som? žaba?
GRÓF: Also, ty žena, vyhrň šaty!
ŽELIARKA: Tak predsa bitka! Joj, tnite, pane. Po bruchu bolí najväčšmi.
GRÓF (*chlíпно ulapí želiarku*): Inakší virgas, bodrá žena...
ŽELIARKA: Juj, toľme, ach jaj, mrcha sprava, ved' ste vy neni zrobený. Chlap aby žene zapáchil sa, musí byť samý mozogáň, veď nič tak šumne chrbát neškrie jak za hrst' hodných mozolísk. Zrebstý mozoľ zdobí chlapa, mozole! cení dnešná žena väčšmi než hľbu peňazí.
GRÓF: Neškreč už toľko, poddaná!
MARTIN: Páni – a dobre? pre nás činia, to svet sa mení určite.
JURO (*sa mu pritulká*): Keď už tie baby nemáme, Martinko...
GRÓF: A kedy si sa umývala?
ŽELIARKA: Tcho! Veď bude pršať, fajnopán.
GRÓF: Čo vás trápi, chlapi?
KRÁL: Kráľ má chuť odísť, kancelár.
GRÓF: Ehm! Kráľovský vrchný prokurátor. A išpán. Cesta vedie cez stridží les.
ĽUD: Tam strežie striga chodníčky.

Očistec:

KRÁL (*odbridený smradiskom*): Tu treba čistiť, čo sa dá! Kým odídeme, očistiť ľud ten, má čistú iba pamiatku.

GRÓF: Ja mám? Prekristapána – a my sme tu jedli! Umývať sa, a hneď a razom a jeden každý do kusa!
ĽUD: Načo? Prečo? Akým duhom? Že vodou? Koľko? Nielen raz? Veď naši starí a ich starí... A zložitě je to, huba krivá, daromná tebe hodina. To my nikdy nepochopíme. Odoprimé tú panskú zvoľu piesňou a tancom od srdca. (*Dá sa do spevu i tanca.*)
ZLATÁ MUZIKA:
Mý,
mý
to nikdy
ne-po-cho-pí...

GRÓF (*odpáše remenisko*): Vieš čo, ľud? Čušať!, fachať!, to je tak práve pre teba!
ĽUD: Nie je to pre nás, také figle. Veď sa už len dáko vypechoríme. Veď my sme chu-juchuchú. Bijú!!!, bežme kadeľahšie, šibú, mizkaj kadeprv! Izu izu vši ma hryzú.
GRÓF (*nasílu vozenie biedny ľud do potoka, nič nepomôže, ni taniac, ni spev, primusí ich umyť sa*).
KRÁL: Kráľ ide obzrieť ten les stríg.
GRÓF (*sa prestráchané ukloní, že pôjde za kráľom, no ten mu pokynie, aby viedol*): Richtig: kráľ! ide obzrieť ten les stríg.

V stridžom lese nápoj pravdy grófovi:

POČUŤ (*huriavk kdesi v povetrí*).
STRIGA: Rauraka tiki taka, an ten týnus eden beden, krpelach.
GRÓF: Cestu nám povedz, baba kliata!
STRIGA: Geven geven gevendus...
KRÁL: Vypi, keď núka, či? je to jed.
GRÓF (*na smrtku bládý uglgne z nápoja pravdy*): Som zemän z praxe, mám všetky možné tituly, (*nechce, no povie*) len palatínom nie som dosiaľ, hoc robím všetko po vóli – kráľovnej, snemu, cirkvi, móde a naostatok (*bráni!*, *ale rečie*) kráľovi. Aj blud na love je (*nechce!*, *lež zradí seba sám*) mojím dielom, však zbliži nás tá príhoda. Odmena za to? Palatínstvo! – igen, veď všetko ďalšie dávno mám. Hoj, titul-titul, lacný peniaz, cvendží, aj keď je holá riť.
STRIGA (*núkne na glg kráľovi*).
KRÁL: Kráľ si nedá, nemá chuť.
STRIGA (*sa roznapaprčí*): A ty, šíp, ty ho štip, a ty, nácesta, ty mu nedaj miesta, a ty, náková, nedaj ho do slova – šichma disky trontatáše. Poľadria poľadra!
GRÓF: Kráľ chce počuť o budúcnosti – osudy svojej krajiny.
POČUŤ (*stramotný hartus kdesi v povetrí, sťaby strieborný vetrík poprezanariekal*).

STRIGA: Ledvin sotvij duplym, čas vpredu patrí mŕtvym. A bude pršať.
GRÓF: Ukáž nám cestu, ty besná slina, ty čiernoduchá sprostina!
STRIGA (*ukáže krivizným palčiskom hore*): Gevendus. (*A zmizne.*)

Kosa? do žatvy?

ĽUD (*si s nevôľou obzírava čisté ruky, škrame aj parsúny*).
JURO: Nebolo tak a zrazu tak je, no čo sú to za sprostosti?
ŽELIARKA: Som zvedavá, kedy už bude tak lacno, ako bývalo.
MARTIN: Božia vôľa si neželala, aby sme sa že umyli. A čistne sme žili hrúzu rokov, hrúzu liet a aj hrúzu zím.
HANIČKA: Ja čujem vtáča tak sladko spievať...
HUDEC (*vtisnú ho na vozíčku*): Ja básnik slovenský som, keď vravím, nemám súpera, hojsa ejša si spievam verše na ľudu môjho zbudenie, keď ľud s takouto preľúbezňou rečou, čo preľúbezňou takouto takou... (*Zatisnú ho het.*)
ĽUD: Už pršať bude, priam do žatvy, raz páli slnce, tak kruto sa vie rozkatiť, zas šmahom tečie do gatí.
ĽUD (*volčky-nevolčky chápe sa do jedného starých ošarpaných kosákov, bo žatvy čas nedočká, lež znenazdajky postrnú*).
POČUŤ (*kroky*).

MÁTOHA (*kosu trímajúcky pomalučky prichodí, pozastane*): Nesiem, čo nesiem: koľko treba. Poprobuj kosiť po novom!
MARTIN: Či si dobré a či si zlé? Či s dobrým si a so zlým či? Nie ti je hanba, ak so zlým chceš?
MÁTOHA: Ja som dobré a s dobrým som a hanba mi nie je, lebo.
MARTIN: A nač je to dobré?
MÁTOHA: Do roboty. Kosí to lepšie ako smrť.
MARTIN: Inde kvinde nič nevynde. Už som mohol mať ďalší snop.
MÁTOHA: Keď len o to – ľaľa! (*zvrtné kosou*) Tu ho máš!
(*Za celý snop ozaj razom leží na jeden jedinký kos!*)
ĽUD: Fiha! (*Dá sa od rozpakov do spevu.*)
ZLATÁ MUZIKA (*zaihrá*):
Nikdy to nepochopíme, nepochopíme to nikdy, na to treba pravé hlavy, ale tu sme na to ľaví.

Prečo práve my a vždy len my?

MÁTOHA: A čo keď hej?
MARTIN: No, kosí pekne. Akože sa volá... jako zvať... ten... nový... stroj?
MÁTOHA: Kosa, bo pekne kosí.
Za jednu zlatku jeden kus.
ĽUD: Nerob zmutky-galamutky!
Že zlatku? Bratku, v celej Ľubochni – ba čo viac! – v celom Liptove sa neuchytiš.

ZLATÁ MUZIKA (*vítazoslávne zapeje*):
Veď my sme,
veď my sme,
veď my sme,
veď my sme,
chudobní, juchuchú!

KRÁĽ: Aký to tu fras na pretrase? Môj ľud že biedi? Kráľ splatí cenu, ak ide o dobrú novú vec.
GRÓF (*šepky*): Kráľu náš, keď im dáme kosy, menej sa narobia a nebodaj ešte začnú hútať!!! Veď je to hotová zbraň, ešte ti prídu aj na to, že by tiež nemuseli robiť, že by si tiež mohli žiť!
KRÁĽ: Nie som v temeno urazený, tu sú tie zlatky, mátoha!
HANIČKA: Juj, či je šumný, keď len dýchne, to o ňom sníček každú noc!
KRÁĽ: Tak ma poď tešiť, moja... už biela.
ŽELIARKA: Keby si bola vedela, ostala by si potichu a mala by si deň čo deň o chvíľku viacej oddychu. (*Má sa ku grófovi, no ten...*)
GRÓF: Do žatvy! Každý! Len práca vám dá na stôl dobrého chlebaka.
POČUŤ (*rachotanie*).
(*Zotmí sa.*)
STRIGA: Keď žito kvitne, cesto redne, to mňa stramotí kosa – vec. Sem sa, sily, vám život milý: chlofe, gasetyn, hlúpolec! (*Rátajú sa temné sily.*)
(*Záblesk, a v tom záblesku...*)
SMRŤ (*od mátohy kosu berie a kosák hneď zahodí*).

Čiastka III.

Ale dobrá vec ľudu na ostatok zvíťazí

Nik nikúci kosiť nezna:

ŽELIARKA: Siali sme zbožie vo meno Božie, ale s ním ani nežneme.
MARTIN: Nie zem, ale rok nám rodí, roľa sa nedá oklamať.
HANIČKA: Hruda žitu chyža.
MARTIN: Hlava ako baňa a rozumu nič. Tak sa má robiť, jak je zvyk! Keď sa nenarobíš, načo ti život? Bez mozoľov? Keby sa čo len jeden z nás presadil v stoličnom meste, tak by sme mohli zať kosákmi. Hja, Slováci držia pospolu. Lenže nik nevie, kde je to mesto. Toto jedno sa dozvedieť!

JURO: Kam sa to ten svet rúti? Ale mňa nedostanú!
MARTIN: Čo spraví Slovák, keď je zle? Do hôr! Tam prečká každých tatárov. Po novom robiť? Ako to? Veď sa to nedá, nesmie a nebude! Prečo my máme hlúpych pánov?
JURO: Tak, hlúpi, hlúpi, hlúpi sú!
ŽELIARKA: Čo je to za trest, páni naši? Múdremu mihni, hlúpeho drgni, ale vám ako? Akučko? Robota stojí, chlapi ležia... Poďme sa radiť ku strige.
HANIČKA: Ja s vami, mamko, nechaj ma takú rozochvenú, čo sa to deje, božemôj? A prší. (*obe preč*) (*Chlapi plačky oviazaného Lomidreva vnosia.*)
ĽUD: Dorantal sa nám Lomidrevo, porezavši sa o kosu!
MARTIN: Zastanca náš... Sme bez hrdinu. Kto za nás teraz pritaká? O zbojníkoch nechyrovat – a teraz ani Lomidrevo... Skúšal kosiť náš hrdina. Tá kosa nás všetkých zničil! (*Tíš: odhodlá sa teda sám samojedinký na skutok smrtedelne nebezpečný.*) Beriem tú listoň, idem k pánom milosti pre nás modlikať.
ĽUD (*stípné nad toľkou odvahou*): Vraj tetka smrť na kosu presedlala.
JURO: Tá ti má rada novoty. Tak ty, náš milý Martin, budeš hádam prvý, ktorého ona teda kosou. Nuž taký je už raz život. Neboj sa ty nič, pekne ťa pochováme, dobre hlboko, narobíme sa zase raz, ale nech!
MARTIN (*uspokojene pritaká*).

Ponížená prosba, derešovanie:

MARTIN (*kráľovi s grófom, vedno s Martinom sa klania všetka bedač*): Veľkomožní nám urodzení páni (*pokloní sa*), páni milostiví nám až za hrob (*pokloní sa*), utiekame sa velice unížené o zľutovanie ešte dnes, to k vašej sláve (*pokloní sa*) žito žneme keľo sme rokov na svete, na naše veľike sužovanie dali ste kosy do žatvy, no onie zrna vytrásajú, vymeňte našu privilej! Tak prosíme vás cala! obec, čo veríme, že táto naša ponížená prosba bude mať miesto u váš sluch. Úbohá dedina (*maďarskou výslovnosťou, ako to zvykne panstvo*) Náršany.
KRÁĽ: Zbičovať!

GRÓF: Ja mám?
KRÁĽ: Iného nemáme.
GRÓF (*odpáše si remenisko*): Takto som kedysi dávno začínal! Ech, spomienky, spomienky... Ukrutne rád som mučil bedárov. (*Martinovi*) Tu sa chyt' a nahlas nariekaj! (*Bičuje Martina.*)
MARTIN (*uľavuje si spevom*): Éééj! nedobre na dereši, tu ťa šibe, tam ťa udre, jojoj, juj a au! Skús sa uhnúť, skús sa uhnúť. Ej, ej, nedobre na živote. Éééj! nedobre na dereši...
JURO (*vloží Martinovi prst do rany*): Bolí? (*ukáže ľudu okrvavenú dlaň*) Dobre ho derú, do krvi. Ale zatiaľ žije.
ĽUD (*tancom napomáha Martinovi pretrpieť útrapu, po dotrýznení zvesí zmučeného z derešiska, odnáša polomŕtveho do roboty – na roľu*).

Všetci do jedného v pomykove:

KRÁĽ: Vie ľud, čo je dobré? Ak áno, tak sa mylí kráľ??? Ak nie, tak prečo sa to vraví? Ak – tak, hm, ťažká úvaha.
MARTIN (*leží sťa lazar*): Ruku...
ŽELIARKA (*mu ruku prizodvihne*).
MARTIN: Päsť...
JURO (*mu päšť pozoviera*).
MARTIN: A dane sú načo?, vzácny pane? Veď pre ne nemáme čo jesť.
GRÓF: Dane na zbrane, bedár sprostý. Hrozí nám (*zapremýšľa, čím by oklamal*) ... mocný nepriateľ.
POČUŤ (*hartvosenie skadesi zhora*).
STRIGA (*dve čutory prinúka*): A ty, nácesta, ty im nedaj miesta, a ty, oheň, ta sa podeň! Joj, oheň nie – nech mi nezhorí kolibka! Tu pite, ženy, tento nápoj a tento lejte do úst chlapom. Makovienka makuša...
ĽUD (*hlcká s poverou tie strídžacie dogebrené odvarská*).
MARTIN: Však tie zbrane hádam ani neexistujú, to len aby sme nevideli, koľko si panstvo nakradlo... Už si s tým dačo...? (*myslí: robil?*)
JURO: ... robil.
MARTIN: A je to niečo hodno?
JURO: Dobre sa tým ráňajú hrušky. (*Gáni skývražne na nepochopiteľné pluhavé novotné kosisko.*) Tak teraz ja! (*Zápasí s kosou, votká kosisko*

medzi nohy, zvrtné sa najust takosi, ako bol videl zvrťajúcu sa mátohu, a skosený drisne na zem ako podťatý.)
ĽUD (*sa kosy ostane bät, babská sa prežehnávajú, chlapi ležia po zemi, radšej ani hlavu nenadvihnú*).
MARTIN (*aby hrúzu zahovoril*): Jesto na svete ešte krajín a niekde var vládne múdry kráľ. Z Pruskej som počul taký! chýr, že tam ti je takô jedno miesto a tabuľa a na nej nápis: Hier ist alles verbóten! Tak! si tam žijú, dobre majú a my? musíme po novom. (*Smrkne od sebalútosti, ženské zasmoklia.*)
JURO: Novota, to ti je vždy hlúposť a z ľudskej hlavy pochodí!
MARTIN: Prečo nespravia takú novosť, že by bolo po starom?
ĽUD: Prší a zrna z klasov prchnú.
MARTIN: Musíme robiť, príde hlad.

Na lov múch:

POČUŤ (*virvar zhora nadol*).
STRIGA: Musíme schytať všetky muchy, inej pomoci nemáme.
MARTIN: Muchami psotu nezaženieš. Tú odplaši iba dobrý chlieb.
STRIGA: Muchy, smrtine posolkyne, hej hor' sa všetci na lov múch!
ĽUD (*nabaláchane vylapáva dojednu mucháreň*).
ŽENSKÉ: Načo je nám naša krása, keď sa doma v práci stráca?
ŽELIARKA: Zmokla som do nitky.
MARTIN: Kde si zmokla, tam sa suš!
ŽELIARKA: Načo si si ma bral, keď necháš prázdne, kde treba viac?
HANIČKA (*pri ležiacich mužských*): Slovenské mamičky, pekných synov máte.
STRIGA (*posmešno*): Že čistíte sa deň čo deň?
MARTIN (*podáva strige za klobúk polapanej mušiny*): Toť sú tie muchy... a zrna v zemi a na všetko sa leje dážd'.
STRIGA (*prevezme mušacinu*): Zaručím pómošč veľkú od temných síl a mocností.
MARTIN: Nemáme inú úpovizeň, len veriť... tvojmu vedomstvu. A teraz žať... či kosiť skúsme. Čo skúsiť! Skosiť musíme!!! (*Ženské omarenie od makovitého odvariska pripolihavajú bardzo k chlapom. Makovice účinkujú v makoviciach. Driemotno...*)
JURO: Čo to – veď nerobíme!

MARTIN: A je to dobrá vec. Aspoň je choseň z odpočinku, keď nemôže byť z roboty.

ŽELIARKA: A to ti je takô dobrô, ako môže byť enem hréch.

ĽUD: Nevieme, čo bude. A tak len čakáme, či nám dobre bude a či lebo ako.

GRÓF: Kráľu-kráľu, je to tu! Žatva stojí.

KRÁĽ: Kráľ o tom húta... A kráľ nevie pochopiť. Budeš kráľovským palatínom, keď utajíš svetu túto vec.

GRÓF: Chcú ťať kosákmi a zrna už nieto a prší na celý náš kraj.

MARTIN (*ospanlivo*): Nesmie výjsť ani zrnko nazmar.

GRÓF: Čo je viac – aby sme mali pravdu alebo mali obilie?

KRÁĽ: Sebestačnosť! po nej expanzia. Diaľky sú jasné, tma je blízko. Kráľ má chuť sa zmeniť na diskobola a svoju hlavu zahodiť.

GRÓF: Teda šikovne intrigou poprobujem rozošťvať tú ich prašivú jednotu. (*Jurovi*) Váš želiar Martin mi práve vravel, že chcete! kosiť kosami.

JURO (*otvorí jedno oko a potom ho zavrie. Gróf mu zdvihne ruku a rád by do nej vhrstiť kosu, lež ruka Jurova odumreťto skvâcne nadol.*)

HUDEC (*vtisnú ho na vozíčko dnu*): Som, ako vravím, tak vravím z mosta doprosta, reku, básnik slovenský a chcem budiť národ tento, veď vyhnáť hlúposť z hlavy, nuž vyhnáť ju z hlavy krok za krôčkom, veď to sa veru pekne dá, no čoraz viac sa mi marí, že to, čo chcem, že netreba.

MARTIN: A ty si kto?

JURO: Čo ho nepoznáš? (*hodí rukou*) To je hlúpy Jano.

HUDEC (*demaskovaný básnik zostúpi z vozíčka a prvý raz v živote pocíti pod nohami zem. Smutno hľadí, ako od neho odchádza vozíček, na ktorom dosiaľ žil.*)

GRÓF: Nuž tak toto nie, básnik náš! Takto nespievaj, nie, nie, nie! Veď ty necítiš s ľudom. Spievaj... o víťazstve, aby to tak počul celý šíry svet!

KRÁĽ: Správne, palatín! Sýpky mám síce plné, ale – nech žijú.

GRÓF: ... palatín? Palatín! Ja!, palatín!!!, kosáky dovoľujem pri každej žatve užívať.

ĽUD (*pieva pieva pievaničku*):

Nevieme, čo bude, a tak len čakáme, či nám dobre bude a či lebo ako.

LOMIDREVO (*na vozíčku básnikovom prinosi ľudu jeho staré dobré kosáky*).

ZLATÁ MUZIKA (*ešte utešenejšie! zahudie*).

ĽUD:

My aj s naším chotárom budeme ťať po starom. Vyhrali sme našu vec od začiatku po koniec.

Nemáme, nedáme a ešte si necháme.

My aj s naším chotárom budeme ťať po starom. Vyhrali sme našu vec od začiatku po koniec.

ZLATÁ MUZIKA: Veď tí tancujú, ako im my! hráme.

Hanička túži – i príde bačík:

HANIČKA: Mamulenko moja, prečo tu nie je niekto mladý, že by mi vyplnil, po čom túžim?

ŽELIARKA: Hanička moja, všetkých mladých zverbovali, má byť pekná vojna.

ZLATÁ MUZIKA (*preľúbezne ihrá*).

HANIČKA (*peje*):

Načo je mi moja mladá krása, keď sa dníček za dňom v práci stráca? A pre moje vysnívané lásky pridám denne jednu novú vrásku. Vienok, vienok, vienoček zelený, komuže si, poľadria, súdený, komuže si, poľadria poľadria, naostatok napokonček súdený?

BAČÍK (*nacelkom preinačený, vbehne vyzváraný*): Ukryže ma, ukry! Lapajú ma! (*Zakrýva si oči kabanickou.*)

HANIČKA: Mamičenka moja, to ti je pekučký šuhaj. Ani vymaľovaný. Akoby včulajky ani len to krásnô vtáča nečula... Hej, šuhajičku milený, čiže si len urastený!

BAČÍK: Na zhovorku času niet.

Ukryješ či uháňať ďalej?

HANIČKA: Mamičenka moja, že či ukryjem? (*zaplače*) Keby ja

len znala, že čo to je že ukryť, božemôj. Neznačí to dač mrzkého?

BAČÍK (*neznajúc, čo spraviť, privinie Haničku*).

HLAS: Musíme ho dostať! (*ukrutánsky ukrutne*) Musíme ho dostať! (*tma tmúca*) Musíme ho dostať!!!

Prestajávka pred čiastkou štvrtou.

Čiastka IV.

J á n o š í č a t k o
(slovenské národné divadlo)

Bludária pod zlatým slncom
v zlatom žite všetci:

KRÁĽ: Som najjasnejší kráľ a zablúdil som na love.

GRÓF: Ako kráľovský minister viem o tom svoje, byľku iné.

ĽUD: Bolo pred obedom, nikde ani živá duša, všetci v robote... Lomidrevo, čo sľubuješ?

LOMIDREVO: Sľubujem ihnedky pomoc pri každej krivde, pri každej neprávosti, bo inak je tá moja sila dočista nanič.

MÁTOHA: Prinosím len toľko, koľko je dobré, nechci viac ani menej, hľa – snažíš sa o veľa a zachráni ťa málo.

ZLATÁ MUZIKA: Kázali nám za kráľom sa nebadane zadržať a pre jeho milú potechu ľubozvučne hrať.

A náš jasný pán blúdi, blúdi...

HANIČKA: Mamička moja, prečo tu nie je niekto mladý, že by mi vyplnil, po čom túžim?

ŽELIARKA: Hanička moja, všetkých mladých zverbovali, má byť pekná vojna.

MARTIN: Ej, dobre je nám, ako je.

STRIGA: A ty, šíp, ty ho štíp, nech mu svieti z očí tma!

HUDEC (*vtisnú ho na vozíčku*): Som básnik slovenský, nuž čože – poviem, ako vravím – a národ svoj... nuž národ tento chcem z temna budiť ešte dnes. (*Odtisnú ho tahet.*)

ZLATÁ MUZIKA (*utešene hudie*):

Tento ľud žije tu v kraji žita.

Tam flinty letia jak divé vrany.

Čo sa mu sníva – bude vám dobre, dobre sa žobre, kde žijú dobre.

Hanička prekryje šuhajika:

HANIČKA: Mamenko moja, prečo tu nie je niekto mladý, že by mi vyplnil, po čom túžim?

ŽELIARKA: Hanička moja, všetkých mladých zverbovali, má byť pekná vojna.

ZLATÁ MUZIKA (*hrá*).

HANIČKA (*peje*):

Načo je mi moja mladá krása, keď sa dníček za dňom v práci stráca? A pre moje vysnívané lásky pridám denne jednu novú vrásku. Vienok, vienok, vienoček zelený, komuže si, poľadria, súdený, komuže si, poľadria poľadria, naostatok napokonček súdený?

BAČÍK (*nacelkom preinačený, vbehne vyzváraný*): Ukryže ma, ukry! Lapajú ma! (*zakrýva si oči kabanickou.*)

HANIČKA: Mamičenka moja, to ti je pekučký šuhaj. Ani vymaľovaný. Akoby včulajky ani len to krásnô

vtáča nečula... Hej, šuhajičku milený, čiže si ty len urastený!

BAČÍK: Na zhovorku času niet! Ukryješ či uháňať ďalej?

HANIČKA: Mamičenka moja, že či ukryjem? (*zaplače*) Keby ja len znala, že čo to je že u?kryť?, božemôj. Neznačí to dač mrzkého?

BAČÍK (*neznajúc, čo robiť, privinie si hlúpučké Haniča*).

HLAS: Musíme ho dostať! (*ukrutánsky ukrutne*) Musíme ho dostať! (*tma tmúca*) Musíme ho dostať!!!

HANIČKA: Mamičenka moja, tohoto šuhaja tuším lapajú. A keď ho zlapajú... bude... dolapený. Budeš... zľapaný. Asi by som ťa, šuhaj, mala... (*premýšľa, čo by mala*) mala... božemôj... ako sa to len... schovať! Áno, schovať!!! (*Bačíkovi odľahne.*) Odľahlo mu!!! Odľahlo! Tak schovať teda... Nuž schovať veru, schovať.

HLAS: Musíme ho dostať! Musíme ho dostať! Musíme ho dostať!!!

NIČ (*stále nič nevidno*).

Pierečko belavé:

POČUŤ (*ako zavíria bubny i zaplače ľud*).

(*Jej šuhaja zavesia na hák.*)

SMRŤ (*prvý raz v živote sekne kosou, až sa len tak zaiskrí*).

POČUŤ (*trepotanie krídel a šum perutí v povetrí*).

(*Keď dodýcha, zvesia ho a kamsi zahrabú.*)

(*Prichádza neznáma dievčina.*)

(*Nieže neznáma, je to Hanička.*)

(*Prichádza – ako vždy – pomaly a neskoro.*)

HANIČKA (*mu až teraz prináša pierko za klobúk*): Šuhajíček maľovaný, dám ti za klobúčik pierko, dám. Aby ľudia znali, komu som ja v komôrke dala, veru dala svoj vienok zelený.

NIK (*sa ku nej nemá*).

POČUŤ (*ako zastretý hlas volá z diaľky: „Jánošík...“ a dotrepotanie krídel a došum perutí v povetrí*).

HANIČKA: Šuhajíček maľovaný, dám ti za klobúčik pierko, dám. Aby ľudia znali, komu som v komôrke dala svoj vienok zelený. Ako sa mi splnil sničok, že ja už mám frajera a že som ja jeho frajerka, jeho frajáračka. Že sme my dvaja frajeri. (*Hanička nechápavo hľadí na krvavý hák.*)

HANIČKA: Kdeže si, šuhajko, kdeže si? Ach, akoby krásnô vtáča čula. Nechže si mi, kde chceš, ja ti za klobúčik pierko dám, šej, haj, rozmajrín zelený, perečko belavé.

Vdoviatko s perečkom:

HANIČKA: Majko moja, a čože sa to malo prihodiť pozavčerom?

ŽELIARKA: Hanička moja, nič. Nič, Hanička moja. Len iba čo Jánošíka zavesili.

HANIČKA: Teda Jánošíka...

ŽELIARKA: Veru Jánošíka. A prečože ty pierko chystáš? Veď tu nenie nikto mladý, čo by ti vyplnil, po čom túžiš v najtajnejšom záhybe svojej duše. Všetkých mladých zverbovali, má byť pekná vojna. Kuruci? S labancami? Alebo labanci? S kurucmi? Sama raz neviem. A komuže ty máš čo pierko chystať?

HANIČKA: Majko moja, schovala som šuhaja, aby ho nezlapali. Musím sa aj vám popýšiť. Tak som ho ja dobre! schovala!

ŽELIARKA: A... komuže si sa ešte popýšila?

HANIČKA: Takému pánovi.

ŽELIARKA: Aha... pánovi teda.

HANIČKA: No keď sa pýtal!

ŽELIARKA: Dieťa moje... Druhý raz, keď už raz schováš, tak aj čuš. Neradno sa vždy zapýšiť.

HANIČKA: Dobre, mamko. Keď druhý raz schovám, nepopýšim sa. Môžte sa na mňa spoľahnúť. Ej, veru môžete.

ŽELIARKA: Tak už viem, načože ty pierko chystáš a komu. Nato. Nato. Nato.

MARTIN: Jaké nato? Čo furt omáľaš to nato? Jaké nato?

ŽELIARKA: Len tak. Nestar sa. To sú babské veci.

MARTIN: Len aby.

JURO (*sebe*): Tak vraj Hanička... s Jánošíkom. Tak sa veci majú!

Lomidrevovie pomoc:

ĽUD: Lomidrevo, čo sľubuješ?

LOMIDREVO: Sľubujem ihnedky pomoc pri každej krivde, pri každej nepravosti, bo inak je tá moja sila dočista nanič.

HANIČKA: Lomidrevo, treba mi tvojej pomoci.

LOMIDREVO: Pamodaj šťastia, dievčička. Sľubujem ihnedky pomoc pri každej krivde, pri každej nepravosti, bo inak je tá moja sila dočista nanič.

HANIČKA: Tak sa veci majú, Lomidrevo náš, že som sa ja hádam asi spantala s hrdinom. Spantala. Aspoň ľudia tak povedajú.

LOMIDREVO: Kdeže s hrdinom! Horkýže s hrdinom. Priamo s Jánošíkom.

HANIČKA: Tak te?da to bol Jánošík! Ale veď toho vraj... či čo? Či nie? Čože ja už viem. Božemôj, ja som mohla mať Jánošíčiatko. Jánošíča pacholíča, pacholiatko poholiatko. Číže by som si ho! Či by ho ja vypip!lávala a ple!kala. A keby to pacholiatko-poholiатеčko vyrástlo na pachol'a a potom na paholka, božemôj. A ja som zase mohla byť Jánošíkoviech. Hanička Jánošíkoviech. Byť som mohla, ale som neni, lebo som sprostá. Ba či môže aj taká sprostáňa, ako som ja, či môže sprostáčka túžiť? Môže snívať? Môže a či nie? Nevieam, hlava mi nejako... Stále vravím neviem, že?

LOMIDREVO: Kdeže s hrdinom! Horkýže s hrdinom. Priamo s Jánošíkom.

HANIČKA: Tak sa veci majú, Lomidrevo náš, že som sa ja asi spantala s hrdinom. Spantala. Aspoň ľudia tak povedajú. A to! je tá krivda.

LOMIDREVO: Krivda? Sem s ňou! Nato som tu ja – krivdy! razom naprávať.

HANIČKA: Lomidrevo!!! Konečne pomoc! Ani striga si rady nevedela, a ty, zástanca náš, hneď a zaraz! Na dobrú átresu som prišla. Tak ty mi teda pomôžeš. Ujmeš sa, proti krivde zastaneš! Ach, či mám šťastie! Och, ďakujem ti, statočný hrdina. Aj sa ti hl'boko pokloním.

LOMIDREVO: Postojte! Čo sa hneď klaniaš? A kto ti ukrivil? Kde ho nájsť? Ako si s ním sily zmerat? Ej, či ho len zdrapím a po pás ho do holohumnice zarazím. Bastriguli, má sa ten na čo tešiť, čo tejto dievčičke, sivej holubičke, čo i len vlasíčoček na hlave skrivil. Dobre sa naň zastrájam, čo? Potom sa mi klaňajte, mám to rád. Pamodaj šťastia, dievčička. Zúrim! Ej, či len zúrim!

HANIČKA: Nieže tak, Lomidrevo náš. Nieže tak.

LOMIDREVO: Nieže tak? A akože? Bastri?guli, tuším som v pomykove!

HANIČKA: Nebuď v pomykove, lebo to nenačim.

LOMIDREVO: Nenačim nikoho zdrúzgat?, nenačim ani byť v pomykove? Nenačim ani nenačim? Ťažká otázka.

HANIČKA: Ja ti poviem, Lomidrevo milenký, čo načim. Iba ma ty ľúb. Ľúb ma! Tak krivdu napraviš.

LOMIDREVO: Ja... ťa... mám?... ľubiť? A... tak... krivdu??? (*Otvorí ústa doširoka a nezavrie.*)

HANIČKA: No. Také ľahké. Hotová poľahoba.

LOMIDREVO: Ale veď si ty... Jánošíkoviech. Ty... nemôžeš... ja... nemôžem... my nemôžeme...

HANIČKA: Ale on umrel! LOMIDREVO: Ale on neumrel! On je už naveky... neviem to povedať. Tebe prichodí nadosmrťi trúchlit' a banovať!

HANIČKA: Ale on umrel! LOMIDREVO: Nie!!! On je tu! Tu s nami, kompas v nás!

HANIČKA: Neznám ja kompas. Neznačí to dač mrzkieho?

Špatnotu dáku? Nevládzem zrátať, koľko je mi liet, no prsia mám na druhý rok. A už mám byť nadosmrťi Jánošíkoviech? Jánošíkoviech vdova? Čiaže som, Hanička, čija? Otcova či materina? Čija som, tija som, gdovie, koho som, gdovie, koho som gdová? Gdová som vdova??? Prečo tu nie je niekto mladý? Mohla som mať Jánošíčiatko-vdovícatko. Ale nemám. Nemám, Lomidrevo. A ani mať nebudem. Kto ma sobášil? Prečo ma do čiernej navliekate? Čiernym súknom obťahujete? To je mi krivda, krivdenička moja. Lomidrevo, naprav tú krivdu, ak môžeš. Budem ti na dobrej pomoci. Lomidrevo, kde si? Kam zmizol? Ani mi nepreukázal, či sa mu vidím, či sa mu ja pozdávam, či by ma ľubiť vedel. Každý zmizne, len čo sa dopyčuje... Tam okolo Levoči, tam sa voda točí. Kerá nemá frajera, tá nech do nej skočí. Keby ja znala, čo značí Levoči... Kde to Levoči hľadať. Ale neznám... (*Horko zaplače.*)

POČUŤ (*hurhaj kdesi v povetrí*).

STRIGA: Juj, kyn kan mystikan, voten vôc poza tóč, cybala babala, kynkaraka kynka polnočného slnka. Šujo bujo filpasy? Prvá prehra ešte nehrá.

Hanička horko narieka:

BÁSNIK: Nehorekaj, dobrá duša. Zaľúbil sa do teba básnik slovenský, hľadajúci stopy po hrdinovi. Básnik nerespektuje, že ona patrí mŕtvemu hrdinovi, a tak ona vyhrá svoju lásku proti verejnému predsudku. Právo na normálny život, na lásku. POČUŤ (*ako zastretý hlas volá z dialky „Jánošík...“*).

HANIČKA (*prestáva rumázgať aj fikat*): Akoby krásnô vtáča čula...

BÁSNIK: Počujem to i ja! Počujem!!! Tak toť je to zázračné miesto, ktoré hľadá každý básnik, kde v povetrí zuní múdrosť vekov. Tu, pri tebe. (*Obojme i tisne si ju vrúco.*)

POČUŤ (*lomezisko od vrchtatry doliehajúce*).

STRIGA: Juj, kyn kan mystikan, voten vôc poza tóč, cybala babala, kynkaraka kynka polnočného

slnka. Šujo bujo filpasy? Prvá výhra iba švihra.

ĽUD: Ty si trúfaš, básnik? Ty si trúfaš, básnik?

BÁSNIK: Čo či si trúfam? Vziať si slobodnú dievčinu?

ĽUD: Ty si trúfaš? Ty si trúfaš?

JURO: Tak ty si ten Nebojsa? (*Básnika obstanú chlapi na čele s Lomidrevom.*)

(*A nielenže ho obstanú, ale aj s drúkmi obstúpia.*)

HANIČKA: Nechajte ho! Nezabíjajte!

ŽELIARKA: Počkajte!, niečo mi na rozum prišlo. (*Chlapi zadržia.*)

ŽELIARKA: Počkajte!, no? nič, už to zas odišlo.

(*Chlapi v presile ubijú básnika, ten na holú zem.*)

(*Zúfalej Haničke mátoha podá kosu.*)

(*Hanička s kosou sa oborí na chlapov.*)

(*Tí zdúpnia, bo vidia v bielom s kosou smrť.*)

(*Chlapač zuteká.*)

(*Na zemi po nich ostane ležať dorantaný básnik.*)

ĽUD (*zobďaleč*): Ty si trúfaš? Ty si trúfaš?

(*Mátoha pokýve hlavou a Haničke kosu odoberie.*)

Posvadbie:

(*Lampáš dosliepňava.*)

ĽUD: Čierne oči, chodte spať...

BÁSNIK: Čo to? Čo to? Čo to!!! Moja svadba bez bitky? Ako to? Kde sme? Odkiaľ prichádzame a kam kráčame? Počkajte chvíľu, raz do roka sa žením a bez zabitých? Mám na to právo! (*uderí Jura*) Tu máš! (*Rozbijú lampáš. Rujú sa potme. Zaiskrí sa a kmotra smrť sekne kosou, z čepele blesk vyšľahne a zahrní.*)

JURO: Biť či nebiť, to je otáz- (*Želiarka zažne lúč. Básnik spokojne tisne v hrsti čiusi odseknutú ruku. Zadiriguje ňou, aby sa už spievalo. Želiarka osvieti Jura.*)

JURO (*drží na dlani ako dáky princ čiusi odseknutú hlavu*): Biť či nebiť? To nie! je otázka. Sváriť sa a biť, rúbať-rezať do krve! Tak sa má svadbiť, jak je zvyk! Keď sa neporuješ, načo ti život? Bez ruvačky? Veď to sa nedá, nesmie a nebude!

(*Želiarka zadusí lúč v dieži s pomyjami.*)

BÁSNIK: Hanička moja, žienka moja mladá, podarilo sa nám vlastnú svadbu od hanby zachrániť! Babská! (*diriguje ich utatou rukou*)

Teraz už na spanie spievajte!

ĽUD (*zanôtkuje*): Čierne oči, chodte spať...

HANIČKA: Janičko môj, mužiček úprimný! Tak už sme my dvaja obidvaja teda svoji. Sme svoji, sme svoji... Podíme na seno. Čaká nás bezsenná nôcka.

BÁSNIK (*po chvíli*): Veď ty si panna! Ako to?

HANIČKA: Janičko môj, mužiček úprimný, ta to ja bars neznam. Veďže som sprostá. Keď som panna... je to dobre či zle? Povedz! Čo nič nevravíš?

Ťažko bolo na poli:

ĽUD (*všetci v robote, ponajviac žnú kosákmi a snopy vŕšia*).

ZLATÁ MUZIKA (*preľúbezne ihrá*).

HANIČKA (*peje*): Načo je mi moja mladá krása, keď sa dníček za dňom v práci stráca? A pre moju vysnívanú lásku pridá dníček iba novú vrásku.

BÁSNIK (*vtisnú ho na vozíčku tuhet*): Ťažko bolo na poli. Hrdlačina do úmoru. Neúprosné slnko páli a ty – rob! Ja básnik slovenský som a spievam, ako vravím... Však ľud môj ma živí, nuž preň je, reku, ten môj krehký verš.

MARTIN: Zať môj, prestaň s poéziou. Si ty ozaj hlúpy Jano. Buď poriadne robotuj, buď od toho môjho sprostého dcériska vymám, kde sú tie poklady. BÁSNIK: Čo za poklady? Hrdlačina do úmoru... Kto poradí z bežného života utrmácanému básnikovi? Vari mi „dobrí ľudia“ najustík justom našuškejú, že ona...

ĽUD: Musí poznať poklady.

BÁSNIK: Čo za poklady? (*Pustí z rúk kosák.*)

ĽUD: Musí ona poznať poklady.

MARTIN: Zať môj, alebo robotuj, alebo z tej sprostáče vymám, kde sú poklady.

BÁSNIK: Nedarí sa mi to vymámiť. Skúste vy!!!

(*Oboria sa na Haničku, k strige odvedú a tá ju naglgá nápojom pravdy. Hanička čuší, iba čo jej pride i ostane špatno. Hanička sa rozgrcia, nápoj pravdy vygrckáva.*)

POČUŤ (*hartvos vozvysok*).

STRIGA: Rauraka tiki taka, an ten týnus eden beden, krpeľach. (*paprčou napaprčene mávne*) Geven geven gevendus... (*Mladomanželia osamejú.*)

Rodinný život:

HANIČKA: Nazdala som sa, že hľadáš iné poklady: povest' o hrdinovi a moju lásku. Nedostali sme sa s Jurkom k nijakým pokladom. Iba čo sme sa spantali. Bozkal ma, aby si to teda vedel! Na cukrové ústa ma poceloval. A poklady? Akurátneky znám, kde ostala zaťatá jeho valaštička. Chceš sa jej ujať? Dať sa po zboji! Krivdy! naprávať??? A... poklady honobit'. BÁSNIK: Nie: som viac! ako zbojník, som básnik. Neriešim problémy, ibačo na ne poukazujem, toť hľa moja posvätná úloha v národe: bedákať. Umy mi nohy! (*Sadne na klát.*) (*Hanička poslušne džberík prinosí a krpce mužu rozšnurúva.*)

V šenku pálenčenom:

ZLATÁ MUZIKA (*spev odprevádza*).

BÁSNIK (*osamelo si spieva*): Flaša, flaša, flaša milovaná, ty si, ty si jako moja mama. Keď ma všetci opustili v žiali, my dva sme ostali.

Kukám, kukám, či si ešte plná. kukám, kukám, či tvoj obsah trvá. Ty si moja viera, nádej, láska, flaša milovaná.

Zohrievaš ma ako moja mama, keď zamladi dvadsať rôčkov mala. Teraz nemám ženu ani chleba, flaša, mám len teba.

BÁSNIK: Nehaňte ľud môj! Niet dňa, čo by duša slovenská nestrávila čerpaním z nevysychajúcej studnice írečitej múdrosti a ozajstnej integrálnej filozofickej samorastlosti. JURO: Ľud vie!, čo je dobré. A v tejto nepodkupnosti jeho intuitívneho

krasocitu je záruka napredovania k najvyšším ideálom. Ved' čo nám od vekov srdce stíska, Slováci? BÁSNIK: Ved' čo nám od vekov srdce stíska, Slováci? Domovina, hruda bryndze, prázdny vačok a tesné sako. A z tohto tlaku kľíči *(hľadá slovo)* púpä. Áno, púpä, púpätečko najružovšie, láska k umeniu, cez ktorú teba, drahá otčina, si hrdo vidím. Dvojmo. JURO: Čistá láska násobí zmysly a sily. Dajte nám vypiť a druzgneme tuto centovou pästou (dlaňou) na stôl, až mozole zakvicia, a vyrečieme to svoje z hlbín rozorvanej podtatranskej duše. BÁSNIK: To slovo cenné ako karbunkul v skalnej veži nad sviežim plesom, čo svieti na tento talentovaný národ od vekov večných, v miazge našej po stáročia kradmo učupené... To slovo: BÁSNIK, JURO, ĽUD: Ešte. *(Básnik pije. Objaví v krčmárovi svoju novú mať a v pitive svoju novú tému.)* BÁSNIK: Prečo som si ju vlastne vzal? Ved' sa zapáčila samotnému Jánošíkovi! A ten si už mohol popreberať, či nie? Či? ozaj? naozaj? Vzal som si ju a basta! Basta fidi! Fidli gajdy! Gajdy cimprcampr! Cimprcampr... *(ďalej nevie)* No nič to. Krátko žije krtko, krátko ale vrtko. Lezie krtko na krtka, že si aspoň užije. Život, život... Ťažký je už raz život slovenskej inteligencie. Raz musíš budiť, potom zasa čeliť. Ani nemáš čas zapochybovať. Vyšiel mesiac nad lesom, práve kúpala sa som. Nevešajte ma na duby. Ojoj. Krátko žije krtko. Veru krátko.

Inakší rodinný život:

HANIČKA *(do besnoty vyzozpajedená láta lieskou zdrúľaného básnika):* Povedá sa... *(švác!)* medzi ľuďom... *(švih!)*, že za pitivo rozprávaš chlapom, aké to so mňou je... *(ples!)*, či najsamvrch aké to bolo moje s Jánošíkom!!! *(švác!, švác!)*

BÁSNIK: Nebi! Nebi! Nemosúr sa! Tak mi poraď, za čo mám piť? Za verše, ani za jeden krehký verš nijeden nedá ani hlťok!

Nebi! Bolí... *(do fňuku)* Aj keď rozprávam, tak iba keď mám okno a iba pošušky do uška. Takže ja sám neviem, čo vtedy narozprávam. HANIČKA: Čo okno značí? Nie je to dač mrzkého? Je to dobré abo zlé? BÁSNIK: Hádam dobré. Žiť žiješ, iba o sebe nevieš. Dobré to musí byť, iba dobré. Žiť žiješ, iba si bez seba. Rozum ťa nesužuje. Rozum spí. *(Zarazí sám seba, seba sám citujúc.)* „A národ svoj, nuž národ tento, chcem z temna budiť ešte dnes“. A toto mi prečo teraz zišlo na um? Aký je to dômysel? Čo je to za dôvtip? Ved' národ tento... ľud s takouto preľúbeznou rečou... a okno? Žiť žiješ, iba si bez seba. A ja, chcejúcky ho budiť, sám v okne, bez rozumu. Prišiel som povesť o Jánošíkovi, o našom hrdinovi zachytiť a namiesto nej cez okno rozprávam, sám neviem čo. Čo je na tom dobré? Čo teraz? Vypíť si! Jedine sa otrundžiť! A za čo? Tak mám chuť stať sa diskobolom a svoju hlavu zahodiť! HANIČKA *(medzitým pozašla a privoží na vozíčku básnikovom hodnú hrbku liesok, palíc, švihadiel, bakuliek, bidiel, bičísk, bičakov, trsteníc...).*

(Zmráka sa, stmieva sa, k noci sa chýli.)

ZLATÁ MUZIKA *(spev odprevádza).* POČUŤ *(pomedzi spevom, ako žena muža bije).*

BÁSNIK *(osamelo si spieva, pomedzi to dvojhlasne od világošu jajkoce):* Flaša, flaša, flaša milovaná, ty si, ty si jako moja mama. Keď ma všetci opustili v žiali, my dva sme ostali

Kukám, kukám, či si ešte plná, kukám, kukám, či tvoj obsah trvá. Ty si moja viera, nádej, láska, flaša milovaná.

Krčmár, krčmár, ty si moja mama, porodíš ma vždy a znova sama. Netreba mi raja ani neba, flaša, mám len teba.

Ešte onakvejší život rodinný:

(Obaja v texaskách, teniskách a tričkách [T-shirt].)

HANIČKA: Prosím ťa, nepi! Ničíš seba aj rodinu, ľudia nám prestávajú veriť. BÁSNIK: Potrebujem chlapov, potrebujem uznanie, iba v krčme som niekto. Všade inde je básnik slovenský handra a vechet'. HANIČKA: Tak ťa musím biť. BÁSNIK: Nebi ma. HANIČKA: Tak ťa musím biť. Už mi nič nesľubuj! Preboha ťa prosím, prekonaj to! Po čom túžiš? BÁSNIK: Zužuje sa mi svet: túžim iba po krčmárovi. Som závislý, to je to. Nemám sám seba. Má ma flaša.

Hanička u strigy:

(Ona u strigy.)
(Striga v starom odetá, ona v novom.)
NEČUŤ *(nič).*

Aby to počul celý šíry svet:

HLAS: Prečo si sa ty, básnik, spantal s tou najsprostejšou sprostaňou? BÁSNIK: Lebo bola pri tom. Lebo videla hrdinu zblízka, iba ona pozná jeho teplo. Aj keď je sprostá, vie to iba ona. *(Prinesú mu veľkú fľašu, za ktorú má na kameru hovoriť o tom, aké to s ňou je a aké to mohlo byť pre Jánošíka, nášho hrdinu. Je to zaujímavé aj pre zahraničie. Prinesú plastikový bazén. Za vyzradenie intimit' sa bude môcť básnik kúpať v alkohole do konca života.)*

POČUŤ *(zobďaleč zastretô volania „Jánošík...“).* BÁSNIK: Dokedy budem žiť ako Jánošíkov tieň? Ako ukrutne sa mi chce piť!!! Topiť sa namiesto v dlhoch v pálenočke. *(sebe)* Ved' ja ani neviem, ako to bolo, ale čo poviem vospust sveta, to odteraz bude pravda. Konečne predo mnou kľáčí celý svet, pred básnikom slovenským. Úspech nadosah. Koniec tej ponižujúcej chudoby, čo Slovač toľme gniavi. Som básnik slovenský... *(pozastane)* Čo vlastne som? HLAS: Musíme ho dostať! *(ukrutánsky ukrutne)* Musíme ho dostať! *(tma tmúca)* Musíme ho dostať!!! Berte ho veľku i v detaile! To bude bomba! Ako trtkal Jánošík!!! Bombastická pikoška! Senzácia pre slobodné médiá. Svetový úspech. Pravá kamera! väčší detail na ten hnusný básnický ksicht!

Odstriženie:

GRÓF: Kráľ chce počuť o budúcnosti – osudy svojej krajiny. POČUŤ *(stramotný hartus kdesi v povetrí, stáby strieborný vetrík poprezanariekal).* STRIGA: Ledvin sotvij duplym, čas vpredu?... Čože už vás! po tom! A asi sa bude! kosiť kosami. Alebo... ako to? *(zahladí sa predaleko dopredu)* In-ter?-net? KRÁĽ: Somariny, poverý... Gebuzina. GRÓF: Ukáž nám cestu, ty besná slina, ty čiernoduchá sprostina! STRIGA *(ukáže krivizným palčiskom hore):* Gevendus. *(Zmizne.)*

Polahoba:

ŽELIARKA: Haničkááá! Ratá!!! Bež na ratu! HANIČKA: Na akú ratu?

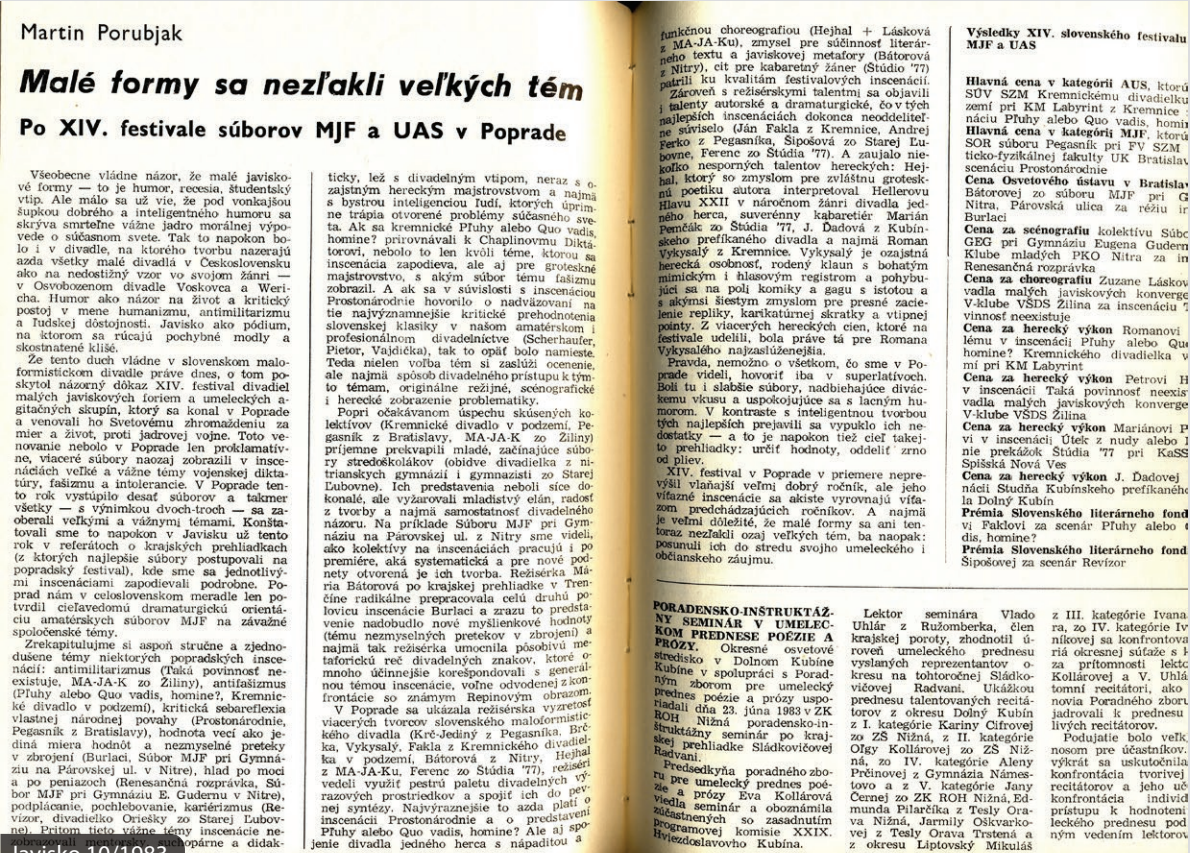
ŽELIARKA: Bež chytro do krčmy! Jánošíka ratovať. Tvoj muž sa hotuje o ňom do kamery rozprávať. HANIČKA: Je mi to už jedno! Vy všetci ste zo mňa Jánošíkovu vdovicu urobili! Tak teraz vy Jánošíka ratujte! ĽUD *(si pred Haničkou pokľaká):* Hanička naša, na kolenách ťa úpenlivo prosíme. Jánošíka nám zaratuj. HANIČKA: Božemôj, nekľačte predo mnou. A ja som mohla mať Jánošíčatko, ale som si ho prepásla. Božemôj... *(Zalejú ju slzy a ujme sa pomaličky vozíka s bitivom, tisne ho plačúcky do krčmy.)* *(A nájde ho, ako sa v ňom akurát láme ten pijanský vzdor, ako on, jej muž, s krvácajúcim srdcom vylieva tú nekonečnú fľašu stovky litrov*

a ona začne lámať tisíce lieskových prútov...) *(A keď sú po kolená vo vyliatej pálenke a po krk v polámaných prútoch, tak si vedno vrúcne padnú do náručia, takisto ako keď voľakedy Jánošík, neznajúc, čo robíť, privinul bezradnú Haničku.)* *(Teraz si už rady vedia obaja.)* *(Až teraz, keď sa pomerili a si odpustili, sa im môže narodiť vytúžené Jánošíčatko.* *Ozve sa detský plač.)*

Opona.

(Bolože by utešené, keby opona padla zdoly nahor.)

Foto: Filip Lašut

Javisko 10/1983

Junčénou choreografiou (Hejhal + Lásková z MA-JA-Ku), zmysel pre súčnosť literár-
neho textu a javiskovej metaforý (Bátorová
+ Nitry), cit pre kabaretný žáner (Štúdio 77)
patrili ku kvalitám festivalových inscenácií.
Zároveň s režisérskymi talentmi sa objavili
talenty autorské a dramaturgické, čo tých
najlepších inscenáciách dokonca neoddeliteľ-
ne súviselo (Ján Fakla z Kremnice, Andrej
Ferko z Pegasníka, Šipošová zo Starej Lu-
bovne, Ferenc zo Štúdia 77). A zjavilo sa
veľké nespočetné talentov hereckých: Hej-
hal, ktorý so zmyslom pre zvláštnu grotesk-
nú poetiku autora interpretoval Hellerovu
Hlavu XXII v náročnom žánri divadla
jedného herca, suverénny kabaretiér Marián
Pernák zo Štúdia 77, J. Dadová z Kubin-
ského prefikáneho divadla a najmä Roman
Vyksalý z Kremnice. Vykysalý je ojazditá
herecká osobnosť, rodený klauz s bohatým
mimickým i hlasovým registrom a pohybuj-
uci sa na poli komiky a gagu s istotou a s
akýmkoľvek šiestym zmyslom pre presné zacie-
lenie repliky, karikatúrnejšie škratky a výpnej
pointy. Z viacerých hereckých cien, ktoré na
festivalu udelili, bola práve tá pre Romana
Vyksalého najzaslúženejšia.
Pravda, nemožno o všetkom, čo sme v Po-
prade videli, hovoriť iba v superlatívoch.
Boli tu i slabšie súbory, nadbiehajúce divá-
ckemu vkusu a uspokojujúce sa s lacným hu-
morom. V kontraste s inteligentnou tvorbou
tých najlepších prejavili sa vypuklo ich ne-
dostatky – a to je napokon tiež cieľ takej-
to prehliadky: určiť hodnoty, oddeliť zrnó
od plevy.
XIV. festival v Poprade v priemere nepre-
všil vlnašší veľmi dobrý ročník, ale jeho
vlnné inscenácie sa akiste vyrovnávajú vífa-
som predchádzajúcich ročníkov. A najmä
je veľmi dôležité, že malé formy sa ani ten-
dora nezľakli ozaj veľkých tém, ba naopak:
posunuli ich do stredu svojho umeleckého i
občianskeho záujmu.

**FORADENSKO-INŠTRUKTÁŽ-
NY SEMINÁR V UMELEC-
KOM PREDSESE POZIEJE
PROZY.** Okresné osvetové
stredisko v Dolnom Kubíne
nám sborom pre umelecký
riadali dňa 23. júna 1983 v ZK
viacerých tvorcov slovenského malofórmo-
ného divadla. (Kré-jediny z Pegasníka. Bré-
diná miera hodnôt a nezmyselné predvety
z zbrojeni (Burlaci, Súbor MJF pri Gymná-
ziu na Párovskej ul. v Nitre), hľad po moci
a po peniazoch (Benešová rozprávka, Sú-
bor MJF pri Gymnáziu E. Gudernu v Nitre),
podplácanie, pochlbovanie, kariérizmus (Re-
vizor, divadelko Orieky zo Starej Lubov-
ne). Prítom tieto význe témy inscenácie ne-
mali žiadne oporné a didak-

tické, lež s divadelným vtipom, neraz a o-
zajstým hereckým majstrovstvom a najmä
s bystrou inteligenciou ľudí, ktorých úprim-
ne trápia otvorené problémy súčasného sve-
ta. Ak sa kremnické Pľuhy alebo Quo vadis,
homine? priravňovali k Chaplinovmu Diktá-
torovi, nebolo to len kvôli téme, ktorou sa
inscenácia zapodieva, ale aj pre groteskné
majstrovstvo, s akým súbor tému fašizmu
zobrazil. A ak sa v súvislosti s inscenáciou
Prostonárodné hovorelo o nadživzovaní na
tie najvýznamnejšie kritické prehodnotenia
slovenskej klasiky v našom amatérskom i
profesionálnom divadelníctve (Scherhaufér,
Pletor, Valdička), tak to opäť bolo namieste.
Teda nielen voľba tém si zasluži ocenenie,
ale najmä spôsob divadelného prístupu k tým-
to témam, originálne režijné, scenografické
i herecké zobrazenie problematiky.
Popri očakávanom úspechu súborov kole-
ktívov (Kremnické divadlo v podzemí, Pe-
gasník z Bratislavy, MA-JA-K z Žiliny)
prijemne prekvapili mladé, začínajúce súbo-
ry stredoskolákov (obidve divadielka z ni-
trienskych gymnázií i gymnazií zo Starej
Lubovne). Ich predstavenia neboli síce do-
konale, ale vyzývali mladistvý elán, radosť
z tvorby a najmä samostatnosť divadelného
národu. Na príklade Súboru MJF pri Gym-
náziu na Párovskej ul. z Nitry sme videli,
ako kolektív na inscenáciách pracujú i po
premiére, aká systematická a pre nové po-
dnety otvorená je ich tvorba. Režisérka Mária
Bátorová po krajskej prehliadke v Tren-
číne radikálne prepacovala celú druhú po-
lovicu inscenácie Burlaci a zrazu to predsta-
venie nadobudlo nové myšlienkové hodnoty
tému nezmyselných pretekov (v zbrojeni) a
najmä tak režisérka umocnila pôsobivú me-
taforickú reč divadelných znakov, ktoré o-
mnoho účinnšie korespondovali s generál-
nou témou inscenácie, voľne odvodenú z kon-
frontácie so známym Repinovým obrazom.
V Poprade sa ukázala režisérska vyzretosť
viacerých tvorcov slovenského malofórmo-
ného divadla. (Kré-jediny z Pegasníka. Bré-
diná miera hodnôt a nezmyselné predvety
z zbrojeni (Burlaci, Súbor MJF pri Gymná-
ziu na Párovskej ul. v Nitre), hľad po moci
a po peniazoch (Benešová rozprávka, Sú-
bor MJF pri Gymnáziu E. Gudernu v Nitre),
podplácanie, pochlbovanie, kariérizmus (Re-
vizor, divadelko Orieky zo Starej Lubov-
ne). Prítom tieto význe témy inscenácie ne-
mali žiadne oporné a didak-

**Výsledky XIV. slovenského festivalu
MJF a UAS**

Hlavná cena v kategórii AUS, ktorú
SÚV SZM Kremnickému divadielku
semí pri KM Labyrint z Kremnice
náciu Pľuhy alebo Quo vadis, homi-
náciu MJF, ktorú
SOR súboru Pegasník pri FV SZM
tičko-fyzikálnej fakulty UK Bratislav
scenáciu Prostonárodné
Cena Osvetového ústavu v Bratislav
Bátorovej zo súboru MJF pri G
Nitra, Párovská ulica za réžiu ir
Burlaci
Cena za scénografiu kolektívu Súbc
GEG pri Gymnáziu Eugena Gudern
Kľube mladých PKO Nitra za in
Renesančná rozprávka
Cena za choreografiu Zuzane Láskov
vadla malých javiskových konverge
V-klube VŠDS Žilina za inscenáciu ?
vinnosť neexistuje
Cena za herecký výkon Romanovi
lému v inscenácii Pľuhy alebo Quo
homine? Kremnického divadielka v
mi pri KM Labyrint
Cena za herecký výkon Petrovi H
vi v inscenácii Taká povinnosť neexist
vadla malých javiskových konverge
V-klube VŠDS Žilina
Cena za herecký výkon Mariánovi P
vi v inscenácii Útek z nudy alebo i
nie prekážok Štúdia 77 pri KaSS
Spišská Nová Ves
Prémia Slovenského literárneho fond
vi Fakčovi za scenár Pľuhy alebo t
dis, homine?
Prémia Slovenského literárneho fond
Šipošovej za scenár Revizor

Pozitíva a úskalia veku dospelosti

Vek dospelosti prináša svoje úskalia, ale aj nesporné pozitíva. *Dvadsiaty prvý ročník Festivalu Aničky Jurkovičovej* v Novom Meste nad Váhom bol toho nesporným obrazom. Organizačný tajomník festivalu Ivan Radošinský volil pri výbere súborov zásadu umeleckej úrovne a istej divadelnej a estetickéj kvality inscenácie. Celkovo sa na festivale malo predstaviť päť ochotníckych súborov, ale hneď v úvode sa pre technické problémy neuskutočnilo otváracie predstavenie Záhoráckeho divadla zo Senice.

Festival pokračoval na druhý deň, keď sa hrali tri inscenácie. Ako prví hrali predstavenie pre žiakov škôl ochotníci, Slováci zo Srbska. Predstavili sa situačnou komédiou *Zmizni od svojej ženy* o záletnom taxikárovi, ktorý vedie paralelný život s dvomi ženami. Vedúci súboru slovenských divadelných ochotníkov z Kysáča a režisér inscenácie Ján Privizer sa snaží o repertoárovú vyváženosť. Kým minulý rok našťudovali s režisérkou Svetlanou Gaško hru VHV *Zámka škripí*, teraz siahli po komédii. Je to priam každodenný chlieb pre ich potenciálnych divákov vo Vojvodine v ťažkých časoch a nelichotivej spoločenskej i ekonomickej situácii. Strhujúca komédia dvojitého manžela mala príliš dlhú expozíciu. Hneď od začiatku chýbala razantnejšia dynamika. Na javisku sa striedali postavy raz v jednom, inokedy v druhom byte. Režisér nijako nevymedzil priestor hranicami, čo pôsobilo divadelne nápadito. Scénografia bola náznaková a jej centrum tvorila v oboch bytoch fotografia šťastného manželského páru. Škoda, že režisér zrealizoval len tento nápad a málo alebo takmer vôbec nepracoval s priestupnosťou kvázi odlišných priestorov a neprepájal ich. Namiesto toho sme boli svedkami dlhých príchodov a odchodov, čo v temporytme predstavenia vytváralo nezmyselné ruptúry a retardovalo jeho dynamiku. Niektoré komické situácie vznikali veľmi ťažkopádne a pôsobili na javisku priam chaoticky. V predstavení sme videli tiež niekoľko herecky presvedčivých výkonov, škoda len, že ich čiastočne zatienila cítená i videná schopnosť dramaturgickej a režijnej práce na vyššej úrovni. Napriek všetkým výhradám musíme konštatovať, že divadelníci z Kysáča hrali svoju inscenáciu presvedčivo a dokázali mladé publikum zaujať, čo je v dnešnej dobe „informatickej bomby“ nemalé víťazstvo. Režisér vložil do textu niekoľko slovných obrazových metafor, ktoré vychádzali zo skúseností dolnozemsých Slovákov, najmä z blízkeho vzťahu k pôde a poľnohospodárstvu ako spôsobu obživy. Keď sa hovorilo o sexuálnej potrebe, vyjadrila sa metaforou zo zvieracej ríše. Tá bola znesiteľnejšia, nie priamočiara a vyhlala sa náznakom akejkoľvek vulgárnosti. Najproblematickejšou sa v inscenácii javila práca s priestorom a divadelnou mizanscénou. Opakovanie a využívanie tých istých postupov bez jedinečnej inovácie či prekvapivej zmeny spôsobovalo divadelnú monotónnosť. Svetlejšie a priezračnejšie momenty stáli najmä na herecky zvládnutých a vypracovaných výkonoch. S detailne vystavaným hereckým výkonom sme sa stretli najmä u Branislava Čemana (Stanley Gardner) a Miroslava Kolára (Bobby Franklin). Sused z horného poschodia Stanley Gardner pozoroval celú situáciu svojho

priateľa s prezieravým odstupom a nadhľadom. Herecký výkon Branislava Čemana pôsobil prirodzene, na javisku sa pohyboval nenútené. Bez väčších problémov reagoval na hereckých partnerov a vytváral jedinečný príbeh vedľajšej postavy. Podobne Miroslav Kolár, sused v druhom byte s decentnou výrazovou charakteristikou v pohybe, geste či javiskovej reči neskľzol do lacnej vonkajškovkej šablóny či karikatúry. Kolár vytváral Bobbyho nápaditou skratkou a dokázal v nej rozozvučať aj nadhľad, svojráznu citovosť i nenásytnú túžbu po intimite.

Ďalšiu festivalovú inscenáciu *Príbeh matky* inšpirovanú hrou Júliusa Barča-Ivana predstavil divadelný súbor *Divosud z Rimavskej Soboty*. Scéna mala znaky klasickej dekorácie pre realistickú inscenáciu z dedinského prostredia. Nekopírovala všetko detailne, ale akoby sa v nej črtala skratka, náznak, režisér použil minimum nevyhnutného. Na niekoľkých miestach boli položené číslice od 1 po 5 napísané na bielych papierikoch. Nádejali sme sa, že nás tvorcovia pozvú do inej Matky, kde sa skrz-naskrz bude snáď odohrávať rekonštrukcia kriminálneho prípadu. Divákova obrazotvornosť uháňala cvalom, ale inscenácia tento moment nijako zásadnejšie nespocovala. Celý nápad pôsobil prvoplánovo a podstatnejšie sa nerozvinul. Na začiatku predstavenia sa objavila tajomná žena z inej časovej slučky, prešla sa nenútené po javisku a sadla si dozadu. Celý čas tam sedela a na konci opäť prešla po scéne ako nejaká sila osudu alebo iná nepoznaná energia vesmíru. Režisér Lubo Šárik nenápadne či skôr nenápadito využíval hereckú gramotnosť väčšiny hereckých predstaviteľov. V inscenácii sa nestriedal temporytmus, celá plynula v zdanlivej lineárnej bezpríznakovosti. Scény vízií matky alebo jej smrť pôsobili divadelne ťažkopádne. Niektoré vypracované výstupy, ktoré režisér s hercami začal premyslene stavať, sa tiež po chvíli akoby končili svornou rezignáciou a načrtnutá a „naštartovaná“ dramatická situácia sa rozplynula do nenávratna. Pozoruhodný herecký výkon v inscenácii vytvorila Naďa Garayová ako Matka. Na malej ploche dokázala vytvoriť vnútorne bohaté emocionálne a duševné poryvy matkinho srdca, jedinečné v hĺbokej ľudskej zainteresovanosti o osud svojich detí. Škoda len, že režisér viac nepracoval s interakciou ostatných hereckých protagonistov, a tak vznikla inscenácia o matke bez partnerov. Celé predstavenie sa neraz javilo ako monodráma matky. Z kolízií, stretov, konfliktov nevyrastal obraz o vzťahoch postáv a nezvýrazňoval sa dramatická podstata Barčovej drámy.

Divadlo „A“ a Divadlo SHANTI, o. z., z Prievdzie na festivale prezentovali inscenáciu poviedky Alberta Marenčina *Príbeh oklamanej ženy*. Scénický priestor pozostával z dvoch veľkorozmerných projekčných plôch. Na ne sa v úvode premietali strany z literárneho textu a vo zvukovej stope sme počuli nahrávku autorovho komentára k vlastnému dielu. I keď sa upravovateľka textu Amália Lomnická snažila zvýrazniť dramatický potenciál príbehu, nevyhla sa presile epického rozprávania. Hoci okrem postavy Ženy boli v inscenácii ešte dve ďalšie postavy (Muž a Dženifer),

ich zástoj bol viac-menej ilustračný a pôsobil v inscenácii nekonzistentne. Podstata, dramatická nosnosť, konfliktnosť boli predovšetkým v postave Ženy. Tá odkrývala postupne zložité peripetie vlastného príbehu, v nich zavše tlmočila aj silné humanistické poslanstvo o úcte k svojim blízkym mŕtvym. Divadelne nápaditú skratku inscenátori vytvorili najmä kostýmom hlavnej postavy. Jeho jednoduchá funkčná variabilita a premena pôsobili sugestívne – z dedinskej ženy na americkú ženu a naopak. Inscenačná podoba Príbehu oklamanej ženy mala jedinečný potenciál monodrámy. Škoda, že scénické riešenie priestoru sa príliš upälo na technické prostriedky a nedôverovalo viac znakovému jazyku divadelnej metafory a skratke, ktorá sa kde-tu objavila – napríklad v úvode predstavenia, keď žena ťahá vreco s múkou a potom si fúkne do zamúčených rúk. V tomto jednoduchom znaku sa pred divákom vytvoril atmosféra konkrétneho miesta a vôbec o tom netreba doširoka epicky rozprávať. Imaginácia, akú stimulovali jednoduchá metafora či pohyb divadelného znaku, pôsobila najnástojčivejšie.

Inscenácia Nušičovej hry *Dr.*, ktorú vytvorili divadelníci z *Divadla VHV scéna Kovačica*, bola poslednou na tohoročnom festivale. Do dramatickej predlohy výrazne vstúpila režisérka a upravovateľka Danka Tomanová. Napriek tomu, že predlohu upravila, stále sa zdala presila rozprávania a dialógov premrštená. V štylizovanej podobe otvorila akýsi kabaret vyšinutých existencií, ktorým ide len o jedno – vlastný prospech, keď za peniaze sa dá kúpiť nielen titul, ale takmer všetko. Interesantný kontrast vytvorila vo vzťahu detí a rodičov. Rodičov predstavovali mladší herci a deti zjavne tí starší. Krásna metafora o vyžití – mŕtvolnosti mladých ľudí a ich potrebe nechať sa opatrovať, akoby už boli za zenitom vlastných životov. Výrazne štylizovaný herecký prejav najmä postavy Života Cvijoviča (Ján Chrtan) bol natoľko nadsadený, že jeho postava vyznievala ako karikatúra. Režisérka nás celé predstavenie presvedčala, že je to tak. Avšak do štylizovaného prejavu neprinášala striedanie temporytmu, čo spôsobovalo, že napriek „divokému“, miestami až horúčkovitému nasadeniu sme cítili únavu z monotónnosti tejto polohy. Napriek tomu boli v inscenácii nádherné vymyslené mizanscény vo výstupoch s takmer všetkými postavami na javisku. Pôsobilo nanajvýš

presvedčivo, keď detailne a významovo presne pracovali s pohybom, gestom, slovom a vzájomnou hereckou interakciou. Práve v rezonancii témy, ktorá sa aj dnes opakuje takmer v každej minúte našej každodennosti, a v hereckej súčinnosti sme videli najpresvedčivejšie a umelecky najhodnotnejšie devízy inscenácie.

Divadelné správy o stave človeka a sveta, ktoré zazneli na XXI. festivale Aničky Jurkovičovej, boli rôznorodé. Napriek nie veľkej početnosti priniesol aj jedinečné inscenačné výsledky. Ich umelecká hodnota sa prejavila hmatateľne predovšetkým v sýtych hereckých výkonoch. Vo festivalovom programe sa vďaka objavu aj inscenácia s nástojčivým aktuálnym poslanstvom, jasne hovoriaca o tom, že povaha ľudského správania je nereformovateľná a mať viac ako byť je životným princípom aj dnešnej spoločnosti.

Martin Timko

MESTO NOVÉ MESTO NAD VÁHOM

XXI. FESTIVAL ANIČKY JURKOVIČOVEJ

7. – 10. APRÍLA 2018

MESTSKÉ KULTÚRNE STREDISKO

Nikolaj Pogodin: *ARISTOKRATI*, 1970
Postava: Sotia
Premiéra: 11.9.1970. DSNP Martin
Autor fotografie: Jaroslav Reisk

KVET TÁLIE
ELENA PETROVICKÁ

Ján Solovitz: *VEZA NADEJE*, 1972
Postava: Marienka
Premiéra: 17.11.1972. DSNP Martin
Autor fotografie: Jaroslav Reisk

SOBOTA 7. APRÍLA

18.00 h
Literárno – hudobná kompozícia k 1155. výročiu príchodu vierozvestov sv. Cyrila a sv. Metoda na naše územie
SLAVIMO SLAVNO SLAVENI
Mužská spevácka skupina DANUBIUS OCTET SINGERS pod vedením dirigenta Daniela Šimandie
umelecké slovo: JOZEF ŠIMONOVÍČ
výstavná sieň MsKS

NEDEĽA 8. APRÍLA

18.30 h
Položenie venca k pamätnej tabuli A. Jurkovičovej na jej rodnom dome na Komenského ul.

17.00 h
Vernisáž: Jarmila Diová – Ondrejková
CARO DETSKEJ ILUSTRÁCIE
výstavná sieň MsKS

Slávnostné udelenie KVETU TÁLIE herečke ELENE PETROVICKÉJ
výstavná sieň MsKS a foyer MsKS

17.45 h
Slávnostné otvorenie XXI. ročníka Festivalu A. Jurkovičovej
sála MsKS

18.00 h
Záhorácké divadlo Senica
William Shakespeare: SVATOJANSKÉ DRIMOTY

PONDELOK 9. APRÍLA

8.30 h
Ochotnícke divadlo KC Kysáč, Srbsko
C. Raci: ZMLŽNI OD SVOJEJ ŽENY

11.00 h
DS Divosud pri MsKS v Rimavskej Sobotě
Julius Barč – Ivan: PRÍBEH MATKY

19.00 h
Divadlo „A“ a Divadlo SHANTI, o. z. Prievdzia
Albert Marenčin: PRÍBEH OKLAMANEJ ŽENY

UTOROK 10. APRÍLA

8.30 h
Divadlo VHV scéna Kovačica, Srbsko
Branislav Nušič: DR.

19.00 h
Slávnostné ukončenie festivalu a vyhlásenie výsledkov s udelením ocenení
výstavná sieň MsKS

18.00 h
DIVADLO ARTEATRO
Mario Gelardi: ZLOMATKA
sála MsKS

FESTIVAL ANIČKY JURKOVIČOVEJ

NOVÉ MESTO NAD VÁHOM

A. JURKOVIČOVEJ

u. fund na podporu umenia

Z VEREJNÝCH ZDROJOV PODPORIL FOND NA PODPORU UMENIA

KONÁ SA S FINANČNOU PODPOROU TRNÁVSKOHO SAMOSPRÁVNÉHO KRAJA

Kráľ slovenských javísk

Ivan Stodola (1888 – 1977)

„Nemali sme slovenskej profesionálnej scény a naši ochotníci nemali čo hrať. V Bratislave sa síce začala slovenská činohra rodiť, no pôrod to bol veľmi ťažký. A novorodeniatko nebolo hneď životaschopné. Nebolo programu. Pokúsil som sa aj sám napísať hru. Zaplním jeden večer v Mikuláši na fašiangy. Fraška Náš pán minister sa dostala do rúk Borodáčovi a hneď ju chcel zahrať. Zúfalý som bol, načo to, je to nedokonalé, improvizované. Divná vec, aj dnes ju hrajú ochotníci. Borodáč ma posmeľoval, napíš, napíš, veď nemáme čo hrať. Počúvnul som a napísal som skoro každý rok novú hru.“

Takto spomínal na svoje začiatky významný slovenský dramatik v rozhovore pre Československý rozhlas začiatkom 70. rokov minulého storočia. Ivan Stodola, ktorého 130. výročie narodenia sme si v marci pripomenuli, po veľmi srdečnom prijatí divadelnej hry Náš pán minister v Slovenskom národnom divadle sa s nadšením pustil do ďalšej práce. Veľký ohlas mali najmä jeho komédie Čaj u pána senátora, Jožko Púčik a jeho kariéra a Bankinghouse Khuvich and Comp.

„Nebolo veľkým umením nájsť primerané dejové pásmo. Ono sa podávalo samosebou. Vyrástli sme v malých pomeroch, bez všetkej samostatnosti, nemali sme vedúcich úradníkov, redaktorov, svetových umelcov naslovovzatých, a tu odrazu samý senátor, vyslanec, poslanec, direktor, tajomník, univerzitný profesor. Nie div, že toľké množstvo novej slávy, to každý nestrovil a ne jeden si pokazil žalúdok. Najmä tetky, slečinky a naivní mládenčekovia si mysleli, že vyrastajú v nových pomeroch za obrov, divákom sa prirodzene páčili tieto figúry a urazení boli len takí, ktorí sa videli odzrkadľovať v úlohách na javisku. Najväčšmi zagágali politici po uvedení Čaju u pána senátora a udivene sa spýtovali, ako sa autor opovažuje nás takto spotvoriť, veď sme my na európskej úrovni.“

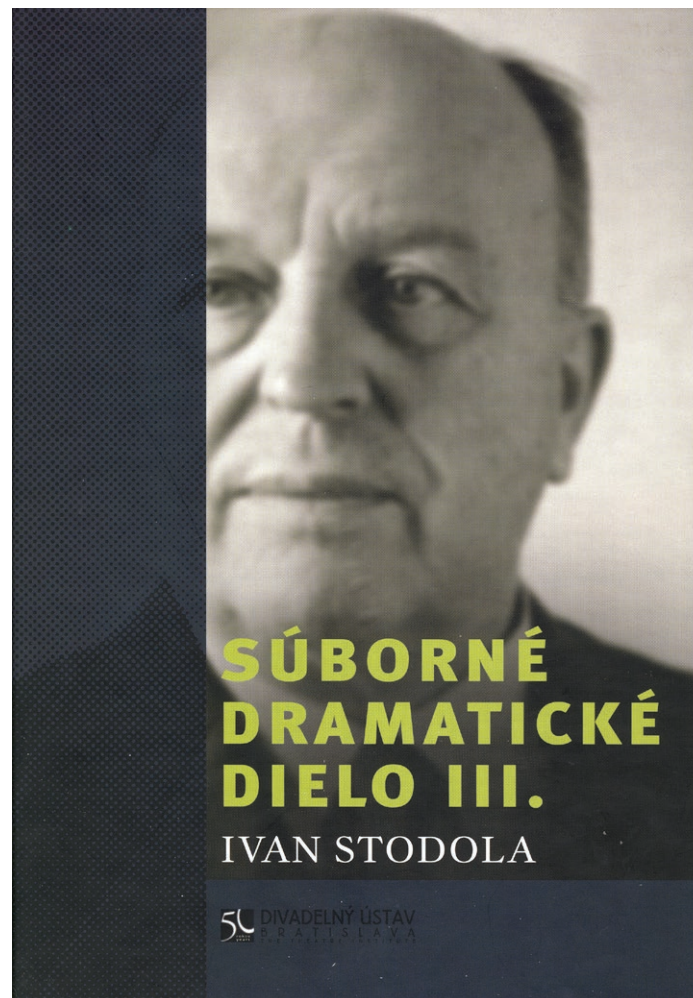
Ivan Stodola nebol len autorom komédií. Jeho tvorivý diapazón bol omnoho širší. Vyskúšal si svoje umenie na historických hrách, ale sústreďoval sa aj na súčasnosť. Veľkým problémom Slovenska bolo vysťahovalectvo. Morálne dôsledky tohto neutešeného javu boli živnou pôdou na závažný dramatický konflikt, ktorý Ivan Stodola nastolil v hre Bačova žena. „Sedel som v čakárni známeho advokáta a z kancelárie vychodil statný robotník v americkom šate. Podpísal nejaké pismo, zmluvu a spokojne vychodil von. Môj advokát sa usmial a spokojne ukázal na odchádzajúceho, že tento urobil obchod, o akom ani nesníval. Za sedemtisíc dolárov kúpil sedemstotisícový majetok s kaštieľom s lúkami, horou od istého zemana. Obaja sú s obchodom spokojní. Myslím sebe hlavne Američan, lebo za tie doláre by v USA kúpil kusok poľa. Dolár vtedy kupovali po sto korunách. Zamyslel som sa, keby som tak pribájl ženu do rozprávky, ktorá sa následkom nepravých správ vydala za iného. Do toho deti odo dvoch mužov a máš

drámu pre Janka Borodáča hotovú.“ Bačovu ženu najprv zahrli ochotníci v Liptovskom Mikuláši, neskôr v Martine. Na doskách Slovenského národného divadla mala premiéru 4. októbra roku 1928.

Ivan Stodola hľadal inšpiráciu v histórii a na javisku oživil aj slávnu postavu veľkomoravského vladára v hre Kráľ Svätopluk. Divadelná hra sa neskôr stala podkladom pre libreto Suchoňovej opery Svätopluk.

Udalosti rokov 1938 a 1939, rozpad ČSR a vznik autoritárskeho štátu neprijal Stodola so sympatiami. Nový režim vyplavil mnohých karieristov a obmedzených ľudí a práve títo sa stali terčom jeho satiry. S nevôľou režimu, ale s priaznivým prijatím publika sa stretli jeho hry Keď jubilant plače, ale najmä Mravci a svrčkovia, ktorá pre karikovanie ministerského predsedu Tuku bola zakázaná.

V čase februárového komunistického prevratu mal Ivan Stodola 60 rokov. Mohlo by sa zdať, že on, autor mnohých divadelných hier, ale aj vážený lekár, docent a riaditeľ Štátneho zdravotno-sociálneho ústavu v Bratislave sa môže pomaly tešiť na zaslúžený odpočinok. Osud však chcel inak. 26. decembra 1951 ho zatkli a obvinili za údajné nezodpovedné zaobchádzanie s verejnými prostriedkami. „Ťažkých štyri a pol mesiaca som prežil na riaditeľstve

SÚBORNÉ DRAMATICKÉ DIELO III. IVAN STODOLA

50. DIVADELNÝ ÚSTAV
BRATISLAVA

polície, 43-krát som bol vyšetrovaný, vždy 4 – 6 hodín denne. Nútili ma ‚vypovedať‘ tmavou komorou za štyri dni v treskúcej zime, sprísnenou bez ‚slamnika a koberca‘, celý deň som musel hovoriť volne bez otázok atď. ... Súd, ku ktorému mi nepripustili advokáta, mojou manželkou povereného, ale dali cudzieho, s ktorým mi dali príležitosť pohovoriť asi tri štvrté hodiny a ku ktorému mi nepredvolali ani jedného môjho svedka, sa skončil takto: Pre sabotáž dostane 8 rokov, konfiškáciu majetku a ‚nakolko je majetný‘, ešte 100 000 korún pokuty; ak nezaplatí, ešte rok väznice.“ Súd proti Ivanovi Stodolovi mal jasný politický podtón, dokonca ešte aj v odôvodnení rozsudku sa uvádzalo, že korene trestnej činnosti boli v jeho buržoáznej ideológii a triednom pôvode. O zmanipulovanom procese svedčí aj to, že Stodola bol odsúdený podľa vtedy už neplatného zákona z čias Rakúska. Neskôr odvolací súd znížil trest na štyri roky. O tragických dňoch strávených za mrežami napísal knihu spomienok Smutné časy, smutný dom.

Stodolu po dvadsiatich troch mesiacoch väzenia na základe amnestie prepustili. Do svojho bytu na Grösslingovej ulici v Bratislave sa vrátiť nemohol, lebo mu ho po zatknutí skonfiškovali a manželku deložovali. Bol rád, keď sa mohol uchýtiť v Piešťanoch, kde býval v malej nemocničnej izbičke. On, kráľ slovenských javísk, tu žil s poriadne polámanou korunou a roztrhaným plášťom. Neskôr mu prideliť v dome riaditeľstva kúpeľov skromný dvojizbový byt.

Ivana Stodolu, hoci nebol v 60. rokoch právne rehabilitovaný a nevrátili mu ani zhabaný majetok, režim odškodnil aspoň umelecky. (Úplne právne rehabilitovaný bol až po smrti po roku 1989.) V roku 1963 dostal titul zaslúžilého umelca a o päť rokov neskôr národného umelca. Jeho hry sa pomaly začali vracáť na javisko a získavali nový rozmer. Napríklad hra Čaj u pána senátora, ktorá v čase vzniku bola karikatúrou intelektuálnej a morálnej úrovne predmníchovských politikov, za čias socializmu nadobudla až príliš realistické kontúry.

V roku 1968 sa veľmi obľúbenou stala jeho hra o Slovenskom povstaní z rokov 1848/49 Marína Havranová. Autor ju napísal ešte v roku 1941. „Preštudoval som si predovšetkým Rapantovo podrobné dielo o povstaní v rokoch 1848–49, ale mal som dáta aj rozpomienok mojich starých rodičov. Fabula čo do historičnosti je skoro celkom verná, figúry a ich osobné konflikty vymyslené. Typy zemanov opísal som ešte zo života. Poznal som mnohých v úplnej majetkovej sláve a väčšinu, keď už boli na mizine. Bez ‚verných poddaných‘ a bez ich robotovania sa nevedeli udržať.“ Známe latinské príslovie „knihy majú svoje osudy“ platí aj na drámu. Keď Marína Havranová inscenovala v roku 1948 pražské Národné divadlo, po štvrtom predstavení hru zakázali pre ideové nedostatky. „O ich podstate som sa len o desať rokov dozvedel, keď v štúrovský rok znovu zaplánovalo naše Slovenské národné divadlo v Bratislave túto hru. Pri-

Sásanský ochotnícky súbor – I. Stodola –
Jožko Púčik a jeho kariéra, 2018

činou zákazu bolo, že roku 1849 vyšiel v Rheinische Zeitung úvodník, ktorý vyzdvihol revolučnú akciu Kossuthovu ako tú pravú ozajstnú protifeudálnu, kým slovenské povstanie ako kontrarevolúciu. Autorom úvodníka bol Karol Marx a ja som teda podľa toho oslavoval v Maríne Havranovej ideologicky nesprávnu revolúciu.“

Stodolove hry boli preložené do češtiny, ruštiny, francúzštiny, maďarčiny, nemčiny, srbčiny, ba aj do esperanta a uvedené i na javiskách mimo Slovenska – v Prahe, Belehrade, Novom Sade a Záhrebe, dokonca aj naši krajanovia v USA našťudovali hry Náš pán minister, Čaj u pána senátora, Bačova žena a Kráľ Svätopluk. Podľa niektorých jeho diel vznikli celovečerné filmy: Varúj...! (Bačova žena), Statočný zlodej (Jožko Púčik a jeho kariéra) a Traja svedkovia (Marína Havranová).

Ivan Stodola bol skutočným kráľom slovenských javísk. Bez jeho hier si vôbec nemožno predstaviť dejiny ani ochotníckeho, ani profesionálneho slovenského divadelníctva. Predstavenie modernej úpravy Bačovej ženy v réžii Romana Poláka možno stále vidieť v SND a k nemu sa pripojila v marci aj výstava inscenovania Stodolových hier v profesionálnych divadlách pod názvom *Majster slovenskej drámy (Stodolova dramatika na slovenských javiskách)*, ktorú pripravil Divadelný ústav vo foyeri SND. Divadelný odbor Maticy slovenskej vytvára pre svojich členov tradíciu, ktorá sa tiež viaže k nášmu dramatikovi – Divadelný festival Ivana Stodolu. Jeho dva ročníky 2016 a 2017 sa konali v Liptovskom Mikuláši – Palúdzke.

Ján Bábik

Foto: Gemerské osvetové stredisko

Výstava Fenomén Bednárík alebo tiež fenomén Zeleneč

Symbolicky sme otvorili výstavu *Fenomén Bednárík* 3. marca 2018 o 16. hodine na mieste, kde sa všetko začalo. Zeleneč je vďaka rodákovi, hercovi a režisérovi *Jozefovi Bednáríkovi* jedinečným divadelným miestom, ktoré preslávilo slovenskú divadelnú kultúru v širších medzinárodných súvislostiach. Vernisážou výstavy nás sprevádzal Vít Bednárík, Jozefov brat a herec bývalého Z-divadla.

Jozef Bednárík v jednom rozhovore priznal, že na začiatku jeho divadelnej cesty stáli dychovka, pohrebné obrady a západoslovenské zvyky a obyčaje. To, čo najviac formovalo jeho nenásytnú dušu, boli najmä rozprávky, opera a nepochybne stretnutie s výtvarným umením. Na Vysokej škole múzických umení v Bratislave, kde študoval herectvo, dozrieval pod vplyvom výnimočných pedagógov – Jozefa Budského, Karola L. Zachara a Viliama Záborského.

Herecké roky v nitrianskom divadle zažil v priaznivej tvorivej atmosfére. Od českého režiséra Miloša Hynšta dostával lekcie z predmetu javisková metafora a jej pretavenie do hereckej práce. Pri tvorivých stretnutiach s režisérom Sta-

nom Párnickým spoločne prekonávali rutinu vidieckeho divadla a povyšovali tvorbu na deň sviatočný. Vysokú školu radosti ochutnal pri práci s Petrom Scherhauserom a potvrdil si pravdu, že divadelník je predovšetkým homo ludens. V herectve Jozefa Bednáríka sa prejavoval jeho vulkanický temperament prefiltrovaný racionálnou motiváciou – boli to komplexne tvarované výkony s prudko pulzujúcou životnosťou.

S kolektívom *Z-divadla zo Zelenča* sa vydal na nevšedné dobrodružstvo, keď zviditeľnil túto dedinu na divadelnej mape sveta. Dal krčmárke, inštalatérovi, učiteľke a maliarovi natieračovi hrať veršované hry i novodobé mystérium, hoci to vyzeralo ako svätokrádež kombinovaná so samovraždou; udial sa unikátny divadelný zázrak. Spoločne sa zúčastňovali na rôznych prehliadkach ochotníckeho divadla a viackrát prezentovali slovenské ochotnícke divadlo na medzinárodných fórach – Monte Carlo, Lipsko, Karlsruhe, Mostar, Marche, Blagoevgrad, Grodno, Viareggio, Villach, Kazincbarcika či Zagreb. Rovnako sa zúčastnili na prvom amatérskom festivale v japonskej Jokohame.

Zelenečským ochotníkom medzičasom pribudli šediny, niektorí sa pobrali za milovaným Beďom do divadelného neba. Napriek času v Zelenči stále žije jedinečná neopakovateľná hrdosť i úcta k tomu, čo tu ich významný rodák vykonal. Výstava *Fenomén Bednárík* je vďaka obetavosti a vzťahu ku kultúrnej pamäti obohatená tiež o viaceré scény, kostýmy a divadelné rekvizity. Tie boli na výstave umiestnené v hľadisku kultúrneho domu. Návštevník výstavy mohol scénami voľne prechádzať a sprítomniť si vizuálne jedinečnosť takých zelenečských inscenácií ako *Kafkova Premena*, Maupassantova *Gulôčka*, Goldoniho *Impresário zo Smyrny* či Brechtova *Matka Guráž*. Na vernisáži výstavy sa tieto skvosty „zlatej éry“ Z-divadla prezentovali aj viacerými projekciami, ktoré vznikli vďaka vtedajšej televízii.

Na konci sedemdesiatych rokov, aj vďaka zelenečskej tvorivej skúsenosti, prešiel Jozef Bednárík od herectva k réžii. Všetko si ešte dôkladne vyskúšal v tvorivých „sprchách“ v Poddivadle v Nitre a neskôr v Divadle pod hradom. Bednáríkove inscenácie boli syntetickým múzickým divadlom. Jeho réžie sa zaraďujú do medzinárodných súvislostí, ktoré posúvali vtedajšie divadlo k výraznej vizuálnosti, odklňali ho od dominancie slova.

Jedinečný umelecký odkaz Jozefa Bednáríka spočíva v jeho hlbokéj viere a láske k divadlu. Svojimi inscenáciami bravúrne sprostredkoval obdivuhodnú silu radosti z tvorivej imaginácie a vnímanie vnútorného zmyslu umeleckej divadelnej práce.

Martin Timko

Foto: archív organizátorov

Hurbanovo divadelné dedičstvo nielen v Hlbokom

Hoci za Rok Jozefa Miloslava Hurbana bol vyhlásený minulý rok 2017 pri príležitosti 200. výročia jeho narodenia, aj v poradí 2018 je rokom nezanedbateľného jubilea – 130. výročia jeho úmrtia.

Veľká osobnosť slovenského národného a revolučného hnutia 19. storočia rozhodne nebola osamelá nielen v širšom spoločenskom či cirkevnom, ale ani rodinnom okruhu. Široká rodina Hurbanovcov sa angažovala a tvorila v rôznych oblastiach kultúrneho a umeleckého života a zaradili sa do nej aj dramatické a divadelné aktivity. Dôležitou partnerkou veľkému národovcovi bola jeho budúca manželka Anna, rodená Jurkovičová, zo Sobotište, a aj vďaka nej podiel Hurbanovcov na divadelnom živote v 19. storočí rozhodne nebol zanedbateľný. *Festival Aničky Jurkovičovej* v jej rodnom Novom Meste nad Váhom každoročne pripomína meno jednej z prvých ochotníckych herečiek na Slovensku.

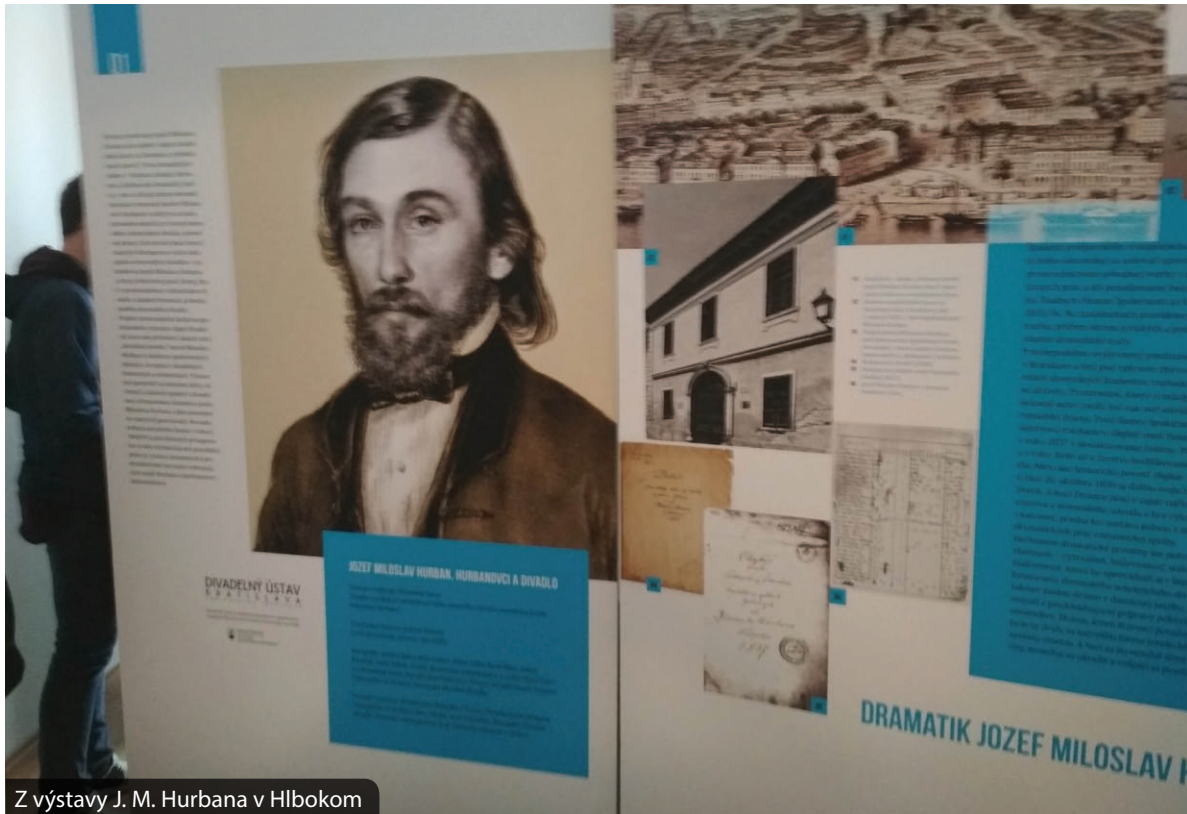
Na divadelný význam Hurbana upozornil v rokoch jeho výročí aj Divadelný ústav, ktorý reinkarnáciou výstavy o Ľudovítovi Štúrovi pripravil vlnu výstav k Hurbanovi v Skalici v Záhorskom múzeu a tento rok ju vo februári preniesol do jeho dlhodobého pôsobiska – evanjelickej fary v Hlbokom – pod názvom *Jozef Miloslav Hurban, Hurbanovci a divadlo*. Výstava upozorňuje na neznáme fakty, súvislosti a udalosti spojené s divadelnou a dramatickou činnosťou Jozefa Miloslava Hurbana a jeho potomkov vo viacerých generáciách, ukazuje význam ochotníckeho divadla pre slo-

venský kultúrny život v 19. storočí. V troch tematických celkoch: *Hurban a divadlo*, *Hurbanovci*, *Hurban ako dramatický hrdina* oživa najprv hlavná osobnosť výstavy ako dramatik, divadelný kritik a organizátor ochotníckeho divadla, potom jeho potomkovia späť s divadlom a napokon inscenácie na profesionálnych javiskách venované Hurbanovi, hurbanovským dobrovoľníkom a dramatickému národnému i revolučnému obdobiu 19. storočia. Mozaika dávnych fotografií, textov, ale aj expozície nedávnych kostýmov z inscenácií vo Zvolene a iných divadlách vytvárajú plastický obraz neznámej alebo málo známej divadelnej podoby Jozefa Miloslava Hurbana.

Samotný Hurban napísal niekoľko dramatických hier a útvarov, ale azda najviac sa do súčasnosti hráva dramatizácia jeho prózy *Od Silvestra do Troch kráľov*. Novela sa v dramatizácii Antona Lysoneka pod názvom *Ženba Ďura Šúplatu* od jej vzniku v roku 1961 hrávala dosť hojne, v posledných rokoch ju naštudovali v Tesároch, Hybiach a aj v Hlbokom. Je trochu na škodu, že vlni sa nedostalo viac ocenenia, a tým aj pozornosti inscenácií vlastnej úpravy spomínanej novielky, ktorú zrejme tak trochu aj k Hurbanovej pamiatke upravil a režijne naštudoval Silvester Lavrík so súborom *BáPoDi z Bánoviec nad Bebravou*. Dramaticky a divadelne ju spracoval komparatívne v dvoch časových rovinách (19. storočie prelínal s obdobím vzniku prvej Československej republiky) s kolektívnou zborovou dynamickou interpretáciou, z ktorej vystupovali jednotlivé

Účastníci 49. Hurbanovho pamätníka zo Senice pri mohyle J. M. Hurbana, v strede M. Čobrda

Z výstavy J. M. Hurbana v Hlbokom

hlasy a dedinské či malomestské postavičky. Tak ako novielka, ani inscenácia nespracovávala žiadnu ťažkú tému, len obraz dediny či malomesta a v ňom drobný príbeh jedných zvláštnych pytačiek. Vrátila nás však do života slovenského vidieka, kde čas, problémy a myslenie, ale aj humor, nech sa píše akýkoľvek rok, stoja. Malí ľudia v malom priestore so zdanlivo malými problémami patria do dedičstva nášho národa, čo si zrejme už Hurban uvedomoval, a nezaškodí si túto rolu dedičnú občas pripomenúť a s porozumením, nadhľadom či len tak od srdca sa nad ňou zasmiať.

Divadelný spolok J. M. Hurbana v Hlbokom vyjadril svoj vzťah k hlbokému veľikánovi vlani autorskou humornou hrou Emila Žáka zo života a pôsobenia J. M. Hurbana ako kňaza i osvetára medzi ľuďmi pod názvom *Stostupňové pálené*. Hra humorne spracúva Hurbanove snahy odvrátiť ľudí od alkoholu, keď obyvateľov obce donútil, aby v kostole porozbýjali poháriky a pod prisahou sľúbili, že z nich piť nebudú. Šikovný ľud to aj splnil, lebo neskôr chlípil alkohol lyžicami alebo si namáčal do pálenky chlieb. V hlavnej úlohe inscenácie si zahral mladý starosta obce Miroslav Čobrda, ktorý sa príkladne stará o kultúrny odkaz J. M. Hurbana nielen opravou hmotných pamiatok spojených s pôsobením veľikána či spomínanými kultúrnymi podujatiami, ale aj pozornosťou, ktorú venuje návštevníkom obce.

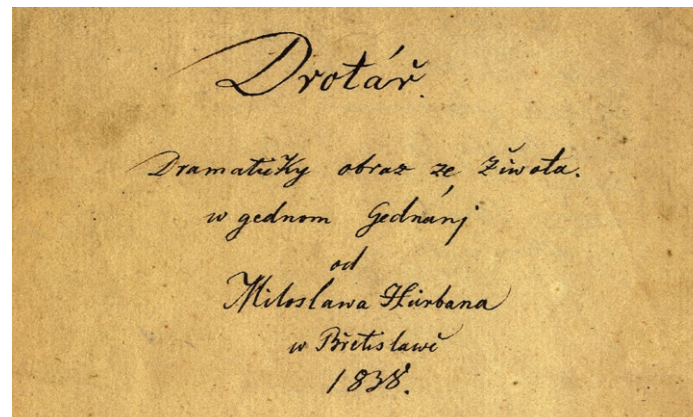
Mohli sa o tom presvedčiť už po dva roky striedavo aj účastníci okresných kôl Senice a Skalice 63. a 64. Hviezdoslavovho Kubína, ktorý Záhorské osvetové stredisko organizuje pod názvom po prvoradej osobnosti tohto regiónu – *Hurbanov pamätník*. Mimochodom, tento rok sa konal tiež jubilejný 50. ročník oboch okresných súťaží. Starosta

na nich sprevádzal malých i veľkých recitátorov a všetkých účastníkov nielen pri Hurbanovom hrobe a mohyle, ale aj pozorne počúval súťažné vystúpenia detí a mládeže v starom, no útulnom kultúrnom dome, a osobne sa staral o ich zabezpečenie a príjemný pobyt.

V malej obci s národnými kultúrnymi pamiatkami si Hurbana pripomínajú často. Ak ste ho vlani v jubilejnom roku v Hlbokom nestihli, môžete si urobiť výlet do obce neďaleko Senice do krásnej prírody na jar či v lete a okrem návštevy cintorína s mohylou od Dušana Jurkoviča, stálej expozície v Pamätnom dome J. M. Hurbana či evanjelického kostola môžete stihnúť do konca júna aj spomínanú divadelnú výstavu v Pamätnej fare J. M. Hurbana.

Jaroslava Čajková

Foto: organizátor a archív Matice slovenskej

Divadlo v službách výchovy

Divadelný projekt s názvom Integrácia s gráciou nie je žiadne novum, v Mestskom dome kultúry vo Vranove nad Topľou sa uskutočnil už štvrtýkrát, a to 21. marca 2018. Realizátorom podujatia je už tradične Občianske združenie Náš svet v spolupráci so Spojenou školou internátnou vo Vranove nad Topľou. Hlavným cieľom projektu podľa slov hlavnej organizátorky a realizátorky Renáty Kopčekovej je rozvíjať v účastníkoch postoj otvorenosti k odlišnostiam

ako základnému princípu a rozmeru sveta, teda rúcať prekážky, stavať mosty od človeka k človeku, čo sa darí čím ďalej, tým úspešnejšie. Podujatie má totiž už svojich verných divákov.

Na prehliadke dramatickej tvorivosti sa zúčastnilo osem skupín detí a mládeže s mentálnym postihnutím zo špeciálnych škôl a domovov sociálnych služieb Prešovského a Košického kraja.

Ako prvý sa prezentoval Domov sociálnych služieb Ondava z Rakovca nad Ondavou. Zaujal pôsobivým scénickým tancom pod názvom *Hra nebies*. Tancom sa tu tvorili zaujímavé obrazy vďaka citlivému pedagogickému vedeniu Miriam Demkaninovej, ktorá vychádzala z možností, ale aj limitov svojich zverencov.

Marek Klíma zarecitoval báseň Jany Humenníkovej *Káčer* na veľmi slušnej úrovni.

Ako tretí sa prezentoval Domov sociálnych služieb vo Vranove nad Topľou (Školská ul.) produkciou *Pokoj v duši*. Dušou predstavenia boli síce zdraví dospelí facilitátori, ale vďaka nim mohli aj dvaja mladí ľudia pripútaní na vozíčkoch precítiť a v divákoch vzbudiť silné emócie, a to aj vďaka piesni Jany Kirschner *Ak súdiť ťa chcú*. Scénický tanec

DSS Vranov nad Topľou – Pokoj v duši

SŠI Vranov nad Topľou – Ferdo Mravec

zrkadlil dokonalosť, ale aj nedokonalosti života, ktorým čelí rodina, a dojal vari každého diváka.

Deti zo *Spojenej školy internátnej v Humennom* sa predstavili rozprávkou *Snehulienka*. Pomáhala im aj pani učiteľka Gabriela Baranová v role zlej kráľovnej. Detská predstaviteľka v role Snehulienky bola očarujúca, chybičkou krásy bola iba veľmi dominantná hudobná zložka, opisná a nefunkčná scénografia, množstvo reálnych rekvizít, čo bolo kontraproduktívne, pretože deťom viac bránili, ako umožňovali pohyb v priestore javiska.

Mária Štofejová so súborom z *Harmónie* – domova sociálnych služieb, zariadenia podporovaného bývania a zariadenia pre seniorov v Strážskom pripravila predstavenie pod názvom *Tanec na lavičke*. Dvaja mladí ľudia dojímavo tancom prezentovali rôzne podoby lásky.

Žiaci zo *Spojenej školy vo Vranove nad Topľou* sa predstavili kreatívne spracovanou ľudovou rozprávkou *Polepetko*. Zásahu na zaujímavo stvárnenej aktualizovanej podobe rozprávky mala Martina Kotvasová.

DSS Anima z Michaloviec v spolupráci so študentmi gymnázia pod vedením Evy Kostovčíkovej prezentoval scénický tanec. Je to produktívny, umný a pre tento súbor osvedčený prístup: zapojiť do jedného pôsobivého celku talentovaných gymnazistov aj hendikepovaných ľudí.

SŠI Humenné – Snehulienka

Marek Klíma

Deti zo *Spojenej školy internátnej vo Vranove nad Topľou* predviedli divadelné predstavenie *Ferdo Mravec* inšpirované dielom Ondreja Sekoru, v ktorom podali skvelé výkony. Tvorivý tím učiteliek (A. Panáková, Z. Sotáková, R. Janočová) v réžii Renáty Kopčekovej si počínal veľmi dobre pri voľbe predlohy a dramaturgickom pláne. Príbeh Ferda korešpondoval so skúsenosťou detí, sršal vtipom, humorom a bol zdrojom radosti pre účinkujúcich aj pre divákov. S týmto predstavením sa deti úspešne predstavili aj v Stropkove na krajskej súťažnej prehliadke detskej dramatickej tvorivosti Rozprávkový Stropkov. Podľa predsedu poroty L. Šárika predstavenie ukázalo, že má nielen terapeutickú funkciu, ale aj umelecké kvality. Z minima scénografických prostriedkov dokázali vyťažiť maximum. Deti hrali sústredene a s nadšením. Kostymovanie bolo decentné, náznakové a pôsobilo esteticky. Predstaviť Ferda sa pohyboval po javisku suverénne, zásluhu na jeho komunikačnej a prezentačnej odvahe má skutočnosť, že v divadelnej skupine pôsobí už štyri roky, a teda na ňom najmarkantnejšie badať terapeutický vplyv divadla na rozvoj jeho osobnosti. Ako facilitátorka a herečka v role pavúčice a sudkyne pôsobila v predstavení aj pedagogička Michaela Mantičová.

Náročná práca pedagógov, vychovávateľov a sociálnych pracovníkov, najmä ak dokážu doviesť svojich zverencov k takým výsledkom, je obdivuhodná a záslužná. Divadlo môže vniesť do výchovy a výučby silný impulz na rozvoj kognitívnych, afektívnych aj psychomotorických procesov osobností zverencov, ruka v ruke s príťažlivým partnerom – zážitkom.

Lubica Bekéniová
Foto: Renáta Kopčeková

Divadelné inscenácie dolnozemsých Slovákov

Dvadsiaty štvrtý ročník festivalu DIDA 2018 prebiehal v Pivnici v dňoch 23. marca až 1. apríla 2018. Sme naozaj šťastní, že aj napriek skutočnosti, že z nášho prostredia odchádza veľa mladých ľudí na dlhší čas do zahraničia, či už do školy, alebo za prácou, divadlo tu ešte zotrúva ako veľmi dôležitá zložka našej identity.

V druhom a treťom odseku Pravidiel DIDA je stanovené: „Právo účasti na festivale DIDA majú všetky inscenácie predlôh slovenských dolnozemsých a ostatných dolnozemsých autorov, ak priamo alebo nepriamo hovoria o živote Slovákov na Dolnej zemi.“

Právo účasti na festivale DIDA majú aj inscenácie slovenských autorov v širšom zmysle slova, pričom však vystupujú iba v súťaži o Cenu za najúspešnejšie predstavenie, ktoré bude prezentovať festival DIDA na festivale Palárikova Raková v Čadci, v Slovenskej republike.“

Všetky podmienky v súťaži o všetky ceny splnilo 6 divadelných predstavení:

Žeby takto? režiséra a autora Jána Privizera na motívy slovenskej ľudovej rozprávky Jelenček v podaní detí Ochotníckeho divadla Kultúrneho centra v Kysáči,

Pätnásťročná autorky Márie Kotvášovej-Jonášovej v dramtizácii a réžii Vlatka Miksáda v podaní detí Slovenského kultúrno-osvetového spolku z Erdevíka,

Za horami, za dolami behá Matko za bláznami režisérky a autorky Daniely Legiňovej-Sabovej na motívy slovenskej

ľudovej rozprávky Múdry Matko a blázni v podaní detí KUS Petrovská družina z Báčskeho Petrovca,

Zmätok v knihe autoriek Aničky Balážovej a Maríny Havranovej v réžii Aničky Balážovej, Ivana Ječmena, Maríny Havranovej a Lýdie Gedelovskej a v podaní detí ZŠ Janka Čmelíka zo Starej Pazovy,

Komu sa nelení, tomu sa zelení autorky a režisérky Jarmily Mudrochovej v podaní detí Slovenského kultúrno-osvetového spolku Ľudovíta Štúra Matice slovenskej v Iloku,

Nový Protheus autora Dragana Karlečíka v réžii Svetlany Gaškovej a v podaní Kolektívu kreatívnych amatérov Kóram z Kovačice.

Nasledujúce 3 inscenácie mali síce slovenského autora, ale nie z Dolnej zeme, a v inscenáciách sa ani nehovorilo o živote Slovákov na Dolnej zemi, preto súťažili iba o Cenu za najúspešnejšie predstavenie.

Tajomný šepot autora Václava Šuplatu v réžii Jaroslava Šimona a v podaní Ochotníckeho divadla Janka Čemana z Pivnice,

Konečná stanica autora Stanislava Štepku v réžii Alexandra Baka a v podaní ochotníkov Kultúrno-umeleckého spolku Zvolen z Kulpína,

Diabol v raji manželskom autora Ferka Urbánka, režisérky Aničky Balážovej a v podaní ochotníkov SKUS hrdinu Janka Čmelíka, Slovenského divadla VHV v Starej Pazove.

S nadšením sme sledovali aj nesúťažné predstavenia, zvlášť pivničného *Kapitána Johna Peoplefoxa* autora Dušana Radoviča v réžii Jarmily Čobrdovej a Vesny Kámaňovej v podaní žiakov Základnej školy 15. októbra v Pivnici, ako i petrovského *Úplného Gogoľa* od umelcov zo stand-up programu Na stojáka v réžii a dramaturgii Mariny Dir v podaní hercov Divadla VHV z Báčskeho Petrovca.

Hostujúce predstavenia:

Janiček okúsánek nenásytný autora Ivana A. Fodora v kolektívnej réžii v podaní členov Záhoráckeho divadla v Senici (Slovenská republika),

Bežný deň v nemocnici XY autorky Dany Turanskej v réžii Mariana Lacka v podaní členov Divadelného súboru DAXNER v Tisovci (Slovenská republika),

Tilda režisérky a autorky Kataríny Mišíkovej-Hitzingerovej na motívy knihy R. Dahla Matilda v podaní Slovenského vojvodinského divadla z Báčskeho Petrovca.

Na tohtoročnej DIDA sme teda mali 3 nové autorské divadelné inscenácie (*Nový Protheus*, *Komu sa nelení, tomu sa*

Divadlo VHV, Báčsky Petrovec – Úplný Gogoľ

zelení a Zmätok v knihe), 3 nové dramatizácie (*Žeby takto?*, *Pätnásťročná* a *Za horami, za dolami behá Matko za bláznami*), 86 súťažiacich hercov a 9 inscenácií súťažiacich o Cenu za najúspešnejšie predstavenie.

DIDA 2018 možno stručne hodnotiť takto: počtom súťažiacich divadelných predstavení ako priemerný festival, viac bolo na ňom detských predstavení ako pre dospelých. Detské predstavenia však boli naozaj povšimnutiahodné, niektoré prekonal aj predstavenia dospelých. Dobré je to, lebo nádej zostáva. Slovenské divadelníctvo prežije! Ak budeme na jeho rozvoji takto a ešte lepšie pracovať. Môžeme za to poďakovať aj členom pivnického Divadla Janka Čemana, pivnickému obecnstvu, lebo aj oni si niekoľko hodín v dňoch pred veľkonočnými sviatkami a počas nich vyhradili pre divadlo, ďalej financiárom, sponzorom, donátorom a všetkým, ktorí niečím prispeli k organizácii tohto festivalu.

Porota v zložení Vladimír Valentík, Dr. Zuzana Týrová a Zuzana Tárnociová (predsedníčka) mala neľahkú povinnosť vybrať najúspešnejších.

Cenu Janka Čemana dostal súbor, ktorý vo svojej inscenácii podal najautentickejší obraz života dolnozemskejších Slovákov – Kolektív kreatívnych amatérov KOKRAM z Kovačice za divadelné predstavenie *Nový Protheus* v réžii Svetlany Gaškovej.

Cena za nový inscenovaný text dolnozemskeho autora má motivovať súčasných autorov, aby viac písali dramatické texty. Posledné roky táto cena splnila svoj zámer u Dragana Karlečika, ktorý ju aj teraz dostal za inscenáciu *Nový Protheus*.

Cenu za dramatizáciu alebo dramaturgiu niekedy komisia nemá komu udeliť, no teraz na festivale boli veľmi dobré dramatizácie. Cenu dostal Vlatko Miksád za dramatizáciu textu autorky Márie Kotvášovej-Jonášovej *Pätnásťročná*.

V tohtoročnom bulletinu sa píše: „Najvýznamnejšou novinkou tohtoročného festivalu je, že sa od tohto ročníka bude udeľovať Cena Elenky Hložanovej za najúspešnejší nový

Záhorácke divadlo, Senica – Janíček okúsánek nenásytný

text pre deti, resp. za dramatizáciu detského textu.“ Keďže boli dramatizácie detských predstavení vynikajúce, museli sme prihliadať aj na iné zložky detských divadelných predstavení, zvlášť na výkon detí, lebo Elenka Hložanová okrem toho, že písala, bola predovšetkým učiteľka a aj režisérka, teda učila deti divadlu. Tohtoročnú, prvý raz udelenú *Cenu Elenky Hložanovej*, sme udelili Daniele Legiňovej-Sabovej za dramatizáciu slovenskej ľudovej rozprávky *Múdry Matko a blázni* v predstavení *Za horami, za dolami, behá Matko za bláznami* v podaní členov KUS Petrovská družina z Báčskeho Petrovca.

Herecké ceny:

Prvú cenu dostal Ivan Cicka z Kovačice za stvárnenie postavy Vika v predstavení *Nový Protheus*.

Druhú cenu dostal Martin Červený z Báčskeho Petrovca za stvárnenie postavy Matka v predstavení *Za horami, za dolami behá Matko za bláznami*.

Tretie ceny dostali: Jana Čizmanska z Kysáča za stvárnenie Sudičky Pribiny v predstavení *Žeby takto?* a Andrej Simendič zo Starej Pazovy za stvárnenie postavy Knihy v predstavení *Zmätok v knihe*.

Cenu za najúspešnejšie predstavenie slovenského autora, ktoré festival DIDA predstaví na Palárikovej Rakovej v Čadci, získalo predstavenie *Diabol v raji manželskom* autora Ferka Urbánka v podaní členov SKUS hrdinu Janka Čmelíka, Slovenského divadla VHV v Starej Pazove v réžii Aničky Balážovej.

Organizácia DIDA 2018 sa vydarila, bola na dobrej úrovni, až na nedopatrenia so svetlom. Tešíme sa na stretnutie o rok na jubilejnom 25. ročníku DIDA.

Zuzana Tárnociová
Foto: Michal Lašut

Zázračná truhlica

Po úspešnej minuloročnej premiére sa Zázračná truhlica vo Svidníku uskutočnila aj tohto roku. Na druhom ročníku tejto unikátnej súťaže v umeleckom prednese poézie a prózy pre deti materských škôl, ktorú organizuje Podduklianske osvetové stredisko vo Svidníku, odbor školstva a kultúry Mestského úradu v Stropkove a Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku, sa zúčastnilo 22 detí predškolského veku, 5-6-ročných. Súťaž sa uskutočnila 20. februára 2018 v dôstojných priestoroch Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku.

Hľadisko zaplnili detskí recitátori v sprievode svojich učiteľiek a rodičov. Na javisku sa vystriedali malí recitátori z okresu Svidník a Stropkov s básničkami a prózami. Ich výkony mali rôznu kvalitu od vynikajúcich, suverénnych až po tiché, nemeslé, poznačené trémou, ale cieľ tejto súťaže – objavovať malé talenty, dať im možnosť prezentácie na verejnosti, rozvíjať ich komunikačné schopnosti – bol naplnený.

Organizátori zabezpečili všetko potrebné na zážitkový a ničím nerušený priebeh súťaže: vyhovujúce priestory, odbornú porotu, diplomy a vecné ceny pre víťazov. Pre malých recitátorov to bol veľký zážitok, pretože ceny – krásne rozprávkové knihy a pôsobivé diplomy – z rúk riaditeľky Podduklianskeho osvetového strediska vo Svidníku PhDr. Márie Pajzinkovej dostali nielen víťazi, ale všetci recitátori a ich radosť bola očividná.

Rozjarená divadelná Senica

Aj tento rok prišli do Senice súbory detskej dramatickej tvorivosti okresov Trnavského kraja s napätím a očakávaniami, aby porovnávali výsledky svojho kreatívneho celoročného snaženia a bojovali o postup na celoštátnu súťažnú prehliadku Zlatá priadka. Dňa 17.4. patrilo javisko Mestského kultúrneho strediska súborom, ktoré sa predstavili na súťažnej prehliadke Senická divadelná jar. Na súťaži, ktorú organizačne pripravilo Záhorské osvetové stredisko v Senici, sa zúčastnili 4 víťazi regionálnych prehliadok. Odborná porota, ktorá pracovala v zložení Alexandra Štefková, Daniela Evjaková, Ján Hyža, odporučila programovej komisii na postup do programu celoštátnej súťaže *DDS Divadielko na dlani pri ZUŠ vo Voderadoch*, ktorému udelila prvé miesto v zlatom pásme za inscenáciu *Hrejivá pošta z Arktídy*. Druhé miesto v zlatom pásme získal DDS „Za šeckí drobné“ pri GOS v Galante za inscenáciu Jurko, tretie miesto v striebornom pásme si odniesol DDS Studnička pri ZUŠ Dr. Janka Blaha v Skalici za rozprávkovú hru *Nebeské oči*. Cenu v bronzovom pásme porota udelila DDS pri ZŠ s MŠ v Križovanoch nad Dudváhom za predstavenie *Čarovná záhrada*. Súčasťou prehliadky bola aj otvorená diskusia pedagogického vedenia detských divadelných súborov s odbornou porotou na rozborovom hodnotiacom seminári.

Viera Juríčková
Foto: archív organizátorov

Po odovzdaní cien odborná porota v zložení: Mgr. Ľubica Bekéniová, Mgr. Mária Šmajdová a Mgr. Kristína Tirerová uskutočnila rozborový seminár, v ktorom vyzdvihla pozitíva jednotlivých výkonov, ale zazneli aj odborné rady na zlepšenie detských recitačných výkonov, najmä k eliminovaniu tzv. verklíkoveho rytmu pri interpretácii poézie, potrebe rozvíjania spontaneity a prirodzenosti, ako aj komunikačnej odvahy a radosti z recitovania a prezentovania pred divákmi.

Organizátorom, najmä Helene Petríkovej, ktorá súťaž iniciovala, patrí uznanie za to, že nezanedbali nič. Zodpovedne zvládli podujatie, ktoré zanechalo silné dojmy a umelecké zážitky u najmenších a v budúcnosti možno úspešných recitátorov.

Súťaž ukázala, že aj deti predškolského veku dokážu očarujúco recitovať, dôkazom toho bol zážitok, ktorý sprostredkoval Matej Jurč z Materskej školy v Gíraltovcích prostredníctvom prózy Jozefa Pavloviča Slon Tónko, taktiež Oliver Peter Gajdoš z Materskej školy vo Svidníku (gen. Svobodu) s básňou Ľudmily Podjavorinskej *Staval vrabec*. Zaujali aj dievčatká: Karin Kmecová z Materskej školy v Kračúnovciach, Alžbeta Kanalošová z Materskej školy vo Svidníku (8. mája) a Katarína Prusáková z Materskej školy v Krušove. Verím, že o nich v kontexte umeleckého prednesu budeme počuť aj v budúcnosti.

Ľubica Bekéniová

Divadielko na dlani, Voderady – Hrejivá pošta z Arktídy

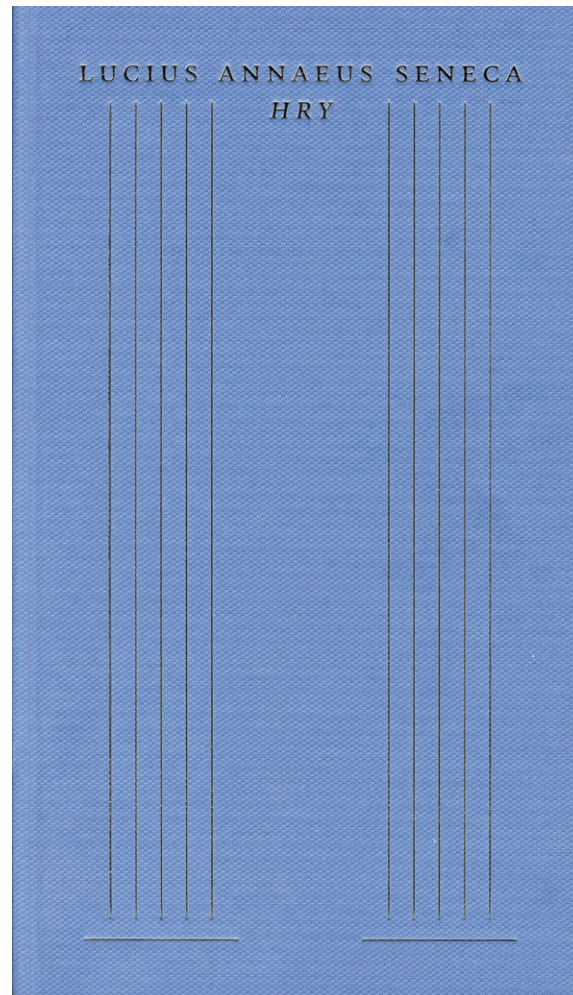
Seneca takmer súborne

V edícii *Svetová dráma – antológia* vydal Divadelný ústav časť dramatického diela starorímskeho filozofa, rečníka, literáta a dramatika Senecu pod názvom *Hry*. Prekladala ich mladá filologička klasických jazykov Martina Borodovčáková v spolupráci s básnikom a skúseným prekladateľom Ľubomírom Feldekom.

Knižné vydanie predstavuje päť zo siedmich Senecových hier na známe klasické mytologické príbehy a historické udalosti, ktorých spracovanie by sme mohli porovnávať s ich gréckymi predchodcami, najmä Sofoklom a Euripidom. V súbore sú hry *Agamemnón*, *Oidipus*, *Faidra*, *Médeia*, *Trójanky* s rozsiahlymi poznámkami a vysvetleniami prekladateľky k mytológii a starovekej histórii.

Lucius Annaeus Seneca bol podobne ako jeho doba a spoločnosť, v ktorej sa pohyboval, i vzťahy ktoré ho formovali, kontroverznou osobnosťou. V životnej orientácii nielen jemu pomáhala vtedajšia stoická filozofia, ktorá mala tmiť vášne rímskych čias a jej ľudí. Hry riešia práve osudové problémy silných bájných osobností, najmä žien (Kassandra, Klytáimnestra, Elektra, Faidra, Iokasta, Médeia, Hekaba, Andromacha a i.), ale aj mužov (Oidipus, Agamemnón, Théseus, Hippolytos a i.). Silné vášne, prudké a kruté osudové údery či nasmerovania Seneca ovláda pokojom a rozumom najmä v monológoch. Emocionálne napätie a vnútorné i vonkajšie boje sa dejú u Senecu v slovnej rovine, na menšej dramatickej ploche než v gréckych spracovaniach. Jeho hry pôvodne neobsahovali poznámky k akciám a konaniu, vraj ani také základné ako odchody a príchody na javisko. Predlohy tak neposkytujú taký silný dramatický oblúk, katarziu a záver ako grécke hry, autor realizoval jednotlivé drámy postáv vecnejšie, informatívnejšie, možno povedať súčasnejšie.

Vďaka prekladu, ktorý síce rešpektuje metrický pôdorys verša – trimetrický šesťstopový jamb, ale zároveň aj jasnosť a hovorovosť výpovede, možno hlbšie poznávať nielen dramatické dielo, psychológiu postáv, ale azda sa aj odhodlať na jeho inscenovanie. Rozhodne je to ponuka pre vyspelé herecké súbory, ktoré narábajú so slovom brilantne. A aj napriek tomu, že v súťažnom prednese sa nerecitujú dra-

matické texty, bolo by tu azda možné prijať výnimku aj vzhľadom na to, že pôvodný text sa nečlenil na jednotlivé postavy a chór (doplňali ich upravovatelia a prekladatelia).

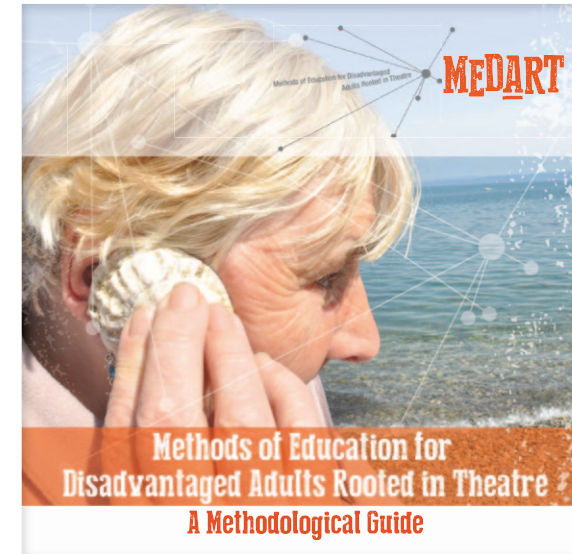
Seneca si zrejme na svoje uvedenie na amatérskej scéne bude musieť počkať, jeho interpretačná príprava je náročnejšia, ale nie neprekonateľná. Rebeka Poláková to ukázala už len čítaním pri uvádzaní knihy do života v Štúdiu 12. A tak hádam tento starorímsky autor nezostane len v našich knižniciach, prinútený uspokojiť sa s úctivými pohľadmi na obal či grafiku knižky.

Jaroslava Čajková

Médeia.

Je koniec! Pieseň svadobná mi trýzni sluch. | Je vôbec možná taká zrada? Toto mi | urobil lásos? Od otca a od vlasti | ma odtrhol a v cudzine ma odvrhol? | Má v hrudi kameň? Zabudol už na všetko? | Oheň aj more kúzľami som premohla – | myslím si, že už nemám čarodejnú moc? | Ó, ako zmätene sa zmietať sem a ta! | Som šílená a myslím iba na pomstu.

Dramatické a divadelné podnety nielen pre znevýhodnených

Divadlo bez domova by sa s vami rado podelilo o manuál MEDART, ktorý je otvoreným vzdelávacím zdrojom a hlavným výsledkom nadnárodného projektu MEDART. Realizovalo ho osem európskych organizácií/inštitúcií pôsobiach v oblasti vzdelávania dospelých. Počas projektu sme používali, opisovali, reflektovali tie divadelné postupy, techniky a metódy, ktoré používajú pri svojej bežnej práci so znevýhodnenými dospelými, ale aj vymýšľali, objavovali a tvorili tie svoje, ktoré im pomáhajú získavať, rozvíjať či posilňovať sociálne zručnosti a kompetencie. Niektoré z našich najvýznamnejších metód sme opísali a vysvetlili v tejto publikácii. Príručka je určená najmä učiteľom, vzdelávateľom, dramaterapeutom, sociálnym pracovníkom, študentom, školám, univerzitám, iným inštitúciám, mimovládny organizáciám a každému, kto sa pohybuje

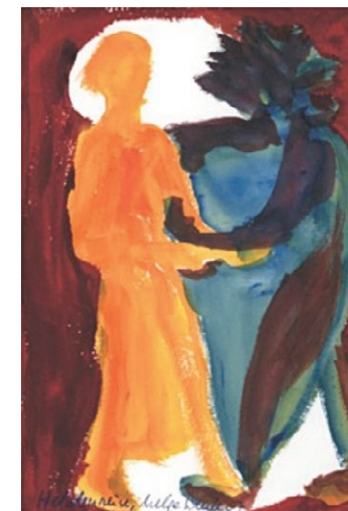

v oblasti neformálneho a informálneho vzdelávania znevýhodnených ľudí.

Budeme radi, ak si tieto metódy prispôbíte alebo upravíte podľa vašej potreby alebo podľa potrieb ľudí, s ktorými pracujete. Slovenskú verziu manuálu si môžete prečítať alebo stiahnuť na: http://www.divadlobezdomova.sk/divadlobezdomova/MEDART_files/MEDART_Metodologicka%CC%81%20pri%CC%81ruc%CC%8Cka.pdf

Projekt MEDART sa realizuje v rámci Kľúčovej akcie 2 (Spolupráca v oblasti inovácie a výmena osvedčených postupov – Strategické partnerstvá v oblasti vzdelávania dospelých) programu Erasmus+.

Tomáš Kubiš

Cesta hrdinu

Dobrodružná cesta za silou a víziou

Od Paul Rebillot · Vedenie Helga Weule a Manfred Weule s asistentmi/asistentkami Adventure Life

Str. 19. sept. 15:00 – Ut. 25. sept. 16:00, 2018

Miesto: Surya centrum, o. z.
Brestové 1282, 91642 Moravské Lieskové, SK
<https://www.suryacentrum.sk>

Pracovný jazyk: anglický a slovenský/český

Organizátor: Divadlo bez domova Bratislava
Info: Patrik Krebs, patrikk@me.com

Knižné zaujímavosti v Prospere

Divadelný ústav vydal viacero titulov, ktoré obohatili divadelnú literatúru na Slovensku.

Publikácia *Juraja Váha Súborné dramatické dielo II. (Rozhlasové hry)* je zameraná na jeho pôvodnú rozhlasovú tvorbu, ktorá vznikala najmä v rokoch 1946 až 1949 a potom v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch 20. storočia. Námetom jeho hier bola spočiatku najmä vojna a folklórno-romantické dedičstvo, neskôr sa opakovane venoval módnemu detektívnemu i veselohernému žánru, ale aj existencialistickej a absurdnej dráme. Rozhlasové hry Juraja Váha dotvárajú obraz o charaktere jeho tvorby z hľadiska témy, žánru či literárneho smeru, ale aj z hľadiska vývoja autorovej i historickej poetiky. Práve v rozhlasových hrách experimentoval s jazykovou a formálnou výstavbou. Publikáciu zostavila literárna teoretička Dagmar Kročanová.

Edíciu *Divadlo & ...* tvorí rad publikácií, ktoré postihujú premenlivú interdisciplinárnu energiu divadla a performance. Každá z nich sa zaoberá súvislosťami medzi divadlom a konkrétnym aspektom v širšom kontexte, pričom nastoľuje otázky, ako môže divadlo objasňovať svet a ako

by svet mohol objasňovať divadlo. Každú z kníh napísala významná osobnosť divadelnej vedy, ktorá zároveň vyniká v oblasti kritického myslenia v danej disciplíne.

Publikácia *Divadlo & telesnosť* vychádza z mnohých príkladov súčasného divadelného umenia a prináša provokatívne východisko pre chápanie prekvapivo komplexného vzťahu medzi divadlom a telesnosťou. Hutným a zrozumiteľným spôsobom odhaľuje napätia medzi telesnosťou, konkrétnymi telami, jazykom, zobrazovaním a pohybom v divadle. Autorkou textu je Colette Conroy, ktorá prednáša teóriu drámy na Royal Holloway, University of London, je editorkou výskumnej časti monotematického čísla časopisu *Drama Education* s témou *Znevýhodnenie: Tvorivé napätia v aplikovanom divadle*, autorkou viacerých článkov a štúdií ako aj spolueditorkou medzinárodného časopisu *RiDE: The Journal of Applied Theatre and Performance*.

V edícii *Prítomnosť divadelnej minulosti* vydal Divadelný ústav DVD nosič *Bačova žena*, ktorým chce opäť priblížiť divadelnú minulosť aj prítomnosť.

Po prvých dvoch úspešných DVD *Herodes a Herodias* a *Les*, v ktorých pracovníci Divadelného ústavu skompletizovali archívne materiály o všetkých slovenských inscenáciách Hviezdoslavovej tragédie a Ostrovského spoločenskej komédie, prináša edícia tretí interaktívny nosič.

„V interaktívnom DVD *Bačova žena* sme sa venovali inscenačnej tradícii pastierskej tragédie významného slovenského dramatika Ivana Stodolu, po ktorej slovenskí profesionálni divadelníci siahli dvanásťkrát. Inscenačné podoby Stodolovej drámy sme spracovali z viacerých dôvodov – takmer každá zo slovenských javiskových podôb Bačovej ženy sa stala výstižnou výpoveďou o polarite ľudskej osobnosti, polemikou s predošlou inscenačnou tradíciou a vyznačovala sa vynikajúcim hereckým stvárnením. Spracovali sme, opísali a klasifikovali archívne dokumenty a materiály, ktoré sme transformovali do podoby úvodných teatrologických štúdií, tzv. sprievodcov inscenáciou. Stretli sme sa s tvorcami pamätnímkami a nahrali sme spomienkové rozhovory o jednotlivých inscenáciách. Na DVD sme okrem toho umiestnili stovky fotografií, recenzií, odborných hodnotení, scénografických a kostýmových návrhov či Stodolov originálny rukopis drámy. Pomocou dokumentov sme vytvorili moderný obraz inscenácií *Bačova žena* z rokov 1928 (SND), 1941 (SND), 1963 (SND), 1973 (Štátne divadlo, Košice), 1992 (Spišské divadlo, Spišská Nová Ves), 1998 (Divadlo Alexandra Duchnoviča, Prešov), 2004 (Mestské divadlo, Žilina) a 2015 (SND) čo najširšiemu okruhu používateľov,“ približuje obsah nového multimediálneho nosiča jeho zostavovateľ Karol Mišovic.

Na vzniku DVD *Bačova žena* sa podieľali pracovníci DÚ a teatrologovia J. Beňová, K. Cvečková, M. Dacho, D. Fehérová Fojtíková, M. Juráni, L. Lejková, K. Mišovic a M. Timko.

Divadelný ústav

Tvorivá dramatika a literatúra

Dlhoročná pedagogička základnej umeleckej školy v Prešove, ktorá pripravila desiatky recitátorov a inscenácií detského divadla a recitačných kolektívov, sa rozhodla pod patronátom Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity zapojiť do jedného z výskumných projektov rezortu školstva VEGA a využiť svoje skúsenosti z procesu recepcie, interpretácie a tvorivého stvárnenia literatúry v dramatických

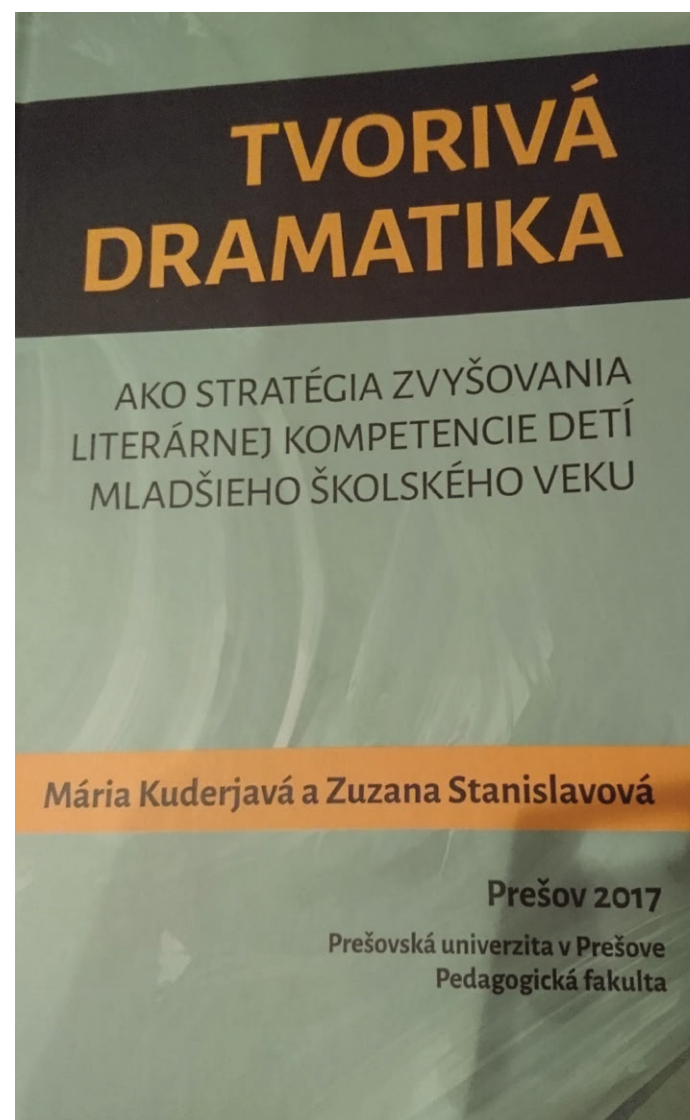
hrách a inscenáciách. Mária Kuderjavá ako absolventka tejto fakulty pôsobila a stále pôsobí na základnej umeleckej škole v Prešove, dobre pozná rôzne spôsoby práce s literatúrou aj jej pretavenie do pestrých interpretačných foriem. Jej umelecko-pedagogické výsledky sme mohli a môžeme roky sledovať na Hviezdoslavovom Kubíne i na súťažiach divadla detí či divadla mladých.

Svoje skúsenosti venovala spolupráci na výskume vplyvu pedagóga, literárno-dramatického odboru ZUŠ a metód dramatickej výchovy na úroveň čitateľskej recepcie a jej dôsledkov pre vývin mladej osobnosti. Jej partnerkou a spoluautorkou bola popredná znalkyňa literatúry pre deti a mládež Zuzana Stanislavová, čím vznikla pre učiteľov dramatickej výchovy, ale aj umeleckého prednesu zaujímavá kniha *Tvorivá dramatika ako stratégia zvyšovania literárnej kompetencie detí mladšieho školského veku*.

Prvá časť sa venuje uchopeniu a výkladu pojmov spojených s procesom čítania a jeho ovplyvňovania, v ďalšej časti sa veľmi podrobne opisujú metódy komunikácie, umelecko-pedagogického pôsobenia a jeho následných výsledkov v poznaní a tvorivom správaní skúmaných detí. Metódy tvorivej dramatiky sú zamerané na rozvoj osobnosti, nie sú teda špecificky určené pre divadelné vystúpenie na javisku, preto sú inšpiráciou rovnako pre bežný pedagogický proces na hodinách literárnej výchovy, ako aj pre prípravu umeleckého prednesu či dramatické hry, na ktorých základe môže vznikať divadelná inscenácia. Praktické skúsenosti pretavené do metodické postupnosti sú na Slovensku vzácnymi materiálmi nielen v oblasti divadla a prednesu. Mária Kuderjavá ponúka svoju metodiku na konkrétnych textoch s postupnými krokmi, pričom zaznamenáva ich prípravu, priebeh i dôsledky so závermi výskumu.

Hoci je práca písaná na základe štruktúry vedeckých projektov, záujemcovia a odborníci prednesu a tvorivej dramatiky si v nej nájdu pútavé miesta a najmä inšpiratívne podnety, ako rozkrývať umelecký text, prenikať do jeho jednotlivých rovín, prežívať dobrodružstvo z jeho skúmania a následného stvárňovania.

jč

† Andrej Navara

Divadelný kritik a teatrológ Mgr. Andrej Navara (1946) nás navždy opustil 12. 2. 2018 po krátkej a ťažkej chorobe. V časopise Javisko bol vo funkcii vedúceho redaktora v rokoch 1983 – 1989, zachovával pestrosť a pútavosť jeho obsahu pre divadelníkov, udržal vysokú úroveň časopisu.

Neskôr pôsobil ako odborný a vedecký v Národnom divadelnom centre a Divadelnom ústave. Rozlúčka so zosnulým sa konala 19. 2. 2018 o 11,45 v Krematóriu v Bratislave.

† Milan Žarnovický

Dlhoročný pracovník Slovenskej literárnej agentúry, ktorý redigoval a editoval množstvo divadelných hier, mnohé z nich odporúčal divadelníkom osobne aj prostredníctvom časopisu Javisko, veľký nadšenec ochotníckeho divadla. Mgr. Milan Žarnovický opustil nás po veľmi dlhej a ťažkej chorobe, ktorá mu nedovolila byť s milovanými divadelníkmi už viac ako desaťročie. Zomrel 26. marca 2018 vo veku 77 rokov, jeho najbližší sa s ním rozlúčili v sobotu 31. marca o 14.00 hod. v Evanjelickom chráme v Pezinku.

Češ ich pamiatke.

BIENÁLE DIVADELNEJ FOTOGRAFIE

Bienále divadelnej fotografie sa nesie v česko-slovenskom duchu

Vyhlasovateľom a hlavným usporiadateľom 4. ročníka Bienále divadelnej fotografie je Divadelný ústav Bratislava. Bienále je otvorené všetkým profesionálnym fotografom pôsobiacim na Slovensku.

Pri príležitosti 100. výročia vzniku Československej republiky je tohtoročné Bienále divadelnej fotografie otvorené aj pre slovenských fotografov, ktorí vo svojej tvorbe reflektovali činnosť českých divadelných súborov (vrátane ich hostovania v Slovenskej republike) a slovenských súborov hostujúcich v Českej republike a pre českých fotografov, ktorí vo svojej tvorbe reflektovali činnosť slovenského divadla.

Ceny sa udeľujú v dvoch kategóriách. Hlavnou cenou Bienále pre profesionálnych fotografov je cena *Grand Prix Bienále divadelnej fotografie*. Najlepšie fotografie študentov zabojujú o *Študentskú cenu Bienále divadelnej fotografie*.

Uzávierka prihlasovania fotografií je 15. júna 2018. Najlepšie z nich sa predstavia na výstave v priestoroch Dvorany Mi-

nisterstva kultúry Slovenskej republiky v septembri 2018. Súčasťou vernisáže bude aj výstava súčasnej českej divadelnej fotografie pod názvom *Přehlídka divadelní fotografie*.

Účastník Bienále sa môže prezentovať jednou až tromi inscenáciami (jednotlivými fotografiami, respektíve sériami), ktoré mali premiéru v sezónach 2016/2017 alebo 2017/2018, alebo sériou divadelných portrétov. Maximálny počet divadelných portrétov a fotografií z jednej inscenácie je šesť (6). Požadovaný formát fotografie je 30 x 40 cm a každá prezentovaná inscenácia musí byť identifikovaná v rozsahu: divadlo, autor predlohy, názov inscenácie, režisér, dátum premiéry, herci. Účastník Bienále k fotografiám priloží vyplnený registračný formulár a štruktúrovaný životopis.

Štatút súťaže, podmienky pre účastníkov, registračný formulár vrátane archívu predošlých ročníkov nájdete na <http://www.theatre.sk/sk/aktivity/Bienale-divadelnej-fotografie/Bienale-divadelnej-fotografie-2018/>

JAVISKO | časopis pre amatérské divadlo a umelecký prednes | Ročník 50 | Číslo 1 | 2018

zodpovedná redaktorka Jaroslava Čajková | zodpovedná za vydanie Zuzana Račková | jazyková úprava Katarína Vrablicová | grafická úprava Nora Nosterská | foto druhej strany obálky Marie Kukulová Starovecká

adresa redakcie Javisko, Nám. SNP 12, 812 34 Bratislava 1 | IČO 164 615 | tel +421 (0)2/20471 249 | e-mail jaroslava.cajkova@nocka.sk | internet www.nocka.sk/javisko | evidenčné číslo Ministerstvo kultúry SR 3055/09 | vydavateľ Národné osvetové centrum, Námestie SNP 12, 812 34 Bratislava 1, www.nocka.sk | tlač Tlačiareň J+K, s. r. o., Nemšová | vyšlo 31. 5. 2018 | zaregistrované v Medzinárodnom stredisku ISDS – ISSN 0323 – 2883.

Cena jedného čísla v roku 2018 je 2,50 €. Predplatné na 3 čísla na rok 2018 je 8 €, vrátane balného a poštovného.

METODICKÉ LISTY

**Harmónia
a instrumentácia
ľudovej piesne pre
dychové hudbu**

4/2017

PRÍJEMNOSTI PRÁCE NA STREDEJŠÍCH ŠKOLÁCH
 ■ E-MAIL: KAMOL.BRISQOVET@STP.sk
 ■ WWW.STP.SK/COM